

Arizello

SÕDUR

SÕJAASJAN-
DUSE AJAKIRI
XVAASTAKÄIK

P. LUTTEIN

20

Vastutav toimetaja kol.-leitn. **V. KULAOTS**
Kõnetr. Kaitseväge nr. 40

Tegev toimetaja kolonelleitnant **A. LAATS**
Kõnetr. Kaitseväge nr. 163
Kodune kõnetr. Kv. nr. 372

Väljaandja: „**SÕDUR**“ Tallinn, Toomkooli nr. 7

Toimetus ja talitus:

Toompeal, Toomkooli nr. 7
Kõnetr. Kaitseväge nr. 163
Talitus avat. k. 0800—1500
Toim. kõnet. k. 0800—1500

„**SÕDUR**“ TELLIMISE HIND:

Aastas 6 kr. — poolaastas 3 kr.
Veerandaastas 1 kr. 50 s.
Üksiknumber 20 s.

S I S U S T I K:

Toimetuselt: 8. rügemendi lipupäevaks.

Uusi eeskirju. *Kk.*

Kaitseväge õppealalt:

Jalaväe koostööõppustest tankidega (—u kirjutise puhul). *J. L.*

Vajame oma rahvuspüha. *A. La—*

8. üksiku jalaväepataljoni lipupäevaks. *Kindralmajor A. Tõnisson.*

Kindral Laidoneri kirjutis.

8. üksikule jalaväepataljonile. *K. Einbund.*

Kindral Reegi kirjutis.

8. polgu sünnipäevilt. Muljeid ja mälestusi. *Kolonel O. Sternbeck.*

8. jalaväepolgu pealetung Põtalova sihis. *Kolonel R. Tomberg.*

Sõjavägede ülemjuhataja päevakäsud.

8. üksik jalaväepataljon viis aastat iseseisva väeosana.

8. jalaväerügemendiga maikuul 1919. a. *Major G. Utuste.*

Mõningaid vabadusesõjaaegseid episoode 8-st polgust. *Reservkapten R. Mager.*

8. üksiku jalaväepataljoni tegelaste karikatuure kirjas. *No.*

Taktika alalt:

Taktika: Täiendav olukord ülesande nr. 2
Lembitu ühiskööök Tartu. —*k.*

Ametlik osa.

Kamini käsukiri 124.

Sõjakirjandus.

Sport ja bridž.

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

SÕDUR

XV AASTAKAIK

Nr. 20 — 13.05.33

8. rügemendi lipupäevaks.

14. lehekuu päev kujuneb 8. üksikule jalaväepataljonile suurimaks aupäevaks. 8. rügemendi südamik, olles valvevalmis riigi strateegilistel lõuna-värvavil, marsib sel päeval esimest korda oma lipu all. Vaevu poolteist aastat tagasi elas sedasama läbi Võrus meie päevakangelase suurem naaber — 7. rügement.

8. rügemendi au- ja rõõmpäev on kogu kaitsevägele tähtsaks tähtpäevaks, kuna sellega on eesti rahvas tasunud oma auvõla kõigile vabadusesõjaaegsele väeosadele.

8. jalaväerügement, sündinud 1. mail 1919. a. lahinguväljal heitluste keerises, kokkusattunud edukalt teotsenud pea- ja ülikoolilinna kaitsepataljonidest, jätkas ennastalgavalt Lõuna-Eesti ja Läti territooriumi vabastamist Võru—Marienburgi—Alt- ja Neu-Schwanenburgi raionis, siirdudes pärast Põtalovo operatsiooni, 03. 11. 19., Narva värvate kaitsele ajal, mil algasid seal kõige kibedamad heitlused Vabadusesõjas.

Rügemendi töö riigi loomispäivil väärib täiel määral kaaskodanike tunnustust, mille osaliseks saab ta 14. mail lipu saamisega.

Suurpäeva puhul „Sõdur“ soovib 8. üksikule jalaväepataljonile ja ta lugupeetud juhile kolonelleitnant J. Remmelile palju õnne ja edu, pannes südamele hoida kõrgel oma lippu riigikaitse pühadusena, väeosa au ja kangelastegude väljendusena ja kõigi oma liikmete ühte perre kuuluvuse tunnusena, meenutades sealjuures alati rügemendi kangelastegusid Vabadusesõja lahinguis.

UUSI EESKIRJU.

I. Jalaväe eeskiri I osa.

Kaitseministrilt 21. märtsil 1933. a. kinnitatud „Jalaväe eeskirja I osa (JE I) — Jalaväe rivi“ kujundamisel on võetud aluseks, et seni maksvusel olnud „Jalaväe määrustik I osa“ 1922. a. on üldiselt osutunud otstarbekohaseks ning enamvähem meie tegeliku elu nõuetele vastavaks, mispärast võis piirduda ainult tema parandamisega ja täiendamisega, aluseks võttes kaitseväge õppetöö praktilikas omandatud kogemusi ja uuemaid välisriikide jalaväe rivieeskirju, neid viimaseid muidugi ainult niipalju, kui nad aitasid kontrollida ning süvendada meie oma teadmisi ja oskusi jalaväe rivilise ettevalmistamise alal.

Sellele vastavalt JE I on tehtud põhjapanevama tähtsusega muudatused ja täiendused järgmistes küsimustes.

A. Üldised.

1. Meie jalaväe organisatsiooni küsimus, niivõrra kui see lahendatakse eeskirjaga.

JE I järgi jagude arv rühmas, rühmade arv kompanites ja kompanite arv pataljonis on võetud nagu senimaksvas JM I. Muutunud on vaid sõdurite arv jagudes vähenedes võrreldes praegusega kk-jagudes 1 mehe võrra. Seega jalaväe rühm praegu koosneb 40 mehest endise 42 mehe asemel (JM I § 104). Peale selle uues JE I on senisest täpsamalt reglementeeritud üldrühm (§ 178), kompani voor (§ 179) ja kaasaskantava ning veetava laskemoona küsimus, aluseks võttes muuseumid neid kogemusi, mis on saavutatud sel alal viimaste aastate vältusel katseõppustel sõja-aegses koosseisus üksustega. Laskemoona alal on vähendatud seni kaasaskantavate padrunite

arvu kk-jagudes, selle kergendamise tagajärjel kk-jao sõdurite koormatus üldiselt palju ei ületa l-jao meeste koormatust.

2. Eeskirja sisuline ulatus.

JE I raamistiku ehitamisel on eeskirjale antud senisest tervikulisem ning rohkem viimistletud ilme.

Selle kättesaamiseks JE I on jäetud välja kõik, mis sisult ei kuulu selle raamidesse, nagu: juhtide tegevus väljaõpetamisel (JM I §§ 4—10) õppetöö organiseerimine (JM I §§ 43—65), meetodi küsimused õppetöö teostamisel (JM I §§ 11—42) ja sõduri kohused lahingus (JM §§ 98—103). Praegusel ajal kaugelt suurem osa nimetatud ainekust on — nende sisulise kuuluvuse kohaselt — leidnud käsitlemist „Sisemäärustikus“, „Üldises õppekavas sõduri aastaseks ettevalmistamiseks“, „Juhendites ohvitseride ja üleajateenijate allohvitseride täiendusõppuste korraldamiseks“ ja „Jalaväe eeskirja II osas“, mispärast nende käsitlemine JE I osutub üleliigseks.

Selle vastu JE I on võetud sisse uute küsimustena: gaasitorbikute käsitlemine (§§ 56—64), relvade käsitlemine jao, rühma ja kompani piires (§§ 105—109, 126—131, 141—142, 167—169 ja 199), ülevaatused, paraadid ja aupaugud (§§ 211—218) ja juhised ohvitserimõõga kandmiseks ja käsitlemiseks (lisa 4). Suurem osa nendest küsimustest on küll juba käsitletud mujal, nagu: „Garnisonimäärustikus“, „Laskeeeskirjas“ jne., kuid nende ületamine rivieeskirja on siiski osutunud tarvilikus, sest et sisult nad kuuluvad siia, moodustades jalaväe rivilise ettevalmistamise ühe haru.

JE I sisu kujundamisel on peetud kinni järgmistest põhimõtetest:

- eeskiri peab sisaldama ainult neid võtteid ja tegevusi, mis paratamatult on tingitud jalaväe rivilisest ettevalmistusest ning lahingulisest tarvidusest;
- kõik eeskirjas reglementeeritud rivivõtted peavad olema lihtsad ja nende täitmine ettenähtud niiviisi, et üksikõppusel omandatud teadmiste ja oskustega sõdur töötaks hõlpsasti ka allüksuste: jao, rühma jne. koosseisus, ilma, et temal sealjuures tarvitseks palju juure õppida;
- riviõppusel tarvitatavad käsklused peavad olema lühidalt, selgesti hääldatavad, hõlpsasti meelespeetavad ja valitud niiviisi, et üksikõppusel kasutatavaid käsklusi saaks võimalust mööda muutmatul kujul tarvitada ka kollektiivõppuse teostamisel, jao, rühma jne. koosseisus.

Sealjuures rivivõtete ja käskluste redigeerimisel on võimalust mööda kinni peetud senistest, arvesse võttes, et nendega on välja õpetatud aktiiv- ja reservkaitseväge; kuna nende riviline ümberõpetamine uue eeskirja järgi on seotud suuremate raskustega, siis uusi rivivõtteid ja käsklusi võeti sisse ainult tõsise vajaduse korral.

3. Eeskirja põhitoon.

Senimaksva JM I on märgata tendentsi n. n. loomulikuks keha, kätte, pea jne. hoidmiseks rivis asumisel ja teotsemisel. Selle tagajärjel sõduritel ei olnud küllalt head rivilist välimust esinemisel üksikult kui ka üksuste koosseisus.

Arvesse võttes sõduri kui ka juhi sõjamehliku välimuse ja laitmatu esinemisuskuse tähtsust kaitseväge rivilise ettevalmistuse eesmärkide

taotlemisel, uus eeskiri senisest tugevamini kriiputab alla rivivõtete jõulist, energilist ja täpsat täitmist, laitmatut seisakut ja õiget kehahoidu, nõudes ning kontrollides seda igal kogumisel ja rivistumisel, kui selleks vähegi on aega (JE I §§ 6, 7, 65).

Ühes sellega uues eeskirjas rõhutatakse, et rivilise ettevalmistuse teostamisel peab relva käsitsema alati hoolikalt ja ettevaatlikult, et hoiduda relva, enda või kaaslaste vigastamisest ja takistamast naabrite tegevust (§ 33). See nõue on võetud aluseks kõigi nende eeskirjas ettenähtud tegevuste redigeerimisel, milliste täitmisel relv võiks vigastatud saada.

4. Eeskirja väline külg.

Näiliselt on JE I paremini korrapärastatud kui seni maksev JM I, sisu rohkem ülevaatlikuks tehtud ja paragrahvid redigeeritud kokkureetud keeles, hoidudes üleliigsetest selgitustest, mis ei ole hädapärast tarvilikud eeskirja sisu mõistmiseks. Tähtsamad rivivõtted ja koondrivivormid on selgitatud joonistega, seega kergendades eeskirjast arusaamist.

Peale selle on JE I uuendatud terminoloogia teda kokkukõlastades — niipalju kui see oli võimalik — meie uuemate eeskirjadega: „Jalaväe eeskirja II osaga“, „Lahingueeskirjaga“ ja uue „Jalaväe laskeeeskirja“ kavaga. Nii, näiteks, on JE I kasutatud „käsklus“ pro „komando“, „vahe“ pro „intervall“, „kaugus“ pro „distsants“, „alussõdur“ pro „liitesõdur“, „alusjagu“ pro „liitejagu“, „järestik“ pro „harvendatud kolonn“ jne.

Senimaksvas JM I tegevust koondrivis nimetatakse rividrilliks ja tegevust lahkrivis — lahingudrilliks. Selline jaotus tundub kunstlikuna ja ka sisuliselt mitteõigena. Sest tegelikult on niiviisi, et ka tegevused koondrivis, nagu, näiteks, jao või rühma kolonni liikumine, suunamuutmisel jne., ei ole sisuliselt muud kui ettevalmistused tegevuseks lahkrivis. Neid eraldada omaette „drilliks“ ei ole seega otstarbekohane ning võib tekitada nooremates juhtides koguni ekslikke ettekujutusi koondrivi harjutuste eesmärgist. Seepärast tuleb lugeda õigeks uue eeskirja redaktsiooni, kus kõneldakse: „jagu, rühm jne. koondrivis“, „jagu lahkrivis“ ja „hargnenud rühm, kompani“ jne.

B. Üksikasju.

1. Üksikõppus.

Siin rõhutatakse tugevasti üksikõppuse põhjapanevat tähtsust rivilise väljaõppe teostamisel üldse, eriti aga üksikmehe ettevalmistamisel teotsemiseks individuaalselt ja kollektiivselt, jao, rühma ja nendest suuremate üksuste koosseisus (JE I § 6). Vastavalt sellele üksikõppus on põhjalikumalt läbi töötatud, kusjuures silmapaistvama uudisena siin nõutakse sõdurilt laitmatut seisakut, head kehahoidmist ja väärikat esinemist niihästi asudes paigal kui ka liikumisel (§ 7). Selle kättesaamiseks on võrreldes senisega põhjalikumalt ning täpsamalt kirjeldatud valviseisak ja eeskirja uudisena sisse viidud valvesamm, mida kasutatakse lühidatel maadel osa liituvuse ja distsipliini süvendamiseks ja kontrollimiseks, tervitamisel koondrivis ja esinemisel (§ 15).

Samuti täpsamalt on kirjeldatud relvade: rp, kk ja pk hoidmine ja nende asendite muut-

mine koondriivis, eriti pikali mahahaitmisel ja püstitõusmisel, kuna nende rivivõtete täitmise juures — kogemuste kohaselt — on kõige sagedamini ette tulnud relvade vigastusi (§§ 45 ja 46). Lahkrivis põhimõtteliselt lubatakse hoida relva, nagu see on sobivam olukorrale, milles sõdur tegutseb (§ 65).

Lahkrivi osa on praegusest põhjalikumalt läbi töötatud, eriti, mis puutub hüpetesse. Nende sooritamisel nõutakse äärmiselt kiiret püstikarvamist ja edasitormamist ning äkilist pikaliheitmist hüppe lõpetamisel, kuna see kaitseb vastase kuulide eest (§ 75). Relvade käsitlemine on redigeeritud üldiselt jalaväe laske-eeskirja uue kavandi järgi. Kaevumise küsimuses on peetud kinni „Pioneri-eeskirja I osa“ põhimõtetest (§ 76.)

2. Jagu.

Silmapaistvamaks uuduseks on siin, et relvade käsitlemise alal jaos on ette nähtud mõned tegevused, mis võimaldavad temale koondriivist kiiresti avada tule vastase ootamatu ratsarünnaku korral ja madalalt (alla 300 m) ründavate lennukite pihta. Tarvidus sellise tulistamise võimaluse järele on tegelikult olemas, kui pidada silmas olukorda, milles meie jalaväeosadel tuleb teosteda liikumisel ja lähenemisel, eriti sõjalise tegevuse esimestel päevadel (§§ 108 ja 109).

Jaopaiskumine ahelikku on senisega võrreldes lihtsustatud ja sünnib nüüd alussõdurist paremale või vasakule. See lihtsustab tunduvalt jao lahingulise ettevalmistamise tehnikat võrreldes senisega, kus osa sõdureid pidi paiskuma jao algsõdurist paremale ja teine osa vasakule (JE I § 120), kusjuures liikumise suuna õige valik sageli tekitas raskusi, eriti kui jao koosseis on muutlik. Erilist kiirust nõudvatel juhtumitel, kui ei ole aega anda selleks üksikasjalikumaid korraldusi, jao paiskumine sünnib käsklusega: paremale (vasakule) ahelikku marss-marss!“, mille järele jago paiskub harilikkuudele vahedele, kuid maksimaalse kiirusega — suunaga sinnapoole, kust ähvardab oht (§ 116).

Kk-jaos on täpsalt ära määratud, millist kk varustust igaüks sõdureist peab kandma. Kk-jaos paiskumine ahelikku erineb l-jaos paiskumisest ainult sellepolest, et kui kk-jagu asub tulepositsioonile, siis nr. 1 asub sihturist paremal ja nr. 3 sihturist vasakul (§ 138). Kk-jaos peatumisel sihtur asetab kk niiviisi, et vastase ootamatu kallalatu puhul oleks võimalik avada kk-st tuli ajaviitmatult.

3. Rühm.

Sellel alal JE I on välja jäetud kõik need paragrahvid, mis käsitlevad rühma lähenemisliikumise tehnikat, kk-jagude koostöötamist omavahel ja l-jagudega (JM I §§148—152), kuna on selgunud, et jagude omavahelist koostöötamist korralikult ära õppida nende paragrahvide nõuete kohaselt on võrdlemisi keerukas ning nõuab palju aega isegi rahuaja teenistuse kaadritl, seda ränem on selle ülesande läbiviimine sõjakorral reservist tulnud jao- ja rühmaülematele, kelle juhtimise oskused harilikult ei küüni tegevteenistuse juhtide teadmiste ja oskuste kõrguseni.

Seepärast JE I annab vaid üldise iseloomuga näpunäiteid hargnenud rühma osade vastastikuse asetuse ja liikumise kohta (§§ 171 ja 172), jättes selle küsimuse üksikasjalikuma lahendamise JE II hooleks. Et siiski võimaluse piires rühmaülematele abiks olla sobiva jagude rühmituse

valikul hargnenud rühmas, on JE I lisas 2 toodud rühma hargnemisviiside kohta mõned näited, millised ei ole aga mõeldud kindlakujuliste šabloonidena.

Samuti nagu jaolegi, on rühma tarvis ette nähtud mõned rivivormid vastase ootamatu ratsarünnaku korraks, kui rünnak toimub ilma tuletoetuseta ja puudub aeg hargnemiseks. Need rivivormid on kõigepealt mõeldud vastase tagasilöömiseks kk- ja püssitulega ning käsigranaatidega ja seepärast nad on vaid kiiresti mööduvaks üleminekuvormiks võitlemisel ründava ratsaväega, nende otstarve on vältida kabuhirmu tekkimist ja võita aega.

Analoogiliselt jaole on ka rühmas ette nähtud madalalt, alla 300 m, ründavate lennukite tulistamine, mis võib osutada tegelikus sõjaolukorras väga tarvilikuks.

Juhtumiteks, kui olukord nõuab rühma viivitamatut hargnemist jagudeks ning pole mahti tarvilikkude eelkorralduste tegemiseks, näeb JE I ette rühma hargnemiseks lühida ning hõlpsasti meelepeetava käskluse: „rühm jagudeks marss-marss!“, mille järele rühm asub kindlasse formatsiooni (JE I joon. 23), peatudes ja kohanedes maastikule või liikudes edasi alusjao järele. Siin rühmaülema töö on viidud miinimumini, sest hargnemine teostub rahuajal kätte õpetatud lihtsa ja kindlašabloonilise rivistuse alusel, kusjuures pärast hargnemist rühmaülemal jääb küllalt aega läbi mõelda ning anda korraldused edaspidiseks tegevuseks.

4. Laskurikompani, pataljon, rügement ja suuremate koondiste jalavägi.

Nendel aladel JE I ei sisalda tähelepanuväärseid uudusi, väljaarvatud kompani viihimatu hargnemine rühmadeks (§ 203), mis teostub rühmale analoogilistel tingimustel.

II. „Jalaväe relvade materjalosa II“ kk „Madsen“.

See väljaanne erineb seni maksvusel olnud samasisulisest raamatust peamiselt sisu konstruktsiooni ja selle korrastamise poolest. Senine „Jalaväe relvade materjalosa, kerge-kuulipilduja „Madsen“, 1927. a., algab üksikute osade kirjeldamisega, millele järgneb osade koostöötamine, ja lõpuks on toodud — omaette eraldatuna — lasketakistused. Tegelikult õppetööl omandatud kogemused on näidanud, et kk materjalosa õpetamine niisuguse süsteemi alusel koostatud eeskirja järgi on kõrvale kaldunud normaalsetest ning õigest suunast, kuna igalpool õppetöö raskuspunkt on kaldunud osade nimetuste ja nende kirjeldamise kätteõpetamisele, sest et neid küsimusi käsitlevad paragrahvid on paigutatud eeskirja etteotsa. Sealjuures mehhanismide ja osade koostöötamise küsimused ja lasketakistused on harilikult kippunud jääma tahaplaanile.

Uue kk „Madseni“ materjalosa eeskirja iseloomustavamaks omaduseks on, et ta algusest lõpuni baseerub relvamehhanismide koostöö väljaselgitamisele, kusjuures osade kirjeldus esineb siin ainult niivõrra ja selles järjekorras, kuidas see vajalik on relvade üksikute tööfunktsioonide väljaselgitamiseks. Uue eeskirja kohaselt õpilane viiakse otsekohe relva töötamise juure; ühes sellega iga tööfunktsiooni juures võetakse läbi ka kõik need põhjused, mis võivad takistada selle või teise toimingut täitmist. Niisuguse õppe- ning

töötamisviisi juures õpilane omandab selge arusaamise lasketakistuste tekkimisest ja nende kõrvaldamisvõimalustest, mis on tähtsaimaks tingimuseks osavaks töötamiseks kk-ga.

III. „Laske-eeskiri jalaväe relvadele“ II vihk, kk „Madsen“.

Senimaksev „Laske-eeskiri jalaväe relvadele II vihk“ 1924. a., on kujunenud Maailmasõja ajal koostatud eeskirjade eeskujul, ajajärgus, kus kk tule- ning lahingomadused ei olnud veel küllalt põhjalikult uuritud, ja arvati, et kk võib kasutada samadel põhimõtetel nagu rk, pannes tulistamisel pearõhku pindalade katmisele külvi- tulega, kusjuures kk ta omaduste tõttu sobivad laskmisviisid jäid enamvähem tahaplaanile. Peale selle on nimetatud eeskirja koostamisel arvesse võetud tolajal maksvat 1½-aastast teenistuseaega, sellest olenevat väljaõpetatava meeskonna arvulist suurust, õppelaskmise tsükleid, laskemoona norme jne.

Seepärast on loomulik, et praegusel ajal, kus need tingimused on muutunud, aktiivteenistuseaeg vältab ümarguselt 10 kuud, sõdurid ilmuvad teenistusse 3 korda aastas, on tekkinud vajadus säästa laskemoona jne., see eeskiri ei rahulda enam tänapäeva nõudeid, ja on osutunud tarvilikuks teda põhjalikult ümber töötada.

Uus eeskiri taotleb lõpusihina paljude tege- like tabamuste saavutamist võimalikult lühikese aja jooksul ja vähese laskemoona kuluga, kusjuures varemalt harrastatud külvitule asemele on astunud kiiresti märgilt märgile kantav punkti- tuli. Sellekohaselt eeskirjas on:

- nõuete ülesseadmisel ja harjutuskavade koostamisel täiel määral arvestatud kk tehnilisi omadusi;
- seatud üles täpsad nõuded noorte ja reameeste kursusele, püüdes sellega tagada õppetöö ühtlust noorte-üksustes ja töö hõlpsat jätkamist reameeste-üksustes;
- pandud erilist rõhku materjalosa tundmisele ja töötamisvõtete täitmise valedusele ning puhtusele;
- kindla harjutuste programmiga ja täpsate nõuetega iga üksiku tegevuse kohta tagatud kk sihturitele lahingunõuetele vastav ettevalmistus ka tunduvalt vähendatud laskemoona kulu juures;
- õppetöö jaotus ja kk üksuste komplekteerimine kohandatud kolmele noorte sisse- kutsule ning aktiivteenistusse ilmumisele aasta jooksul;
- vähendatud laskemoona kulu ja kindla- kujuliste klassikatsetega tagatud kk las- kurite õige, nende tõelistele võimetele vastav liigitus.

Peale selle uues eeskirjas on läbi viidud õpi- laste valiku viis ja programmid üksikutele kur- sustele senisest paremini tagavad kk meeskon- dade komplekteerimise kutsealaliselt hästi ette- valmistatud sõdurite ja nooremate juhtidega nii rahuajal kui ka mobilisatsiooni korral.

Uus eeskiri on küll koostatud kk „Madseni“ tarvis, kuid sisuliselt on täiesti käsitletav välja- õppe teostamisel ka teiste meil tarvitusel olevate kk süsteemide juures. Kk.

Vajame oma rahvuspüha.

3. mail pühitsesime suureviisilise aktusega pealinnas meile sõbraliku Poola rahvuspüha, 16. mail seisab ees vennasrahva Soome lipu- püha, ja 7. skp. kujunes välja Tallinnas (osalit ka teistes linnades ja maal) traditsioo- nilisest jüri-öö pühitsemisest suurem selts- kondlik rahvusmiting Vabaduseplatsil, kus vaimustavalt kõneldi isamaa-armastusest ja esivanemate kangelaslikest võitlusist kõigi aegade kestes oma vabaduse eest; orkestri saatel lauldi isamaalikke laule ja kõnede lõp- pedes visati tõrvikud ühte riita, mis sünni- tas kõrge tuleleegi. Samuti ka meie liitlas- tel — lätlastel on rahvuspüha, milliseks päe- vaks on valitud Võnnu vabastamine.

Nii näeme oma lähemal naabreil kui ka oma maal spontaanset vajadust päeva — pü- ha järele, kus võidakse valada välja oma tundeid ühiselt, mõlgutada mõtteid ning pea- tuda kord ja vaadata tagasi omale selgitami- seks, mis on tehtud ja saavutatud visas võit- luses rahvaste peres.

Rahvuspühana ei saa võtta 24. veebruari,

millel on juba oma ajalugu ja traditsioonid. Ta on tõsisemaid päivi, mis tähistab Eesti iseseisva riikliku elu algust, olles pöörde- punktiks eesti rahva elus; tema on saanud kogu iseseisvuse sümboliks. 24. veebruar on ja jääb tõsiseks ametlikuks riigipühaks, mis riigikodaniku teadvuses on ka niisugusena välja kujunenud. Vajame niisugust püha, kus rahvas ärkaksid vabamad, mõjuvamad ja soojemad tunded ja elamused, kus pääsek- sid lahti kergemalt ja sütitavamalt rahva meelevalle tunded, kus oleks rohkem rõõmu ja noorusehõiskamist ja värskust, millel kujuneksid välja hoopis omaette traditsioo- nid. See päev peaks leidma aset tingimata kevadel ja nimelt 19. mail, mil avaldati Äsu- tavalt Kogult Eesti iseseisvuse ja rippma- tuse deklaratsioon. Sel riikliku tähtsusega päeval on veel see hea külg, et ta satub meie kliimatilistel oludel enamvähem soojemasse ajajärku, luues looduse ärkamise miljööks ka kogu rahvas vastava meeolu. Pealegi on see aeg soodus sellelt, et koolid on sel ajal

veel koos, mis annab päevale juure palju noorust ja värskust.

Kokkuvõttes: 24. veebruari — riigi aasta-päeva — kõrval vajame rahvuspüha Eesti kõigi aegade rahvuskangelaste mälestamiseks, austamiseks ja vaimujõu ammutamiseks uutele kangelastegudele; seda püha võiks ühendada 19. maiga, mil Asutavalt Kogult avaldati Eesti iseseisvuse ja rippumatuse deklaratsioon. Peale selle umbes samal ajal

1919. a. jõudsid lõpule Vabadusesõjas edukad võitlused, mille tagajärjeks oli see, et operatsioonide kaitseliinid viidi üle Vene territooriumile. See olgu meile suuremaks rõõmupäevaks, kus rahvas linnades, suuresmates keskustes ja arvurikkalt kogu maal püstitatud mälestusmärkide juures koondaks oma mõtteid endale, oma riiklikule olemisele ja valitsemisele.

A La—

Kaitseväe õppealalt.

jalaväe koostööõppustest tankidega.

(—u kirjutiste puhul.)

Lp. —u oma kirjutistes püüab väita, et meil lahingumasinate ja jalaväe koostööõppustele on pööratud liialt vähe tähelepanu. Selles olevat süüdi lahingumasinate väeosa juhtide eraldumis-püüe jalaväest ja üldse kogu selle väeosa praegune organisatsioon. „Kerged ehk jalaväe lahingumasina“ tuleks lp. —u arvates võimalikult peatselt anda jalaväerügementide juure nii nagu seda kavatses 05. 02. 1919. aastal teha prantsuse kindralstaap (mida siiski ei tehtud) ja sellega oleks koostööõppuse küsimus otstarbekohaselt lahendatud. Rööbiti sellele tõstab —u üles veel rida teisi lahingumasinatele puutuvaid küsimusi, nagu tankivastasekaitse organiseerimine, väljaõppe teostamine rügementis, reservlaste üleproduksioon, õppemasinate konstrueerimine jne. Milleks lp. —u leidis vajaliku koostööõppusi nii laias mastaabis käsitleda, jäägu ta oma teada, kuid vististi asja enese huvides oleks kasulikum kui ta, jäädes oma kirjutise pealkirja raamidesse, mõnegi sõnaga oleks ära tähendanud, milles siis koostööõppused peaksid jalaväe ja lahingumasinate vahel seisma, mis on jalaväe ja lahingumasinate koostööõppuste eesmärk ja mis on selle eesmärgi saavutamiseks vaja teha. Kui nendele küsimustele vastused leitud, siis selgub meil otsekohe, mis meie olukord võimaldab sel alal ette võtta.

Et lp. —u, tugenedes kindral Golovini brošüüri „Tanki w minuwsuju woimu“ andmetele, meile eeskujuks seab prantslaste kindralstaabi vaateid 1919. a., siis võib olla ei loe ta meile patuks, kui allpool vaatleme lähemalt prantsuse ametlikus eeskirjas „Regliment de l'infanterie. Deuxieme partie-Combat 1929. a.“ väljendatud vaateid jalaväe ja tankide koostööõppuste kohta.

Selle eeskirja § 685 kohaselt on jalaväe ja tankide koostööõppuste eesmärgiks: a) õpetada jalaväe juhtivat koosseisu andma tankiosadele täpsaid ja otstarbekohaseid käskke lahingus ja b) õpetada jalaväeosi tihedalt siduma oma tegevust lahingus tankide tegevusega.

Selle eesmärgi saavutamiseks olevat tarvilik, et:

— ohvitserid ja sõdurid omaksid küllaldaselt praktilisi teadmisi tankidest, nende võimetest ja oskaksid arusaada tankide tegevusest lahingus;

— juhtival koosseisul oleks praktilisi kogemusi selliste lahinguülesannete lahendamiseks, millest võtavad osa tankid;

— jalaväe osad tunneksid koostöötehnikat teotsemisel tankidega.

Et jalaväe ette valmistada koostööks tankidega olevat vajalik korraldada:

- 1) tanki demonstratsioonid;
- 2) taktikalisi õppusi koos tankidega;
- 3) õppusi juhtiva koosseisuga garnisonides ja manöövritel.

Milles seisab tankide demonstratsioon?

§ 686 kohaselt on demonstratsiooni-kava järgmine:

- tanki ülevaatus;
- mitmesuguste tõkete ületamine;
- tanki signalisatsioon, rivistuste ja liikumise viisid;
- märgi tulistamise harjutused, kui seda võimaldab maastik.

Taktikaliste õppuste aluseks soovitab eeskirja § 687 võtta võimalikult lihtsam olukord, mis võimaldaks küllalt selgelt õppuste juhile selgitada jalaväeosale:

- vajadust kiirelt ära kasutada tankide teotsemist edasiliikumiseks;
- kuidas näidata täpsalt tankidele omi tarvidusi;
- kuidas abistada tanke oma tulega ja kuidas — tarviduse korral neile edasiliikumist võimaldada kaevurtöödega.

Juhtiva koosseisuga garnisonides ja manöövritel teostatakse õppused (§ 688) mitmekesises olukorras, kus juures õppuste juhtaja selgitab juhtidele:

- tanki ja jalaväe üksuste ülemate tegevust käskude väljatöötamisel ja nende läbiviimisel;
- side tähtsusest.

§ 690 märgib ära, et taktikalised õppused ja manöövrid koos tankidega võetakse ette ainult küllaldase väljaõppe saanud jalaväeosadega.

Selline kord on koostööõppuste suhtes ametlikult kindlaks määratud maal, kus nagu varem mainitud, väga palju tanke.

Olgugi, et meie kuidagi ei saa omi materjal-seid ressursse prantslaste suurte võimalustega

võrrelda, püüame siiski tõmmata mõningaid paralleele meil aastate kestel välja kujunenud koostööõppe ja eelpooltoodud prantslaste meetodite vahel.

1) Demonstratsioonid. Vaatamata sellele, et lp. —u loeb tanki demonstratsiooni kahjulikkuseks, peavad nähtavasti prantslased neid tarvilikuks ja ka meil on neid püütud korraldada võimalikult suuremas mastaabis. Lp. —ul on arvatavasti teada, et meie kv. õppetsentrumist Kv. ühend. õppeasutistest on võib olla ainult mõned üksikud lahkunud tanki nägemata. Samuti demonstreeritakse iga aasta Värskas, Kurtnas ja Valdeki laagrite õppeväljadel sõduritele tankide võimeid. Näib, et sellest on veel vähe ja võib olla tulevikus tuleks veel laiaulatuselisemalt tanki demonstreerida — igatahes võimalusi selleks on, ilma et pruugiks tankikompani praegust organisatsiooni lõhkuda ja seega teda lahinguvõimetuks muuta.

2) Taktikalised õppused jalaväele. Prantslased arvavad, et õppustest koos tankiga on kasu alles siis, kui jalavägi on teatava ettevalmistuse juba saanud. Ja ka meil on seni püsinud selline arvamine. Igatahes kuni viimase ajani peetakse iga aasta laagriperioodi lõpul nii Värskas kui ka Kurtnas laagri õppeväljadel vastavaid õppusi. Kui suures ulatuses seda tehakse — on ise küsimus. Kümme-kond tankist on ikkagi liialt vähe selleks, et korraldada ei tea kui suurejoonelisi õppusi, pealegi veel mitmes laagris korraga. Tahes-tahtmatult peame käima siin sama teed, millele on asunud kõik need riigid, kus tanke ei jatku õppuste läbiviimiseks ja kus neid hoitakse sõjakorras. Sakslastel polnud ühtegi tanki ja ometi peeti vastavaid õppusi. Kuidas seda võimalik organiseerida, ei tohiks kellelgi uudiseks olla.

3) Õppused juhtiva koosseisuga. Kasel alal on meil üht kui teist tehtud (manöövrid, sõjamängud, jne.), kuid võib olla tuleks siin talitada kavakindlamalt. Loomulikult peaks niisuguste õppuste läbiviimine teostatama meie õppetsentrumis, s. o. Kv. ühend. õppeasutistes, kust teatavasti aastate jooksul kogu meie juhtkond aeg-ajalt läbi käib, ja võimalusi selleks on — asuvad ju tankid Kv. ühend. õppeasutistega ühes garnisonis.

Kõik eelöeldu käib tankide kohta, kuid kuidas on lood teiste „kergete ehk jalaväe lahingumasinate“ — soomusautode ja jalaväe koostööõppustega. Lp. —u retsepti järele tuleksid ka need õppuste mõttes jalaväeosade juure anda. Nii algupärane kui selline idee iseenesest ka ei ole, tuleb siiski kahetseda, et lp. —u ei ole suutnud omandada oma teissugust ettekujutust soomusautode lahingulistest omadustest. Soomusauto oma iseloomult ei ole jalaväe relv.

Nagu juba eelpool tähendasin, ei selgita lp. —u oma kirjutistes mitte koostööõppusi, vaid asjasse mittepuutuvaid küsimusi, taotledes nähtavasti mingisuguseid teisi eesmärke.

Oma väidete tõestamiseks toob ta mitmesuguseid näiteid. Kui näiteid kasutada, siis peaks nad olema loogilised ja kasutaja peab ise põhjalikult asja tundma. Cambrai, Chemin-de-Dames ja Somme lahinguid toob lp. —u näidetena, kus jalaväe ja tankide puuduliku koostöö tõttu lahingud ebaõnnestusid. Tegelikult olid need lahingud edukad. Saavutatud tankide edu ei suudetud ära kasutada teistel põhjustel, nagu reservide puudumine, ratsaväe hilinemine (Camb-

rai), tankide kasutamise ebasoodsal maastikul (Chemin-de-Dames) jne. Igatahes need lahingud näitavad just ümberpöörult, et jalaväe ja tankide koostöötamine oli korralik.

Keegi ju ei eita, et koostöö väeliikide vahel on tarvilik ja selleks on vaja korraldada üldiseid õppusi. Kuidas seda teostada, oleneb ära reaalsest võimalusest. Enne kui korraldada neid koostööõppusi, peavad väeliigid olema hästi väljaõpetatud oma erialal. Mida kõrgem nende väljaõppe tasem, keda kergemini ja kiiremini saavutatakse koostöövilumus. Kas selle omandamiseks üks, kaks või rohkem harjutusi korraldada, oleneb, nagu tähendasin, materjalseist võimalustest ja väeliikide eriala väljaõppest.

Edasi leiab lp. —u, et makettide kasutamine lahendab koostöö küsimuse ühekskülselt. Osalt on see ehk nii, kuid tahes või tahtmata tuleb ka meil selle pahega leppida, nagu sellega lepitakse mujal. Makettide asemel ta soovib tarvitusele võtta õpemasinaid, mis erineksid lahingumasinatest ainult „oma nõrga katte ja suure kiiruse poolest“. Milleks niisuguseid masinaid muretseda lahingumasinate asemel, on küll arusaamata, sest teraskatte kõvendamiskulud pole tanki juures kuigi suured. Järelikult lahingumasina ja õppemasina hinna vahe tuleks võrdlemisi väike.

Lp. —u leiab, et iga motoristi, autojuhti ja tööstuskooli õpilast võib paari-päevase harjutuse järele osavaks lahingumasinajuhiks teha. Tõendusks toob näite, kus tema retsepti järele küpsetatud juht 32-tonnilise tankiga kitsast liipritest tehtud silda mööda sõitis raudtee platvormivagunile. Keskpärane inimene õpib sõiduki juhtimise mõne tunniga selgeks, kuid seepärast pole ta veel kaugeltki autojuht. Et aga kutse omandada, peab ta vähemalt 3—4 kuud õppima. Kuid autojuht, või mõni teine „vilunud tehniline jõud“ pole veel tankijuht. Lahingumasinajuhil on vähe juhtimisoskusest. Ta peab olema eeskätt hea sõdur, tundma põhjalikult oma relva ja oskama seda igas olukorras eeskujulikult kasutada. Peale selle peab tankijuht omama häid kogemusi tanki juhtimise, igasuguste vigastuste leidmise alal ja oskama viimaseid kiiresti kõrvaldada lahinguolukorras. Pealegi peab ta tundma lahingumasinate kasutamise viise jne. Seda kõike ei suuda omandada paari-päevase harjutuse järele isegi suurima vilumusega autojuht.

Lp. —u arvab, et 10—15 aastat tagasi, oli meil vähe autojuhte, motoriste, tööstuskooli õpilasi, nüüd aga võiks neist moodustada rügemendi, millest jatkaks rügemendi komplekteerimiseks sõjaajal „paari-päevaste harjutuste“ järele. Olgu tähendatud, et kui Maailmasõjas paisati lahingusse tuhanded lahingumasinaid, siis oli liitlaste kasutada ka mitmedkümmend-tuhanded autojuhte, motoriste jne. Neist oleks kahtlemata jatkunud lahingumasinate komplekteerimiseks, kuid isegi „paari-kuuse harjutuste“ järele ei kõlbanud nad veel lahingumasinatele asetamiseks, vaid nende ettevalmistamine nõudis mitmed, mitmed paarid kuud. Kui ma oma eelmises kirjutises tähendasin, et liitlased tankide komplekteerimiseks kasutasid meremehi, siis näitab see seda, et neid oli võimalik kiiremini ette valmistada lahingumasinate teenimiseks, kui autojuhtvoorimehi. Üldiselt olgu tähendatud, et meie lahingumasinate meeskondade ettevalmistamise õppekavad on rajatud praktilistele kogemustele, mis vastavalt elunõuetele täiendatakse. Selle üle

ei pruugi juba lp. —u mures olla. Õppekava, millest ta oma kirjutises kõneleb ja mille koostamisest ta nähtavasti osa võttis, on juba ammu, kui kõlbmatu, tarvitusest kõrvaldatud.

Mis puutub reservi produtseerimisse, siis sünnib see täpsate kalkulatsioonide järele ja igasugused põhjendamatud arvamused siin mõõduandvad ei või olla.

Kompanite liikuvate-töökodade ja rügemendi õppetöökodade ülesannetest on lp. —ul omapärane arusaamine. Kompanite töökojad on ette nähtud lahingumasinate parandamiseks lahinguväljal. Nad on selleks liiga väikesed, et ette valmistada lahingumasinate meeskondi. Rügemendi õppetöökodade ülesandeks on parandada lahingumasinate tõsisemaid vigastusi ja praktiliselt ette valmistada lahingumasinate meeskondi. Selleks kõik noored sõdurid pärast teatud teoreetilist ettevalmistust teevad läbi kindla kava järgi nõutavad praktilised tööd. Kompanites ettenähtud meistermehed, nagu treialid, lukusepad jne. jäävad töökodadesse pikemaks ajaks ja saavad seal täielise väljaõppe. Niisugune kord, vähe seda et annab meestele küllaldase praktika, võimaldab veel lahingumasinate parandamist õige väikese palgalise tööjõukaadriga, mis remondi äärmiselt odavaks teeb. Nagu kogemused on näidanud, täidavad töökojad hästi omi ülesandeid. Nende likvideerimist võib soovitada ainult võhik. Kui talitada lp. —u retsepti järele ja viia töökojad arsenal, tuleks seal organiseerida vastav osakond, muretseda sisseeaded, palgata töajõud jne. See kõik teeks lahingumasinate ja sõidukite parandamise märksa kallimaks. Pealegi kannataks tugevasti selle all rügemendi meeskonna väljaõpe. Küsitakse milleks seda teha? Kas ainult selleks, et kombineerida mõnede „vilunud“ tehnilisele jõule koht. Arsenal juba kord teostas lahingumasinate remonte. Tulemused olid õige kurvad. Remont oli äärmiselt kallis, aeglane ja korratu. Sageli tekkisid lahingumasinate, oskamatu remondi tagajärjel isegi uusi vigastusi.

Mis puutub vanade lahingumasinate ümberehitamisse suuremate kiirustele, siis sellest juba kõnelesin. Siin ehk võiks veel juure lisada, et mul oli juhus osa võtta õppustest Prantsusmaal, kus katsetati ümberehitatud suuremate kiiruste peale vanu tanke. Katsetel purunesid ja pudesid esimestes kraavides kõik need kiirustsürendavad abinõud. Nähtavasti ei annud ka edaspidised katsed tulemusi, sest varustusel olevad vanad tankid on tänini endistel kiirustel.

Lp. —u arvab et meil, kus projekteeritakse jäälohkujaid, vedureid jne., suudetakse ka vanu lahingumasinaid ümber ehitada ja valmistada õppemasinaid, mis eralduvad lahingumasinatest

ainult suurema kiirusega, õhema katttega jne. Inglismaal, kus tegelikult ehitatakse mitte ainult vedureid, jäälohkujaid jne., vaid ka dreadnoughte ja teisi hiigla masinaid, ei suudetud, nagu teame, ajakohaseid tanke korraga valmistada, vaatamata tõesti vilunud tehnilistele jõududele ja hiigla tööstusele. Vastuvõetava lahingumasina konstruimine, katsetamine ja valmistamine nõudis aastaid ja suuri summasid. Mõne firma tööjõunistest väiksemate muudatustega kopeeritud projekt ei jõhjusta ebanormaalseste sammude astumist. Kui meie tahaksime ise lahingumasinaid ja õppemasinaid ehitama hakata, kerkib kohe üles küsimus missuguseid osi me suudame kodumaal valmistada. Vastus on lihtis, — ainult kõigeväiksemaid. Välismaalt tuleb tellida terve tanki „sisekond“ alates mootoriga ja lõpetades väiksemagi kuullaagriga. Samuti tuleb ka teraskate tuua välismaalt. Kuivõrt kalliks läheb niisugune tank, on igale päevaselge. Pealegi rohkem kui küsitav on, kas niisugune kodusel teel valmistatud tank üldse on kõlvulik kasutamiseks lahingutes. Nagu tähendasin, vaatamata Inglismaa hiigla tööstusele, tüsedate tehniliste jõudude ja materjalsete ressursside peale, kulub ära aastaid, et konstruuda ja valmistada ajakohane tank, kus juures konstruiti mitmedkümnend eksperimentaaltankid. Kui korralike tankide valmistamiseks kodumaal oleks väiksemaidki eeldusi, siis oleks seda meil juba tehtud.

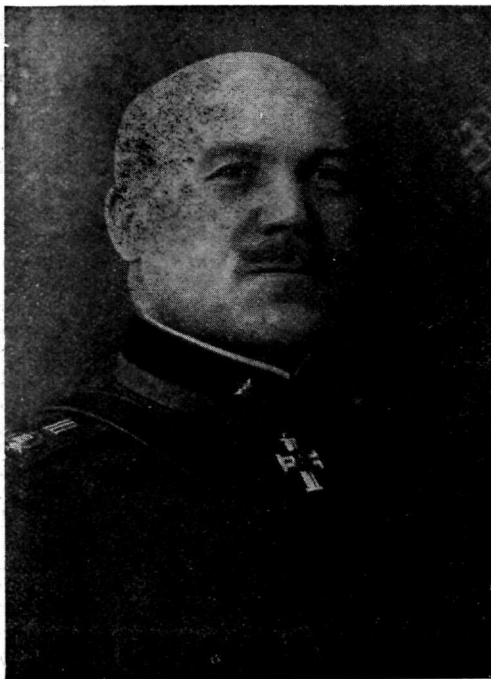
Lp. —u leiab siiski, et vanadest autoosadest on võimalik ehitada lintkäiguga õppemasinaid. Oma arvamist illustreerib näitega, et pärast Vabadusesõda autojuhid otsid kokku vanu osi ja tegid nendest masinaid, mis veel praegugi käigul. Niisugust juhtumit mina küll ei tea ja ei kujuta omale ka ette, kuidas see võimalik. Tean aga küll juhtumeid, kus osteti vanu autosid ja asendati neis kõlbmatuks muutunud osad uutega või vähemkulunud osadega. See ei tähenda veel seda, et masina tüüp oleks muudetud või midagi uut ehitatud või konstruitud, vaid niisugune tegevus käib hariliku remondi mõiste alla. Kuidas aga vanadest auto- või lahingumasinate osadest ehitada suure kiirusega lint- või rataskäiguga uusi õppe- või lahingumasinaid on probleem, mida seni veel keegi lahendada pole suutnud. On ju vanad kõlbmata masinaosad vana raud, mida uute valmistamiseks võib kasutada ainult peale termilist ümbertöötamist. Siis aga pole ta enam vana osa, vaid juba uus materjal uute osade valmistamiseks. Mis puutub lp. —u ettepanekusse, et parem on muretseda tankivastaseid relvi tankide asemel, siis on see omaette küsimus ja ei kuulu lahendamisele —ule. J. L.

JOH. SANDT'e riidekauplus,

Võrus, Jüri tän. 24. Telefon 132.

G. Scher Võrus, Jüri t. 14,

soovitab omast suurest valikust naiste- ja meesterahva **valmisriideid**, lahtist riiet, igasuguseid **mütse ja kaabusid**.
Kõige austusega **G. SCHER**.

Kindralmajor A. Tõnisson

Kaitseminister, Viru rinde juhataja Vabadusesõjas.

8. üks. jalaväepataljoni lipupäevaks.

Vabadusesõja saatuslikumal hetkel, kui vaenlase väed lõunas vallutasid Tartu ja põhjas lähenesid pealinnale, oli rindele kiiresti vaja uusi abivägesid, et vaenlase liikumist seisma panna. Sel raskel silmapilgul hakkas vabatahtlikena kokku tulema noori ja vanu, õpetajaid ja õpilasi, haritlasi ja lihtinimesi, kes tahtsid minna rindele abiks võitlevatele vägedele. Neist moodustati maaomavalitsuste ja kaitseliidu abil Tallinna ja Tartu kaitsepataljonid, millised pärastpoole ühinesid 8. jalaväepolguks.

Tartu ümbruses, Võru all, Narva taga ja Lätimaa piirides on 8. jalaväepolk kohusetruult, mehiselt ja vapralt võidelnud kodumaa iseseisvuse eest, kindlustades omale Vabadusesõja ajalooos väerika koha meie rahvaväe tublimate väeosade keskel.

Kaitseväe ümberkorraldamise puhul pärast sõja lõppu rahuaja saabudes 8. jalaväepolgust sai alguses 8. pataljon, millest pärastpoole sündis 8. üksik jalaväepataljon, niisugusena nagu tunneme teda praegu.

Selles väeüksuses pole küll enam palju neid mehi, kes võitlesid tema ridades isamaa iseseisvuse eest, kuid on püsinud traditsioonid ja Vabadusesõja vaim, kujundades selle moraalselt elustava ning tervendava õhkkonna, milles kasvatatakse meie kodukaitsjate nooremat põlve. Selle tähtsa ning vastutusrikka tegevuse alal võib 8. üksik jalaväepataljon tagasi vaadata aastate vältusel tehtud kasvatus- ja õppetööle suure rahuldustundega ja rõõmuga.

Toon 8. üksikule jalaväepataljonile tema lipupäeva puhul südamlikke tervitusi ja soovin palju jõudu, edu, õnne ja kindlat usku Eesti kui iseseisva ning rippumata riigi helgema tuleviku sisse. Kõikumatult usun, et selle lipu all, mille pataljon täna riigikaitse pühaduse, väeosa au ja kangelastegude väljendamise sümbolina vastu võtab, nii juhid kui reamehed alati valmis on astuma välja ning võitlema viimse meheni, kui meie rahva ja riigi heaolu seda peaks nõudma.

A. Tõnisson kindralmajor,
kaitseminister.

Kindralleitnant J. Laidoner
Vabadusesõja ülemjuhataja.

Kaitsepataljonide vormeerimine oli vaim-
liselt pöördepunktiks meie Vabadussõjas.
Kui Vene sõjaväe võis õigusega nimetada
talupoegade sõjaväeks, siis oli Vabadussõja
algpäevil samasugune ka meie raitse-
vägi - sest rindel, peale okriteeride, harit-
lasi ei olnud ja see oli meie raitseväe üheks
suurimaks nõrkuseks. Oli tarvis sellel
alal läbi viia põhjapanevat muudatust.
See sündis raitsepataljonide vormeerimi-
siga. Nendesse pataljonidesse, eraldi Tal-
lina pataljoni, astus rahatahtlikult
palju haritlasi. Sellest ajast peale harit-
lased võtsid aktiivselt osa võitlusest rin-
del väes väes talupoja ja töölisega; meie
raitsevägi muutus rahväeks selle
sõna otsekohesemas mõttes. Tagajärg
oli parim, kui keegi seda julges oodata.

J. Laidoner.

Kindralmajor N. Reek

8. üksiku pataljoni diviisiülelem.

8. jälaräevlask on vabadussõjas eduga
rõõdeldud raskeid võitlusi täites nii
Lõuna kui ka Põhja rindel ja palju
tegemisi on annud vabadussõja ajalole
ilusaid lehekülgi.

Rahuajal on 8. üksiku pataljoni
eduga ja hooliga juhtide ja meeskondade
kasvatuse ja väljaoõppe alal töötanud.

Lipuanne tamise puhul suurim
võidumest 8. üksiku pataljoni te edu
rahuaja võit ja juhtide olnud kogu
vabadussõja vältel.

09. 05. 33.

N. Reek,
Kindralmajor

K. Einbund.

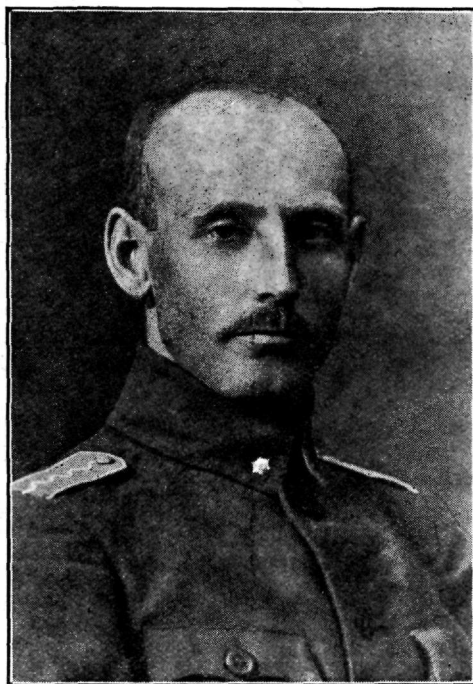
8. üksikule jalaväepataljonile,

või õigemini 8. rügemendile soovin tõsiselt õnne lipu saamise puhul. 8. polk moodustus teatavasti Vabadusesõja päivil Tallinna ja Tartu kaitsepataljonidest. Mõlemad need pataljonid olid Vabadusesõja lahtipuhkemisel iseseisvate väeosadena vabatahtlik koondised, üks Tallinnast teine Tartust. 1918. a. lõpust minul tuli olla Tartu kooliõpilaste vabatahtliku pataljoni ülemaks, miline väeosa peale Valga vallutamise moodustati ümber veebruaril keskel 1919. a. Tartu kaitsepataljoniks. Tähtendatud asjakäigu kohaselt on minul järelikult ajaloolisi kokkupuuteid 8. polguga, nüüd rahuajal 8. üksiku pataljoniga, misspärast mul on tõsiselt heameel õnnitleda pataljoni praeguse koosseisu puhul, mil ta saab omale jäädava võitluselipu.

Annan siinkohal edasi mõned lühikesed üldjooned Tartu vabatahtlik õppursõdurite võitluskäigust. Esimesed õppursõdurite rühmad korraldusid koolide kaupa 1917. a. novembris. Silmapaistvad olid Treffneri gümnaasiumi ja komertskooli rühmad. Olin toll korral Tartu omakaitse ülemaks ja kaitseliidu esimeseks ülemaks, misspärast nende rühmadega oli tegemist. Saksa väeosade lahkumisel Tartust ja enamlaste järgneval pealetungil 1918. a. lõpupoolel olid kooliõpilaste rühmad kaitseliidu muude osade keskel ustavamad ja korralikumad, keda võis kasutada Tartu kaitsel ja Tartus korrahoidmisel. Minule, kui tolaeegsele Tartu miilitähele oli õppurite rühmadest palju kasu.

Igatahes julgesid õppursõdurid tolaeagseis meeoludes lasta püssi, kuna isegi sõjavälised ülemused Tartus olid nii äärmiselt ettevaatlikud, et ei julgenud teha korraldust püssilaskmiseks.

Tartust taganemine tõi suure pöörde neise meeoludesse. Õppursõdurid ühes osa kaitseliitlastega kogusid taganemisel Põltsamaale Jõulu eel 1918. a. Jõulu ajal oli vägedeülemjuhataja polk. Laidoner Viljandis, kus ta kutsus kokku Tartu juhtivad tegelased ühes linnapeaga. Sellel koosolekul tegi polk. Laidoner Tartu tegelaste soovitusel minule ettepaneku kujundada Tartu kooliõpilaste vabatahtlik pataljon, kelle koosseisu mobiliseerida nii palju kui võimalik ka Tartust taganevaid täisealisi. Pataljoni vormeerimine algas Põltsamaal, kus pataljon võttis osa muu seas ka Aidu lahingust. Diviisi ülem polk. Puskari korraldusel viisin patal-

K. Einbund

Tartu kaitsepataljoni vormeerija ja ülem.

joni üle Viljandisse, kus sai kogutud mõne päeva jooksul varustust ja relvastust nii palju kui võimalik. Langenud meeolude virgutamiseks kuulsid viljandlased üle hulga aja jälle rõõmsat ja distsipliiniküllast õppursõdurite laulu. Pataljoni koosseisus oli tol ajal 3 roodu. Enne peaülesande saamist võttis pataljon ühekordselt osa Kärstna lahingust. 6. jaan. 1919. a. sai pataljon diviisi ülemalt polk. Puskarilt ülesande, võtta osa Tartu ja Valga vallutamise operatsioonist, parema tiiva väeosana.

Ülesande kohaselt pidid Pikasilla kaudu Sangla, Rannu, Valguta, Rõngu kaudu Pritsu jaama sihis vaenlasele selja taha sel ajal, kui Tartu vallutamise keskel asuvad väeosad jõudsid alles Nõo ja Elva vahele.

Ülesande kohaselt pidid Pikasilla kaudu sama ülesande täitmiseks seltsima pataljoni Rõngus Balti pataljoni osad ja leitn. Hollandi Viljandi vabatahtlik rood, aga need väeosad ei jõudnud Virtsjärve lõunapoolt kohale, seepärast tuli pataljonil antud ülesanne täita üksinda. Tartu operatsiooni keskväeosade järelejäudmisel leppisime leitn. Kuperjanoviga kokku, ilma et sideme puu-

dumise tõttu võimalik oleks olnud diviisi ülemalt korraldust saada, selles, et Tartu kooliõpilaste pataljon siirdub Valga vallutamise ülesandel Pikasilla kaudu Viljandi- maale, sest meie teada oli Pikasilla ümbrus, Tõrva, Helme jne. enamlaste käes, kus kapten Schmidtiga 3. polk oli enamlaste kõval pealetungil jäänud seisatama. Seda oli tarvis iseseisvalt otsustades teha, sest muidu oleks Viljandimaal asuv enamlaste rinne jäänud Valga otsekoheseile vallutajaile seljastaha. Pataljoni koosseisus oli siis juba 4 roodu. 4. rood sai operatsiooni käigus juure mobiliseeritud. Pikasilla vallutanud ja kapten Schmidtiga sideme loonud, üllatas Schmidtiga teade, et Valga operatsiooni vasakpoolsed väeosad on juba jõudmas nii kaugele. See oli just Paju lahingu eelõhtul. Jagasime oma vahel ülesanded nii, et 3 polk algas hommikul vara pealetungi Helme kaudu Härgmäe sihis, Tartu pataljon Tõrva, Roobe, Hummuli kaudu Valga sihis.

Valga vallutamise järgi võttis pataljon veel osa enamlaste tagaajamisest Valk II sihis. Sellega oli kooliõpilaste pataljoni operatsioonikäigul lõpp. Tuli vägedeülem-

juhataja korraldus, õpilased viia Tartu ja lasta kooli. Tartu jõudes tegin diviisi ülemale ettepaneku moodustada koolilastavaist õpilasist Tartu kooliõpilaste reservpataljon, mis ka leidis kinnitust. Tähendatud reservpataljon võttis hiljem osa veel enamlaste uuel pealetungil Võru kaitsmisest.

Tartu kooliõpilaste vabatahtliku pataljoni koosseis täiendati kooliõpilaste asemel uute meestega, peamiselt, nagu öeldi, Tartus asuvast distsiplinaar väeosast. Pataljonile anti ka teine nimetus — Tartu kaitsepataljon ja tema ülemaks määrati pataljoni vanem ohvitser kapten Eller. Mina siirdusin tagasi suurtükiväe erialale ja sain uue patarei vormeerimise ülesande kahureist, mis oli Puka juures enamlasilt võetud.

Ülalkirjeldatud lühikesel sõjakäigul tuli Tartu õppursõdureil lüüa 13 lahingut. Kogu käigul varustas pataljon ennast ise, väljaarvatud laskematerjal. Tartu kaitsepataljon juba uue meeskonnaga, väljaarvatud komando koosseis, sai veebruaril keskel 1919. a. ülesande asuda Marienburi juba kapten Elleri juhatusel.

8. jalaväepolgu sünnipäivilt.

Muljeid ja mälestusi.

Kolonel O. Sternbeck.

„Kaitsepataljonide“, eriti aga „Tallinna I kaitsepataljoni“ asutamise lugu on õige huvitav ja omapärane lehekülj meie vabadusesõjaaegsete väeosade loomise loos. Mitte sellepärast, et need pataljonid oma esialgsel kujul oleksid võitluses vastasega korda saatnud maailma imestamapanevaid vägitegusid, või avastanud mingisuguseid uusi perspektiive vägede organiseerimises ja lahingutegevuses. Seda nad teha ei võinudki, selleks oli nende sünn ja koosseis veidi liiga „omapärane“. Kuid huvitav ja isegi teatavat imestust äratav on juba see, et niisugusel teel vormeeritud üksused üldse suutsid minna võitluses ja seal oma ülesandeid ikkagi päris rahuldavalt suutsid täita. Veel tähelepanuväärilisem on, et meie tolleaegne ülemjuhatus üldse sõandas neid üksusi võitlusesse paisata, pealegi õige tähtsates suundades. Vähem painduva mõt-

lemisviisiga, vähem riskeeriv ja rohkem suurte sõdade poolt pühitsetud doktriinide „vangis“ olev ülemjuhataja seda, arvata-vasti, küll ei oleks teinud.

Tallinna kaitsepataljon, mis hiljemalt, ühte sulades Tartu kaitsepataljoniga, andis ühe algraku 8. jalaväepolgu loomiseks, asutati ja vormeeriti just selles keskkohas, kust välja läks kaitsepataljonide loomise idee. See idee Tallinna kaitsepataljoni loomisel siis teostati ka kõige teravamalt ja just sel kombel ning viisil, nagu seda endale olid ette kujutanud selle idee esimesed väljendajad. Sellepärast vast ehk pakub Tallinna kaitsepataljoni loomis- ja esimeste võitluspäevade meeletuletamine teataval määral erilist huvi. Seda huvi vähemalt osaliseltki rahuldada, ongi alamal-seisvate ridade üheks ülesandeks.

Neist isiklikest muljetest ja mäles-

tustest, mis on alamalseisvate „sulejoonistuste“ algmaterjaliks, lugeja ärgu otsigu ei teaduslikku ajalugu ega ka Tallinna kaitsepataljoni tegevuse sõjaajaloolist hinnangut. Seda kirjutagu teised mehed, kes asjast isiklikult on seisnud kaugemal. Dokumentaalset materjali meie ajalookomitee arhiivis selleks peaks leiduma küllaldaselt. Siiski aga ehk pakuvad need „sulejoonistusedki“ teatavat huvi. Ühtlasi ehk aitavad nad teataval määral valgustada pärasise 8. jalaväepolgu sündi, selle polgu pärasise sisemisi olusid ning mõnda selle polgu teotsemisel esiletulnud nähet.

I.

Alust optimismile oli 1918. aasta detsembripäevadel ja 1919. aasta jaanuari algupäevadel küll armetult vähe. Vähemalgi optimismil kippus jalgu lõikama mitte ainult seisukord võitlusväljal, vaid veel enam meeoleu seljataguses.

Esimese „vabatahtliku mobilisatsiooni“ tulemus oli, vähemalt arvuliselt, enam kui kahvatu. Uus sunnimobilisatsioon edenes visalt. Inimesi saadi veel kuidagi kokku, sageli aga ei saadud neid kuhugile välja saata. Teenistusse ilmujad sageli olid paremaks pidanud koju jätta kõik vähegi külma vastu kaitsvad riidehilbud ning jalatsid. Tuld pintsakuväel, pastaldes või kõige viletsamates „kottades“. Nähtavasti mõeldi, et kui „kroonu“ sõidida tahab, küll siis „kroonu“ ka riided ning jalatsid annab. Valitsuse üleskutsed selles suhtes jäid suurelt osalt hüüdjä hääleks kõrves. „Kroonul“ aga rõivaid ega jalatseid anda ei olnud, riigikassagi parajasti mahtus ära kas või ühe mehe taskutesse. Nii suutis ka see mobilisatsioon rindel võitlevatele väeosadele juure anda võrdlemisi vähe inimmaterjali.

Mobilisatsiooni, riigilaenu, rekvireerimiste ja varustamisega seotud küsimuste selgitamiseks valitsus saatis detsembri algupoolel maale laiali suure kogu emissaare — peajasjalikult kooliõpetajaid. Neil emissaride oli õigus kokku kutsuda valdade täiskogusid ja muid koosolekuid, et selgitada silmapilgu tähtsust ning valitsuse nõudeid. Nende emissaride aruanded paiguti kõnelesid üsna kurba keelt. Väerinde läheduses, kus hädaoht oli kõige suurem, oldi veelgi teataval määral valmis vastupanuks ja tuld vastu valitsuse korraldustele. Mida kaugemal seljataguses, seda passiivsem ja kõhklevam oli meeoleu. Peideti vilja, hoiduti kõrvale mobilisatsioonist, laenu ei tellitud; varustuseartiklite kogumine sõjaväele

Kolonel O. Sternbeck

Tallinna kaitsepataljoni ning 8. jalaväepolgu ülem Vabadusesõjas.

andis paiguti naeruväärt väikeseid tulemusi Kodumaa kaitsmise nõuetele vastutulemise asemel aeti puskarit...

Linnades lokkas enamline kihutusetöö. Sel kihutusetööl pinna alt võtmiseks valitsus proklameeris terve rea sotsiaalseid reforme. Mis veel eile olid nõudmispunktid käredatest programmides, see sai täna teostatuks. Ei olnud õieti enam midagi reaalset ja otsekohe käegakatsutavat, millega enamised agitaatorid oleksid võinud valitsusest „üle pakkuda“. Siiski aga 15. detsembril peeti koosolekuid, kus otustati Ajutine Valitsus kutsuda, ning 17. detsembril undasid streigiviled. Jõuk mehi Dvigatelist, kus meeoleu oli kõige enamliisem, punaste lippudega tungisid Raekojaplatsini, kus praeguses ohvitseride kasiinos tol ajal asus terve vabariigi valitsus kõigi oma ministriumide, kantseleide ja osakondadega. Rühm kooliõpilasi-kait-

seliitlasi peksis selle jõugu laiali. Üks vanem sotsialistlik tegelane, kes seda meeleavaldust praeguse kasiino aknast juhtus pealt vaatama, sõnas vihaga: „Paras — niisugustele praegustes oludes küll muud vaja ei ole, kui tina.“

Maal olid võrdlemisi teravad vastuolud maatameeste ja peremeeste vahel. Ühelt poolt olid viljahinnad kuulumata kõrged ja töötasu äärmiselt madal, teiselt poolt kaugemas seljataguses just peremehed kõige ägedamalt sõdisid vastu sõjategevusest tingitud kohustustele. Niisugustes oludes midugi ka maatamehel polnud erilist isu kohustustest kõrvalepõiklevate peremeeste eest sõdima minna. Enamline kihutusetöö sellega ka maal leidis teataval määral soodsat pinda. Kuigi see kihutusetöö otseste vastuhakkamisteni viis ainult kõige kaugemates nurkades, nagu saartel, siiski aga süvendas ta üldiselt passiivset ja loidu meeleolu ja aitas suurendada raskusi mobilisatsiooni läbiviimises.

Vastane aga veeres Tallinnale ikka lähemale.

Siis tekkiski kaitsepataljonide asutamise idee.

Nende ridade kirjutaja oli juba varemalt seda mõtet väljendanud mitmel erajutuajamisel tolleaegsete juhtivate mees-tega. Ühelt poolt olid vajalikud kaugelulatavad sotsiaalsed reformid ja maareform, et jalgu alt lüüa enamlikel kihutusetööl ning omariikluse mõttele võita ka vabrikutöeline ja maatamees, kes eesti elanikkonnast tol ajal välja tegid ikkagi õige suure protsendi. Sellest ükski aga tundus olevat vähe. Näis, et linnade haritlaskond ja meeleolukindlam kodanike kiht rohkem peaks tegema, kui ainult selgitusetööd ning administratiivsete ülesannete täitmist. Näis, et masside passiivsuse ning loiduse võitmiseks vajalik on näidata, et linnade haritlaskond ja tugevam kodanike kiht oma asja kaitsemiseks ka isiklikult relva pihku haarata suudab. Tundus, et eri-väeüksused ülaltähendatud kihtidest kõige esmalt peaksid mõjuma masside meeleolule. Siis tundus ka, et meie tolleaegne vastane vähegi kindlameelisele väeüksusele kuigi palju vastu panna ei peaks suutma. Kõnelustest kaugemale aga esialgu see mõte ei arenenud.

17. detsembri sündmused ja mõned väikeste vabatahtlike salkade õnnestunud ettevõtted kiirustasid selle mõtte teokssaamist. Ühel nõupidamisel olukorra kohta, millest peale politikategelaste osa võttis ka kindral Laidoner, kerkis nende ridade kirju-

taja algatusel niisuguste eriüksuste asutamise küsimus juba konkreetsemalt päevakorraks. Ülemjuhataja oli mõttega päri ja asutigi kõige hooga mõtte teostamisele. Nende ridade kirjutaja sai austava ülesande vahetada sotsialistide häälekandja toimetaja sulg jälle sõjamehe tööriistade vastu ja asjaga algust teha Tallinnas. Varsti järgnes käsk, et nädala jooksul iga linn ja maakond peab andma ühe vabatahtliku kaitsepataljoni. Käsuga kohaselt iga niisugune pataljon pidi koosnema kindlatest meestest, kes aru saavad, et rahvale ja maale parema tuleviku võib tuua ainult võit maale sissetunginud vastase üle.

II.

Idee oli õige ja käsk oli kõva, kuid ega see veel selle idee teostamist ning käsu täitmist hõlpsaks ei teinud.

Paberil seisis „vabatahtlike pataljon“. Teisiti nimetada neid üksusi, mida vormeerida kavatseti, ei olnud vast võimalik. Mobiliseerida võis ju ikkagi ainult terveid aastakäike, maakonde jne., võimatu oli aga käskida „mobiliseerida“ teatavat kodanike kihti või koguni nimepidi neid ja neid „meelsuse poolest tuntud“ kodanikke. Ka ei olnud vast teatava kodanike kihi eriviisiline avalik sunnimobilisatsioon kuigi soovitatav just masside meeleolu mõjutamise mõttes. Vabatahtlikkuse paiste pidi neile üksustele jääma, olgugi ainult paberil. Et aga tõeliste vabatahtlike kogumisega just kaugele ei jõuta, oli niihästi käsundajatel kui ka käsutäitajatel tol ajal täiesti selge. Esimese „vabatahtliku“ mobilisatsiooni tulemused olid veel kõigil selgesti mees,

Võeti siis tarvitusele meetod, mida tänapäevani praktiseeritakse Nõukogude Venes — sunniviisiline „vabatahtlike“ produtsseerimine. „Demokraatlikus“ riigis oli selline tegevus küll nagu veidi imelik, aga parata polnud midagi. Silmapilk kohustas, ja hädaga ei valita abinõusid.

Moodustati vastuvõtu komisjon kindral Põderi eesistumisel. Komisjoni kuulusid peale tulevase pataljoniülema ja politsei-valitsuse esindajate veel rida tuntud ja oma lähema ümbruskonna elanikke hästi tundvaid isikuid kõigist linnajagudest. See komisjon koostas nimekirjad kõigist neist meestest, kelle tõmbamist vormeeritavasse pataljoni loeti tarvilikuks ja kasulikuks. Nimekirjadesse esialgu võeti iga mees, kellest kindlasti teada oli, et tal ei ole vähematki soovi ega huvi punaväe võidulepääsemiseks. Sellejuures meelega hoiduti and-

mast nimekirjadele puht parempoolset või mingisugust erilist „valget“ värvingut. Nimekirjadesse sattus terve rida tuntud sotsialistlikke tegelasi ja muidu pahempoolsete vaadetega inimesi. Peaasi oli, et mees kindlasti tunnistas Eesti omariikluse vajadust ja oli „puhas“ igasugusest saherdamisest ja läbikäimisest koduste enamlastega. Ükski asutus ega ükski eramaja ei jäänud läbi kaalumata. Igaüks, keda loeti „kindlaks meheks“, keda võidi tarvitada, löödi nimekirja. Ja kes kord oli kirja pandud, see oligi „vabatahtlik“. Ainult täiesti erakorralised olud võisid niisuguse „vabatahtliku“ päästa ta kohustest; ta oma palved ja „mõjuvad eestkostmised“ ei aidanud siin midagi.

Iseloomustav on, näiteks, järgmine juhtum. Nimekirja olid pandud peaaegu kõik Tallinna kohtutegelased ja kohtuametnikud. Tolleaegne kindralprokurör Teemant pööras komisjoni poole vahikirjaga, paludes kohtunikke vabastada, sest et kohtute tegevus muidu täiesti seisma jäävat. Vastus sellele vahikirjale oli väga lühike: „Kohus võib ka väga hästi seista, nüüd on tähtsam sõdida.“ Ja jäigi kohus seisma ning kohtuhärrad jäid rivisse. Vabaks said nad alles tükk aega peale Võru vallutamist ja sedagi vähehaaval.

Samuti „tehti tühjaks“ linnaasutised, tehaaste kontorid, ärid jne. Jäeti alles ainult kõige hädavajalikum personaal, seegi koostati isikutest, kellest kuidagi ei oleks saanud relvakandjat. Äriomanikud, majapere-mehed, vabakutselised — kõik pidid andma pataljonile iga mehe, kes relva kanda jäksas ja ilma kelleta Tallinnas mõni aeg võidi läbi saada.

Ei piiratud ka ainult puht tallinlastega. Tallinna võõrastemajades asus tol ajal kaunike hulk Tartust enamlaste eest ärapõgenenud härrasid. Ka seal tehti „puhas töö“. Ei aidanud kirumine ega protesteerimine, et Sternbeckil mingisugust õigust ei olevat neid, kui põliseid tartlasi, ajada Tallinna pataljoni. Kelle Tallinnas „maapaos“ asumine just riiklikult hädatarvilik ei olnud, see jäi rivisse.

Mõnelt poolt pataljon ristiti „pursuide pataljoniks“, mõnelt poolt „intelligentide pataljoniks“. Kumbki nimetus ei olnud õige. Rahvakihid olid pataljonis esindatud kõik. Ei või isegi öelda, et mingisugusel erikihil seal oleks olnud suur ülekaal. Suurärimehe kõrval sageli kõndis lihttööline, advokaadi või kohtuniku kõrval algharidusega käsitööline, maaliitlase kõrval sotsialist. Mis neid ühendas, oli see, et vist küll ühelgi

Kolonelleitnant J. Rimmel

8. üksiku pataljoni ülem.

neist meestest midagi head loota ei oleks olnud, kui enamlased Eestis oleksid lõplikult võimule pääsenud. Enamluse võidulepääsule igaüks neist mõtles jubedusetundega. Omariikluse idee olid nad kõik omaks võtnud.

Ekslik oleks arvata, et „sunniviisil vabatahtlikeks kirjutamisega“ kõik hõlpsasti leppisid. Proteste ja vabastamise palved sadas kui vihma. Olgugi, et vastane Tallinna värvate ees seisis, leidis siiski küllalt mehi, kes oma ametit või äriajamist tähtsamaks pidasid, kui relvaga vaenlasele vastu astumist. Kui ei aidanud oma palved ja asutiste ametlikud eestkostmised, siis saadeti naised ja lapsed ülemjuhataja peale tormi jooksmas. Kui palju kindral Laidoneril nende „vabastamispalvete“ lahendamise tegemist oli, sellest ehk jutustab ta ise mõnel sobival juhtumil. Väike see töö iga-tahes ei olnud...

Olgugi aga tõele au antud — mehi, kes oma „sundusliku vabatahtlikkuse“ stooilise rahuga vastu võtsid, oli küllalt. Nende seas oli isegi kõrgetes aastates mehi, nagu arhitekt Georg Hellat, trükikojaomanik Schiffer j. t. Oli pataljonis ka tõelikke vabatahtlike, kuigi vähesel arvul.*) Ning nende

*) Täiesti vabatahtlikest koosnes ainult kooliõpetajate erirood. See rood vormeerus alguses täiesti iseseisvalt ja alles hiljemalt liideti kaitsepataljoni külge viienda rooduna. Sellest tuligi, et samal ajal, kui pataljonis üldse ohvitseridest kaunis suur puudus oli, oli kooliõpetajate roodus rida ohvitseri reamehe kohtadel.

kindlameelsete meeste eeskujul leppisid oma pealesunnitud vabatahtliku kutsega vähehaaval ka need, kes esialgu nurisesid.

Nimekirjad koostatud, tuli neist meestest hakata kiires korras tegema sõdureid. See ei olnud sugugi hõlbus töö.

III.

Tänapäeval näputäis noori ilmub igasuguste õppevahenditega rikkalikult varustatud väeossa, hästi valmiskorraldatud ruumidesse, rohkearvulise, oma töös vilunud ja oma sõjapädagooilisi oskusi mitmesugustel kursustel täiendanud kaadri käte vahele. Siiski ei või meie kuidagi öelda, et 2½—3 kuud igapäevase 6—7-tunnilise töö juures oleks noorsõduri väljakoolitamiseks liig pikk aeg, või et töö noortega oleks hõlbus. Selleltki noortekursuselt lahkudes tänapäeva noormees kaugeltki veel ei ole valmis sõdur.

Siis oli esialgselt nimekirjadesse võetud ligi paartuhat meest. Nende hulgas leidus ainult mõni üksik mees kes varemalt oli sõjaväes teeninud. Neid kuhugile kokku paigutada ei olnud võimalik, igamees pidi vähemalt esialgu jääma oma koju. Kaadrit ei olnud olemaski.

Ohvitseridekaadri saamiseks oli ainsaks allikaks Pagari tänaval sõjaministeeriumi ruumides asuv ohvitseride reserv. Kuna varemalt asutatud ja juba rindel teotsevad üksused olid otse ülikalkulikul varustatud ohvitseridega, siis ei olnud see reserv kuigi suur. Mäletatavasti ametnikke selles reservis oli rohkem kui ohvitseri. Asutatavale kaitsepataljonile ohvitseride valikuks terve see reserv rivistati Pagari tänaval üles. Väike jutuvestmine, mõned küsimused endise teenistuse ja sõjakogemuste kohta, üldine mulje selle või teise kandidaadi esinemisest — see oli kõik, mille põhjal valikut tuli otsustada. Nii saadigi pataljonile hädavajalik ohvitseridekaader. Normaalses pataljonis oleks sellest kaadrist vast kuidagi jatkunud, siin oli ta aga enam kui väike. Olid ju kõik mehed varemalt teenimata ja neile tuli alles õpetada sõjamehe aabitsat. Õpetada ajal, kui vastane iga päevaga lähenes Tallinnale, ja keegi ei teadnud, kui palju vastane selleks õppetööks veel aega annab. Õpetada oludes, kus mehed kasarmus koos ei olnud, vaid õppustele oma kodust pidid ilmuma.

Ning õpetada absoluutselt ilma allohvitseride abita. Neid ei olnud kusagilt võtta. Ei olnud neid saada ka võitlusseminekuks. Jaoulemad ja rühmavanemad tuli

luua neistsamadest õpetamata sundvabatahtlikest.

Toime sellega siiski tuldi.

Peab imestama seda südidust ja indu, millega pataljoni värske ohvitserikaader selle, näiliselt üle jõu käiva, ülesande täitmisele asus. Tööd teha tuli alguses ainult õhtupoolikutel, kuna mehed esialgu mitte ainult koju elama, vaid ka oma ametisse edasi jäid. Gustav Adolphi gümnaasiumi võimla, kommertsgümnaasiumi võimla ja pritsimaja aina keesid õhtupoolikutel hülaliste õhtutundideni. Ei olnud seal kunagi jõude vahtijaid ja asjata kuuehõlmasid kohendajaid. Igamees oli rakendatud kõige intensiivsemale tööle sõjamehe aabitsa kätteõppimisel. Ei olnud seal kasutada ei kõhukaid etteüritatud õppekavu ega versitapikkuseid konspekte. Siiski tehti just seda, mis vaja oli.

Tõsi — seal ei peetud loenguid isamaalise meelsuse üle, ei süvenetud sisekorra peensustesse, ei õpitud pähe sõduri tanguja rasvanorme. Paljugi muud, mis tänapäev moodustab noorsõduri katekismuse, ei puudutatud. Kuid rivis paigunema ja liikuma, pikali heitma ja püsti kargama, püssi laadima ja tühjendama, sihtima ja päästma — sellesarnaseid oskusi poogiti meestele külge kõige suurema hooga. Vajalik distsipliin pandi maksma. Õppustel puudujad — vähe neid oli — toodi järgmisel päeval kas või vägisi kodunt välja ja anti neile siis kahekordne portsjon „õppust“.

Mõni mees algul protesteeris veidi mõne kompaniülema sõjameheliku karmuse ja nõuete valjuse vastu. Ei meeldinud igäühel linnariietuses maneeshi või võimla põrandale mahaheitmine ja muud selletaolised asjad. Kuid õpetajad olid kurdid niisuguste protestide vastu. Iga päevaga tõmmati ohjad ikka pingumale ja varsti leidsid ka algajad sõduriõpipoisid, et teisiti läbi ei saagi. Kui alguses maneeshi või võimla põrand näis olevat ebasobiv koht mõne võtte täitmiseks, siis juba mõne päeva pärast Kalamaja soomättad selleks kõlbasid väga hästi.

Kui ohvitserikaader oli täie innuga asja juures, siis võib sedasama öelda ka meeskonna kohta. Kui kord asjale hoog oli sisse pandud, siis läks kõik kui „kuulilaagritel“. Meeskonna üldiselt kõrge kultuuriline tasapind tegi oma töö. See, milleks massisõduri väljaõpetamisel sageli kulub päivi ja nädalaid, omandati mõnikord paari tunniga. Nii kulus kergekuulipildujate meeskondadel „Madseni“ materjalosa äraõppimiseks ainult kaks tundi. Ning võin

tõendada, et niikaua, kui minul sõjaväljal „Madsenite“ juures alles olid esialgsed Tallinna kaitsepataljoni mehed, nende riistadega ei juhtunud ühtegi rikut ega osade murdumist. Kui pärast nende juure tulid mobiliseeritud mehed, muutus pilt järsult.

Varsti hakati õppustel käima väljas. Peeti ka mõned õppelaskmise harjutused. Laskeplatsina kasutati Kadriorgu, „kuulipüüdmise valliks“ oli Lasnamäe paesein. Linnaisad selle vastu protesteerida ei saanud, sest et nad ise rivis olid ja kaasa laskisid. Pärast oli siiski üks nimekas krundiomanik kahjutasu nõudnud selle eest, et meie kuulidega tema heinamaatüki olevat „lõhki“ lasknud. Kas sõjakahjude hindamise komisjon selle härra nõudmise rahuldada, on minule teadmata. Tol ajal, igatahes, see heinamaa „lõhki“ üle kaebamine pani ainult muigama.

Jaanuari algupäivil oldi harjutustega nii kaugel, et võidi terve pataljoni koosseisus ära pidada päris tõsine lahingulaskmine väikese manöövriga, vastase tiiva haaramisega ja muude, niisuguse harjutuse juure kuuluvate viguritega. Ei puudunud isegi tegelik käsigranaatide pildumine. Laskmine teostati Sõjamäe rabas, vanal garnisoni laskeväljal. Harjutus õnnestus üllatavalt hästi. Ei oleks uskunud, et vaevalt kaks nädalat katkendlikel õppustel olnud pataljon, mille pealegi täiesti puudus igasugune allohvitseridekaader, niisuguse keeruka harjutusega toime tuleb. Toime tuli ta sellega siiski — pealegi sugugi mitte halvasti. Laskmiselt tagasi tuldi juba moodustuda jõudnud oma orkestri helide saatel.

Vahepeal oli ka pataljoni voor vormeerida jõutud. Esialgu oli ülemjuhatusel kavatsus kasutada pataljoni mingisuguseks suuremaks dessantoperatsiooniks. Sellekohaselt moodustati esialgu ka voor — veokitega, kuid peaaegu ilma hobusteta, mida kavatseti võtta kohapealt. Sündmuste arenemine sundis pataljoni kasutama sootuks teises suunas ja siis tuli äärmiselt kiires korras, peaaegu üleöö, voorile hankida ka hobused.

Umbes 9. jaanuaril ülemjuhataja teatas pataljoniülemale, et oodata võib pataljoni rindelesaatmist kõige lähematel päevadel. Nüüd oli pataljonile anda veel viimane õppus — anda meestele väikegi pilt kooselamisest ja kooselamise juures hädavajalikest sisekorra reeglitest. Selleks tõmmati mehed ühel õhtul selleks ettevalmistatud ruumidesse (kõmmertsgümnaasium, pritsimaja j. t.) kokku, pandi päevnikud ustele ja — linnalubasid enam ei antud...

Ruumides pandi maksma nii kindel sisekord, kui see niisuguse paigutuse juures üldse mõeldav ja võimalik oli.

See oli teataval määral pomm taevast. Vahepeal oli rindel sündinud pööre, enamlased olid taanduma löödud ja kaitsepataljoni „vabatahtlikel“ hakkas tekkima mulje, et neid enam ikka päris sõtta ei saadetagi. Nüüd oli selge, et sõttaminemisega ikka tõsi taga on. Sellega siiski lepiti võrdlemisi pea, ainult „õlgedele peale panemine“ ei tahtnud esimesel päeval meestele kuidagi meeldida. Kuid ei aidanud siin ei palved ega nurinad. Õlgedele jäadi ja sealt ka sõtta mindi. Vältas kogu see asi ainult kolm päeva. Teatav sisemine kord suudeti aga juba ka sellegi aja jooksul maksma panna ja pehmetelt patjadelt olid mehed välja toodud. Sõit kaubavagunites ja esimesed öömajad Uhtil, Reolas, Kambjas jne. peale selle väikese eelkooli vist mõnelegi tundusid kergematena, kui nad oleksid olnud otsekohe patjadelt tulles.

13. jaanuaril kutsuti patül ülemjuhataja staapi, kus staabiülem, kindral Soots, talle õige põrutava sisuga paberikese pihku torakas. See mõnerealine paber käskis ei enam ega vähem, kui 14. jaanuari õhtupoolikul välja sõita Tartu suunas; sõita rongil edasi „nii kaugemale, kui pääseb,“ siis maha laadida, võitlusse astuda vaenlasega ja aidata vallutada Tartu...

Viimased ettevalmistused voori ja maanduse suhtes, viimased linnalubamised meestele soojade rõivaste ja jalanõude korraldamiseks. Järgmisel päeval pataljon täies koosseisus ühes vooriga rivistus Vabaduseplatsil, kus ülemjuhataja ta üle vaatas. Sealt pataljon, ülemjuhatajast mööda marssides, otsekohe suundus Kaarli tänavat ja Vaksali puiesteed kaudu Koplisse laadimisele.

Möödamarsi lõppedes kindral Laidoner tähendas pataljoniülemale: „Viimaks ometigi Tallinnast astub välja esimene täielikult korraldatud, voooriga ja kõige hädavajaliku ga varustatud väeosa.“

See oli õige, siiski aga mitte just täielikult. Pataljonile oli küll kaasa antud üks vanatüübiline 42" patareid, kuid ei pataljonil ega ka sel patareil ei olnud ühtegi telefoniaparaati ega ühtegi tollikaablit. Sidumismaterjal, mis sv. tervishoiuvalitsuselt saadi, mahtus parajasti dr. Püümanni palitutasukesse...

Siiski — väline ilme oli Koplisse marsival pataljonil õige sõjakas. Korralikult riides — olgugi erariiefuses — täielik voor

taga, patarei kaasas ja näod meestel julged ning isegi rõõmsad. Kindral Sootsilt saadud paberi kurja sisu keegi peale pataljoniülema ja majanduseülema (ka selleks oli sõjaväes varemalt üldse mitte teeninud eraisik) veel ei teadnud...

Vaksali puiesteel pataljoni ees marssides märkas inimeste jõuku süngete nägudega mehi, nähtavasti kommunistlike kalduvustega töömehi, kes pataljoni arvustavalt silmitsesid. Nagu mulle hiljem jutustati, oli üks mees sellest jõugust sülgades tähendanud:

„Need kuradid küll enam laiali ei jookse...“

Kas see märkus iseenesest täiesti tabav oli või mitte, on iseasi. Et aga niisugune märkus üldse tehti, juba see on iseloomustav. Ühe osa oma tööst oli pataljon juba teinud. Haritlaste ja kindlameelse kodanike kihi liitmine eriväeksuseks oli juba avaldanud oma mulje seljatangusele. Nähti, et vaenlasele vastuhakkamisega paljast nalja ei tehta. Nähti, et selleks kaasa tõmmatakse kõik kihid, ka need, kes suure sõja ajal olid osanud ennast vabalt hoida igasugusest väeteenistusest. Nähti, et see kaasatõmbamine sünnib kindlal käel, „halastamatalt ja armuheitmatalt“, igasugustele kollitustele vaatamata.*) Ning see pani ka kõige puupäisema kommunistigi veendumata, et iseseisvuse võitlus on mõeldud mitte lihtsa katsena, vaid tõsiselt.

Kui Kopli jaamas pealelaadimise lõppedes rongile ette sõitis osaliselt soomustatud vedur, siis lõi mõnelgi mehel nagu kahvatuks. Ka siin nähti, et tõesti ikka nalja ei tehta, et ikka tõesti päris sõtta tuleb minna. Paar meest poetus isegi veel viimasel hetkel koju... Siiski sõitis pataljon välja ümarguselt tuhande täägiga, korraldatud vooriga, enam-vähem kokkuliidetuna. See oli tolle aja kohta määratu tugev üksus. Milline oli selle üksuse lahinguväärtus, seda pidid näitama lähemad päevad, kui mitte tunnid...

IV.

Juba sõit Tartu oli kaunis kummaline. Tapani oli kõik selge. Seal edasi ei olnud aga ei üheski jaamas ei ametnikke ega roopaseadjaid. Oõ oli käes. Kus täpsalt asuvad soomusrongid, ei olnud teada. Arvati, et Tartu on võetud, ühendust sinnapoole aga mingisu-

gust ei olnud. Raudtee ešelonide „tervise“ eest vastutada ei võinud. Parajasti, kui jaamas nõu pidasime, kuidas neis tingimustes pimedas sõitu jätkata, jõudis jaama soomusrongide kõögivagun, sõdurikeeles „supiristleja“, soomusrongide tolleaegse varustuseülema Trubokiga. „Supiristlejal“ oli samuti vaja soomusrongidele Tartu poole järele sõita. Leppisime siis nii kokku, et kõik kolm rongi („supiristleja“ ja Tallinna pataljoni ning patarei kaks ešeloni) üksteise järele „silmasidet“ hoides liikuma hakkavad; saab siis läbi kuidas saab. Ette läks soomusrongide „supiristleja“, selle järele pataljoni riviosa ešelon, kõige taga pataljoni voori ja patarei ešelon. Rongid pidid liikuma tasasel käigul, nii et eelsõitva rongi tagumised tuled näha oleks olnud. Et niisugune öösine sõit raudteereeglite kohaselt kaunis „pöörane“ oli, on arusaadav. Iga silmapilk võis vastu tulla mõni tagasisõitev soomusrong, raudtee võis kohalike punaste poolt rikutud olla jne. Teha polnud aga midagi. „Supiristleja“ oma ühe või kahe vaguniga igatahes oli esimese „paugu“ vastuvõtmise oma peale võtnud, lootisime siis ka, et ešelonid just üksteisele otsa ei jookse, kui midagi peaks juhtuma.

Nii loksusime peatamata tasahiljukesi terve öö. Meestel hakkas esialgne süngetus lahkuma, löödi laulud lahti. Loodi isegi oma vemmalvärssse, nagu: „Kuule Anvelt, kae perra, varsti kisud ennast kerra!“ jne. Kõik jaamad olid pimedad, kusagil polnud inimese hingegi näha. Hommikul valge varul 15. jaanuaril veeresime Tartu jaama sisse. Seal oli jaamal täis hing juba sees, ametnikud kõik kohtadel. Soomusrongid seisid jaamas.

Esimese asi oli minna soomusrongidele teateid hankima olukorra ja vastase asukohtade üle. „Teadetesaak“ aga oli hoopis kehv. Rongidelt leidsime vaid paar üksikut ohvitseri, neil oli kõva „löögituju“ sees, mingisugusest „olukorrast“ ei tahtnud juttugi teha. „Mis kuradi vaenlane, õhtuks oleme Elvas ja muud midagi!“ See oli kõik, mis olukorra ja rongide kavatsuste kohta kuulda sai.

Jaamas telegraafiruumi astudes võtsin nagu masinlikult telefonitoru kõrva äärde.

*) Tartu maakonnaavalitsuse esimees Jans tõstis telegrammiga ülemjuhatajale suure hädakisa. Terve Eesti haritlaskond tahetavat „meeleheitliku sõjamehe“ Sternbecki juhtimisel otse tapmisele viia. Jans tagandati selle eest oma kohalt, pataljon viidi ikkagi sõtta ja haritlaskond on seni täie tervise juures.

Kuulda oli kõva venekeelset juttu ja mitmesuguste teadete edasiandmist. Selge oli, et venelaste sidevõrk raudtee telefoniliiniga ühenduses oli ja siit vastase kohta häid teateid võis hankida. Kohe asetasin mõned mehed kooliõpetajate roodust telefoni juure venelaste juttu pealt kuulama ja teateid kirja panema. Õige iseloomustavaid asju sai seal kuulda. Olgugi, et Tartust edasi veel ühtegi meie sõdurit läinud ei olnud, anti teateid „visadest võitlustest“ ja „kriitilisest seisukorrast“ päris kohutaval hulgal. Üks patareiuülem kusagilt Unipiha ümbrusest teatas, tema patarei olevat valgete poolt „kolmelt poolt“ ümberpiiratud ja hukkuvat. Ometigi ei olnud sinnapoole veel ühtegi meie luurajatki välja läinud... Pidi neile meestele Tartu vallutamise juures küll hiigla kabuhirm sisse aetud olema, kui niisuguste teadete andmine nii massiliseks võis saada. Tuli ka aktiivsemaid teateid. Mingisuguse ratsasalga ülem teatas, tema olevat parajasti kolme eskadroniga Reola mõisa „vallutanud“. Nii vähehaaval selgus, kui kaugel Tartust vastane ennast uuesti vastupanuks või vastulöögiks korraldas.

Vahepeal tekkis uus mure. Tagumine ešelon oli miskipärast maha jäänud, teadmata kuhu. Kui pikema ootamise järele ešeloni ikka veel ei tulnud, otsustati juba jaamast vedur välja saata kadunut otsima. Vedur oli parajasti minekuvalmis, kui kadunu siiski kell 1015 ilmus. Ešelonilt hüppas maha minule tundmata mees tõlpkasukas, „läki-läki“ peas, karabiin risti seljas, ilma mingisuguste sõjamehe tunnusteta ja pööras kohe järsult minu poole:

„Kes teie olete?“

Niisugusele küsimusele oskasin vastata ainult täpsalt samasugusega. Selgus, et see imeliku välimusega mees polnud keegi muu, kui 2. diviisi ülem, polkovnik Puskar. Tema polli oli meie tagumise ešeloni Voldis kinni pidanud, et sellega Tartuni küüti saada.

Nüüd olid jutud varsti räägitud ja pataljonil ülesanne käes. „Viibimata ühes suurtükkidega liikuda Reola peale. Jätta peajõud Reola ümbruskonda ja saata eelväed Pangodi—Maidla joonele teede kaitseks, mis nimetatud punktidest lõunapoole viivad. Luure saata niihästi lõunapoole kui ka tiibadele.“

Naabrite kohta teatati, et Puka ümbruskonda veel samal päeval pidi jõudma Tartu kaitseliit, raudtee sihis saavat teotsema üks rood Kuperjanovi salgast, Kastre ümbruskonda jõudvat 2. jalaväepolgu osad.

See oli niisuguste „roheliste“ sõjameeste pataljonile, kui seda oli Tallinna kaitsepataljon, kõva pähek. Kaardile pandult lähendas see käsk: Tartust Reolani 12 versta, sealt edasi Pangodi—Maidla jooneni samapalju, Pangodi—Maidla vahel oli rinde laius jälle oma 13—14 versta, lähemad naabrid oma teadmata tegevusekavaga võisid olla samuti 8—12 versti kaugusel pataljoni tiibadest ja ei olnud praegu üldse veel seal, kuhu nad määratud olid. Selle juures too agar enamlaste rittmeister oli juba jõudnud oma kolm eskadroni Reolasse sisse torgata.

Teha polnud aga midagi; laadisime oma kolid rongidelt maha ja hakkasime liikuma. 3. rood jäi esialgu Tartu maha, diviisiülema käsutusse.

Linnaservast väljajõudmisel moodustati täielik rännakukaitse. Olgugi, et pataljoni liikumist rännakukaitsega õppustel mitte kordagi ei olnud praktiseeritud, läks see päris libedasti. Igatahes praegugi, kus õppetöös piilkondade ja muude julgestusorganite tegevusele pühendatakse õige tublisti aega, võib veel mõnikord manöövritel näha palju halvemat ja kolonni liikumist palju enam aeglustavat julgestusosade tegevust, kui seda võis näha tookord. Võib olla, liig „peen“ väljaõpetamine mõnikord ka on kahjulik...

Varsti selgus, kui vähe võib usaldada kohalike elanikele vastase üle saadud teateid ja ka... vastaselt eneselt (muidugi teatavalt vastaselt) kinnipüütud teateid. Kohalike elanike teadete järele pidi juba Tõrvandi mõisa juures mingisugustes kaevikutes vaenlane sees olema. Polnud seal aga mitte kedagi. Agar enamlaste rittmeister pidi oma teate järele juba hommiku kell 0930 saadik kolme eskadroniga olema Reolas. Kui aga Reolasse jõudsimel, siis ei leidnud meie seal mingisuguseid eskadroni. Niisugused teated aga sundisid ettevaatusele ja aeglustasid liikumist.

Õhtuks jõuti Tatra jõe joon Reolast Aakaruni peajõududega oma alla võtta ja nõutud suundades luure välja saata. Öö jooksul selgus, et Pangodis ja Kambjas vastast ei ole, mingisugune suurem vastase osa aga asub Vana Kuustes. Naabritega kauguse ja ratsanike puudumise tõttu sidet ei saadud.

See sidepuudus oli üldse üks suurim needus noil päevil. Luureteated läksid Reolast järgmise päeva hommikul kell 0915 Tartu poole teele — jalamehega. Millal nad divistaapi jõudsid, seda ma ei tea. Paljugi ehk oleks võinud 16. jaanuaril küju-

neda tejsiti, kui need teated oleksid õigel ajal jõudnud Aakarust Reolasse ja Reolast Tartusse. Oli ju paremal, Kambja ja Pangodi pool täiesti tühi auk, kus vastast ei olnud. Kuustes asuva vastase likvideerimine haaramisega paremalt oli mõeldav. Igasuguste korralduste ja teadete puudumisel jääme aga okupeeritud joonele seisma ning 16. 01. kell 1230 vastane asus vastukallaletungile Reola suunas...

Huvitavam, kui selle päeva „operatiivne“ tegevus, oli meeste väljanägemine ja meeleolu õhtul kohalejõudmise järele.

Seal, kus aga aega oli magamiseks, magati, nii et maja seinad värisesid. Ei kuulnud enam mingisuguseid pretensioone mugavustele. Uhti kõrtsis ja Reola mõisas oli iga ruutsentimeeter põrandapinda okupeeritud. Tallinna linnapea abi Pallas, mugavustega harjunud mees, magas kusagil rehetoas ja oli peapadjaks valinud rehealuse uksepäku. Reheall „korteris“ asuv seapõrsas mõnikord uurivalt lükkas kärsaga mehe pead, see aga ei seganud mehe und põrmugi...

Ja kel öösi tööd oli, tegi tööd. Luure käis ära Pangodis, Kambja mõisast läbi ja Vana Kuustes. Valvepostid olid kohtadel. Enamlaste luurega oli isegi väike tulevahetus. Raskustega harjumata, treenerimata mehed suutsid üldiselt sellele töökoormale ikkagi vastu panna. Hooletu kohusetäitmise üle ei võinud keegi kaebada.

V.

16. 01. sai pataljoni esimese tõsise tule-ristimise. Kell 1230 algas vastane Vana Kuuste poolt pealetungi Reolale. Võitlus kestis õhtu videvikuni ja lõppes pataljoni taandumisega. Kaotused olid: 27 haavatut, nende hulgas 2 ohvitseri, 2 surnut võitluse ajal, peale selle veel 3 või 4 meest, kes Reolast lahkumisel vastase kätte jäid ja surruks pisteti.

Pataljoni taandumise põhjuseks ei olnud pataljoni otsene väljalöömine positsioonilt või võitluses olevate osade paanikasse sattumine. 1. rood, mis kaitses Reola mõisat, püsis videvikuni oma kohtadel ja tõmbus tagasi alles mitmekordse käsu järele. Taandumise põhjused olid sootuks teised.

Kõigepealt tabas õnnetus Reola mõisa iaga võrdlemisi koondatult varus asuvat 4. roodu. Enamlaste granaat langes otse roodu keskele, haavas rooduülema, ühe noorema ohvitseri ja mõned mehed. Rood sattus paanikasse. Suure vaevaga läks korda ühte osa meestest kinni pidada. Suu-

rem osa roodust valgus korratult tahapoole, mõned olid isegi Tartuni välja lippanud.

Seda paanikat suurendas veel üks naljakas kõrvaljuhtumine. Igasuguse sidematerjali puudumisel oli üks 42nd 1877. a. raske suurtükk toodud otse mõisa taha künkale, lahtisele positsioonile, et vähemalt otsesihimisega töötada. (Ka vist mitte kunagi korduv nähe — 42nd suurtükk jalaväe suurtükina aheliku taga!) Suurtüki eelik hobustega asus mõisa pargi müüri varjus. Parajasti oli 4. roodus segadus tekkinud, kui Kambja poolt üle põllu lähenes meie oma 2. roodu „Madseni“ meeskond, kes Reolasse 1. roodu toetuseks oli välja nõutud. Lagedal enamlaste tule alla sattudes, hakkas see meeskond mõisale järkjooksuga lähenema. Suurtükieeliku sõitjad, nähes tiivald otse nende peale tulevat „Madseni“ meeskonda, pidasid seda vaenlaseks. „Oh sa jumal, nüüd oleme igavesti vangis!“ hõikas keegi, siis karati hobustele ja pisteti minema, enne kui keegi neid peatada jõudis. Eelik oli ühe jutiga Tartuni välja kihutanud. See eeliku minemagalopeerimine muidugi veel valas õli tulle. 4. roodu suuremat osa ei läinudki korda peatada ja kokku koguda.

Sellega oli pataljoni täiesti ilma reservita. Oleks võinud veel kasutada paremal tegevuseta seisvaid 2. ja kooliõpetajate roodu. Need olid aga kaugel ja sidepuudumisel neid enam õigeks ajaks kohale ei oleks saanud. Vastane hakkas mõisat kahelt poolt ümberhaarama ja pareerida seda haaramist polnud millegagi. Videvik jõudis kätte. Veel paigal püsida ja katsuda p i m e d a s manööverdada 4—5 versta eemal asuvate roodudega, kellega sidet sai pidada ainult jalakäskjalgadega, ei olnud võimalik. Tuli käsk anda tagasitõmbumiseks. Kuna suurtüki eelik punuma oli pannud, tuli ka suurtükk jätta vastase kätte.

Nagu tähendatud, 1. rood tuli oma seisukohtadelt ära alles mitmekordse käsu järele, ilma vähemagi paanikata. Samuti tulid täies korras tagasi paremal pool asuvad roodud.

Muuseas, neist 4. roodu meestest, keda korda läks kinni pidada ja isegi vasakult haaravale vastasele vastu saata, pärast kujunes välja väga tubli rühm, eht löögirühma ilmega. Kui kord esimesest paanikast võitu saadi, ei olnud meestele enam miski asi hirmus.

Need aga, kes 4. roodu segadusse sattumise järele otse Tartu välja lippasid (suuremalt osalt noorukesed mehed ja muulased — viimaseid oli pataljoni omaette

Pilte 8. jalaväepolgust.

Ülalt vasakult: 8. polgu positsioon Dubrovka külla all. × Kapten G. Lipmeister. — Vabadusesõjaaegne polguüleml kol. O. Sternbeck. — Sild üle Eesti jõe (Lubani alevi juures), mille punased taganemisel maha põletasid. — Tallinna kaitsepataljon õppustel. — 8. polgu sõdureid Vabadusesõjas.

rühm), viisid sinna liialdatud teated. Terve pataljon pidi olema nende teadete järele puruks löödud. (Tallinna ulatas isegi niisugune sõnum, et terve kooliõpetajate rood olevat ära hävitatud. Kooliõpetajate rood aga ei sel ega ka järgmisel päeval üldse tules ei olnud.) Divül sattus ärevusse ja saatis otsekohe Reola poole teele Tallinna pataljoni 3. roodu ja ühe 2. polgu pataljoni. Oieti aga ei olnud seda eriliselt vajagi. Ülenurmel oli Tallinna pataljonil enesel juba küllalt jõudu koos, et igasugust öösist pealetungi tagasi lüüa.

VI.

Järgmine päev, 17. 01. tõi pataljonile uue ristimise. Siis aga olime juba pealetungiv pool. Kaks roodu 2. polgust kapten Liibuse juhatusel läksid üle Ignatsi Reolale seljataha, Tallinna pataljon läks Reolale rindelt üle lageda peale.

Divül mõtles Tallinna pataljoni pealetungi ainult demonstratsioonina, peale selle veel teatava „õppusena“ pataljonile. Sellekohaselt oli ka antud pealetungi käsk — „alata pealetungi 50 mehega“. Tegelikult läks pataljon pealetungile kahe rooduga, kusjuures eelmisel päeval segadusse sat-

tunud ja öösi uuesti korraldatud 4. roodu osad kõige palavamasse kohta asetati.

Pealetung algas kell 0900. Kell 1050 oli tulevahetus tervel joonel käimas. Vastase tuli Reolas oli kaunis õre, siiski aga hästi sihitud. Palju tuska sünnitas vasakulpool teed karjalautade vahel asuv kuulipilduja, mis ütle mata heale seisukohale oli sattunud. Selle kuulipilduja tuli viis mõnegi mehe rivist välja niisuguses kohas, kus tavaliselt täielikult varjuda võib. Siiski jõudis pataljoni paremal tiival 2. rood varsti umbes 400 m kaugusele mõisast. Sealt edasimineku oli juba raskem — ees oli täiesti lage ja tasane väli.

Selleks ajaks jõudis pataljoni juure divül, otsis ahelikust pataljoniülema üles ja andis kõva käsu, mitte enam edasi minna, vaid ära oodata, kuni kapten Liibuse haaramismanööver mõjuma hakkab. Peale selle divül kogu aeg miskipärast oli eriti mures parema tiiva eest ja käskis korduvalt hoolega selle järele valvata.

Nii jäigi pataljon põllule lebama. See lamamine vältas kuni õhtuni. Ilm oli sula, vett olid põllul kõik vaod ja kraavikesed täis. Kel pihtkasukas juhtus olema, sel venis ta märjaks saades eest ilmatu pikaks,

jäädes tagant lühikeseks. Tuju siiski ei langenud. Kasukameeste üle heideti isegi nalja, soovitati neile selili heita, et kasukas ka tagant pikaks veniks.

Videvikus saadi kätte metsatukk läänepool mõisa, selle järele kohe ka mõis. Tagasi oli saadud ka eelmisel päeval kaotatud suurtükk. Ainult luku olid enamlased suurtükil ära võtnud ja karjalauta sõnniku alla peitnud. Sealt saadi ta kohalike moonakate lühikesel „pinnimise“ järele täiesti tervelt kätte.

See päev maksis pataljonile umbes 15 haavatut ja mõned surnud (sidumispunkti andmetel üks surnu, tegelikult oli neid enam, 3 või 4).

VII.

Võiks arvata, et pataljonil niisuguse „ristimise“ järele tuju tugevasti langes. Kahe päeva jooksul kaotada ligi 10 meest surnutena, üle 50 mehe haavatutena, läbi elada ühe roodu paanikasse sattumine ja üldine taganemine, siis läbi teha pealetung õige rasketes oludes — see ei ole niisuguse koosseisuga üksusele naljaasi. Võiks ka arvata, et terve päev külma vee sees kõhuliolemist vähemalt pooled neist hellitatud linnameestest haigevoodisse pani.

Midagi sellesarnast ei juhtunud.

18. 01. liikus pataljon edasi Uue Kuuste—Maidla—Prangli—Vissi joonele, ilma et ta ühtegi haiget oleks maha jätnud. Edasiliikumine sündis pimedas, mitmes kohas jõuti kontaktini vastasega, tekkisid õised tulevahetused. Ei tekkinud aga enam mingisugust paanikat, saadi isegi esimene sõjasaak — koorem viltisid ja muud hädavajalist talivarustust.

Õised vahikorrad, pikad luureretked, sagedad liikumised karastasid mehi ja kiiresti harjutasid neid kõigi sõjaelu raskustega. Kasvas julgus ja ettevõtlikkus. Jaanuari lõpupäivil, kui Maidla—Vissi joonelt algas marss Võru peale, oli pataljon juba täiesti küps üksus, millega võis ette võtta ükskõik missuguse riskantse manöövri. Sügavast Tilleorust viis leitnant Mitt (langes hiljem Narva rindel, Samokrassi all) 1. roodu päise päeva ajal mängides üle. 2. ja 3. rooduga ettevõetud sügavad küljehaaramised Hurmilt Säristele ja Kanepilt Põlgaste peale olid nagu endastmõistetavad asjad. Kaks nädalat sõjaelu oli hellitatud toainimesed muutnud sitketeks sõduriteks.

Nüüd tõstetakse mõnikord mõne väikese reservlaste kordamisõppuse puhul ajalehtedes suurt tolmu, kui reservist kordamisele sattunud linnahärrasid parkümmend kilo-

meetrit laudsiledal maanteel marssida lastakse. Leitakse, et see „poritallamine“ kõik üks tühi jant olevat, vast ainult kindralitele lõbuks korraldatud. Need, kes nüüd niisugust tolmu keerutavad, küsigu õige korraks mõnelt vanalt Tallinna pataljoni mehelt, mis tõeline sõjaelu hellitatud toainimesele tähendab. Siis neil kahtlemata kaoks tahtmine veel kord mõne väikese manöövriku puhul hädaldama hakata.

Võru vallutamise järele raskused aina kasvasid. Rinded läksid üha laiemaks, maastik muutus aina raskemaks. Vastase jõud kasvas, pataljoni jõud sulas. Selle sulamise põhjuseks ei olnud sugugi mingisugused suured kaotused. Selles suhtes Jansi ja teiste hädaldamised selle üle, et Sternbeck eesti haritlaskonna tapalavale viib, olid täiesti asjatud. Pataljon peagi õppis ka õige riskantseid operatsioone läbi viima õige tillukeste kaotustega. Kuid mehed hakkasid järkjärgult tagasi valguma Tallinna. Üks vabastamiskäsk järgnes teisele. Linnaametnikud, kohtunikud, kooliõpetajad jne. valgusid vähehaaval tagasi oma kohtadele. Ülemjuhataja pommitamine vabastamispalvetega läks ikka ägedamaks ja ikka sagedamini seljatagune noppis mehi rivist. Täiendust aga tuli Tallinnas asuvast II kaitsepataljonist ainult üks kord. Mobiliseeritud mehi täienduseks ei saadud. Korraks saadeti pataljonist paar ohvitseri Võrru rahvaväe ülema juure kas või „vägisi“ mehi pataljoni tooma, enne kui neid tagavarapataljoni saadetakse. Saak oli õige kasin. Katsusime siis sel teel saada juure vähemalt allohvitserid. Ka sellest ei tulnud midagi välja — peaaegu kõik allohvitserid, keda korda läks Võru rahvaväe ülema juures „kinni püüda“, osutusid oma endise teenistuse suhtes — rivituteks.

Oli vaja mõelda pataljoni ridade täiendamisele teisel teel. Lõime käima rinde lähedal ja vastase tiiva taga, kuhu veel ametlik mobilisatsioon polnud ulatanud, oma „käsibilisatsiooni“. See oli umbes samasugune sunnivõimuline vabatahtlike vabritseerimine, nagu Tallinnas. Mehed vallast kokku ja kes sobis — ritta. Nii mõnigi sel teel „mobiliseeritud“ mees teenis 8. polgus sõja lõpuni. Kus vähegi võimalik, seal pataljoni üksused aitasid organiseerida ka iseseisvaid kaitseväe üksuseid.

Marienburgi vallutamise järele Tallinna kaitsepataljoni juure seltsis Tartu kaitsepataljon. See ei olnud õieti enam „kaitsepataljon“ Tallinna mõttes. „Tartu vabatahtlikust pataljonist“, mis oli koosnenud peaaegu kooliõpilasist, oli sinna järele

jäänud ainult ohvitseride-kaader ja rida allohvitsere. Reamehed selles pataljonis olid juba päris tavalised mobiliseeritud sõdurid, olgugi silmnähtavalt erilisel valitud. Ei või öelda et see valik kõige õigem või õnnestunud oleks olnud. Nii koosnesid selle pataljoni 3. ja 4. rood, milledest pärast moodustus 8. polgu 7. rood, peaaegu eranditult Elva suurtalunikest. Et nad sellepärast eriti sõjakad oleksid olnud, ei või öelda. Ennemalt vastupidi. Nii mõnigi ohvitser sai nendega oma kibedaid päivi näha. Alles kapten Tomberg, praegune kolonel ja õhukaitse ülem, sai nendega kuidagi paremini hakkama. Juhid selles pataljonis, muide, olid üldiselt väga tublid rivisõjamehed. Eriti pataljoni ülem, pärast 8. polgu ridades Marienhauzeni all langenud kapten Eller, oli otse eeskujulik oma isikliku vapruste poolest.

Siiski ei käinud selle pataljoni käsi päris hästi. Rindele tulles vahetas ta Marienburgis Tallinna pataljoni, milline Hargla ja Mõniste raiooni ülemjuhataja reservi viidi. Olukord Marienburgis oli aga täiesti värskele, hiljuti kokkulöödud pataljonile veidi raske. Asumine sügava kiiluna vastase paigutuse sees, täiesti lahtised tiivad, seljatagune mõlemalt poolt ähvarduse all, vastupealetungile asunud ja jõudu juure saanud vastane — see käis pataljonil üle jõu. Küsitav on, kas Tallinnagi pataljon selles olukorras kaua oleks suutnud Marienburgi oma käes hoida. Said ju seal oma hulljulgeuse poolest tuntud „Põhja pojadki“ tagasimineku peal mõnegi üllatuse osalisteks. Tallinna pataljoni roodud siiski olid juba harjunud igasuguste üllatustega, haaramistega ja seljataguse äralõikamistega; võib olla oleks nende tagasivalgumine veidi aeglasem olnud. Tartu värske pataljon aga sattus otsekohe järgmisel päeval raskele seisukorda ja valgus tuldud teed mööda, kitsaroyalise suunas, Valga poole tagasi, täiesti lahti jättes Võru suuna. Tallinna pataljoni puhkuseplaanid nurjusid. Pataljon tõmmati jälle osakaupa rindele, ja Tartu pataljon allutati operatiivselt Tallinna pataljoni juhatusele.

Need olid rasked päevad, mis siis mõlemile pataljonile järgnesid. Tallinna pataljoni esialgse koosseisu read ikka enam õre-

Tallinna Kaitsepataljon (8. jalaväepolk) Korneti mõisa raionis.

nesid, vabastamised ja väljanõppimised tsiviilteenistusse läksid ikka sagedamaks. Ka „käsibilisatsioon“ ei suutnud enam auke täita. Lahingulised kaotused ja haigused löid auke mõlema pataljoni ohvitseride ridadesse. Rinne oli ääretu pikk, üks tiib ulatas Mõnistest mööda Mustjõe raudteesillani, teine tiib üle Võru—Marienburgi tee ligi Rogosini. Tiivad reeglina täiesti lahtised. Vastas ikka aktiivsemaks muutuv ja ilmselt Võru tagasivallutamist ihaldav vastane. Et selles olukorras igasugused „nõksud“ täiesti loomulikud olid, on arusaadav.

Üks 1919. a. algupoolel Narva rindel võidelnud juht tähendas kord ühel vestlusel: „Võru taga 1919. a. kevadel tantsiti kadrilli.“ See „kadrill“ oli möödapääsemata. Enam kui 30 km rinde püsivaks sulgemiseks praeguse Läti piiri äärsel keerukal maastikul oleks vaja olnud mitu korralikku rügementi. Siin aga tuli selle sõna tõsisel mõttes „laveerida“ 700—800 täägiga, kord rusikasse tõmbudes löögi andmiseks, kord jälle ise sattudes täielikku ümberhaaramisse ja jäädes vastase seljatagant väljapääsu otsima. Alaline edasi-tagasi veeremine oli selle tagajärg.

Lihavõtte eel kujunes olukord eriti raskeks. Enamlased tõid rindele värske ja tugeva diviisi ja surusid pataljonid päris Võru külje alla tagasi. Üheaegu suunati löök ka vasakul asuvale 2. jalaväepolgule. Nagu selle enamlike diviisi staabiülem Köppen nende ridade kirjutajale hiljemalt vahe-rahajal, Narva rinde vahe-rahajal komisjoni lõpuistungul, jutustas, olid enamlaste plaanid õige suurejoonelised olnud. Valga-Pet-

seri raudtee tahetud kolmest kohast korraga läbi lõigata.

Võru külje all siiski saadi enamlaste pealetung esialgu seisma panna. Siis said pataljonid esimese reguläärse täienduse, 400 meest Tartust, tagavarapataljonist. Need paisati suuremalt osalt otsekohe rongilt mahatulemise järele olemasolevatesse roodudesse täienduseks. Üks täienduskompani võttis veel vastulöögist osa iseseisva üksusena. Vastulöögiks tõmmati kokku kõik saadaval olevad jõud. Valgast marssis Rõuge peale soomusrongide tagavara pataljon. Vastulööök õnnestus täielikult, ühe öö jooksul paisati vastane tagasi umbes 25 kilomeetri võrra, umbes Luutsina—Rogosi jooneni.

„Tore plaan oli, aga millegipärast nurjus“ („horoši plan bõl, da počemu-to nje võšol“) tähendas selle kohta ülalmainitud Köppen.

Sellele järgnes Tallinna ja Tartu kaitsepataljonide kokkuliitmine üheks üksuseks — 8. jalaväepolguks. Koosseisult ei olnud nad siis kumbki enam kaugeltki esialgsed „kai sepataljonid“. Mobiliseeritud lihtsõdur oli pea täielikult välja tõrjunud relva haaranud haritlaskonna ja mobilisatsiooni alla mittekuuluvad kodanikud. Kui ühinemise silmapilgul üldse võis rääkida mingisuguse linna või maakonna pataljonidest, siis olid nad pigem Võru pataljonid. Niihästi „käsibilisatsioon“, kui ka viimane reguläärne täiendus olid ülekaalu andnud Võru maakonna meeste kätte. Tallinna ja Tartu „kaitsepataljonide“ edasiüksiteerimisel ei olnud enam mõtet.

Liitumine sündis võitlusliinil, ametlikult 1. mail. Olemasolevad roodud esialgu tõmmati kokku seitsmeks rooduks. Ohvit-

serisid oli nii vähe, et ühe roodu ülemaks tuli määrata ohvitseri asetäitja. Pataljonid tekkisid rinde lihtsa pooleksjaotamisega. Polgu nimekirja ja varustuse kontrollimiseks peeti ööseti otsekohe rindel loendusid ja varustuse kontrollimisi. Võitlus selle juures ei raugenud. Vastase aktiivsus kestis edasi, „kadrill“ ei lõppenud nii pea. Ei olnud mingisugust võimalust mõnda üksust korraldamiseks võitlusest välja tõmmata. Alles maikuu lõpul sai mõned roodud kordaseadmiseks Võrru tõmmata. Ka seegi puhkus ei kestnud kaua — varsti algas marss Lätimaa südamesse.

Ohvitseride puudus jäi teravaks kogu polgu eluajaks. Hiljemalt saadi küll vähesel määral eesti oma kooli ohvitseri, kuid ka neist ei piisanud.

*

Niisuguseid keerukaid teid käis 8. jalaväepolgu, praeguse 8. üksiku pataljoni sünd. Sel ajal, kui sündis 8. jalaväepolk, oli ta nimelistest isadest, Tallinna ja Tartu kaitsepataljonidest sisuliselt vähe järel. Ainult üksikuid tõsiste kaitsepataljonide mehi jäi polku sõja lõpuni. Kaitsepataljonide eriolukorras sündinud vaim, mille tuumaks oli rooduülemate, nooremate ohvitseride ja veel nooremate juhtide suur iseseisvus ja omaalgatus kõige raskemates olukordades, elas aga polgus edasi lõpuni. Narva rinde kitsad kaevikud ja traataiad alguses ei tahtnud kuidagi sobida polgu osadele, kui need novembrikuus 1919 sinna ükshaaval teiste väeosade käsutusse paisati. Kuid ka sellega harjuti pea. Ning kui polgu I pataljon detsembris 1919 pääsis Samokrassi taga lageda soo peal väljaspool kaevikuid lahingut lööma, siis olime ka Narva rindel jälle täiesti oma elemendis.

8. jalaväepolgu pealetung Põtalova sihis

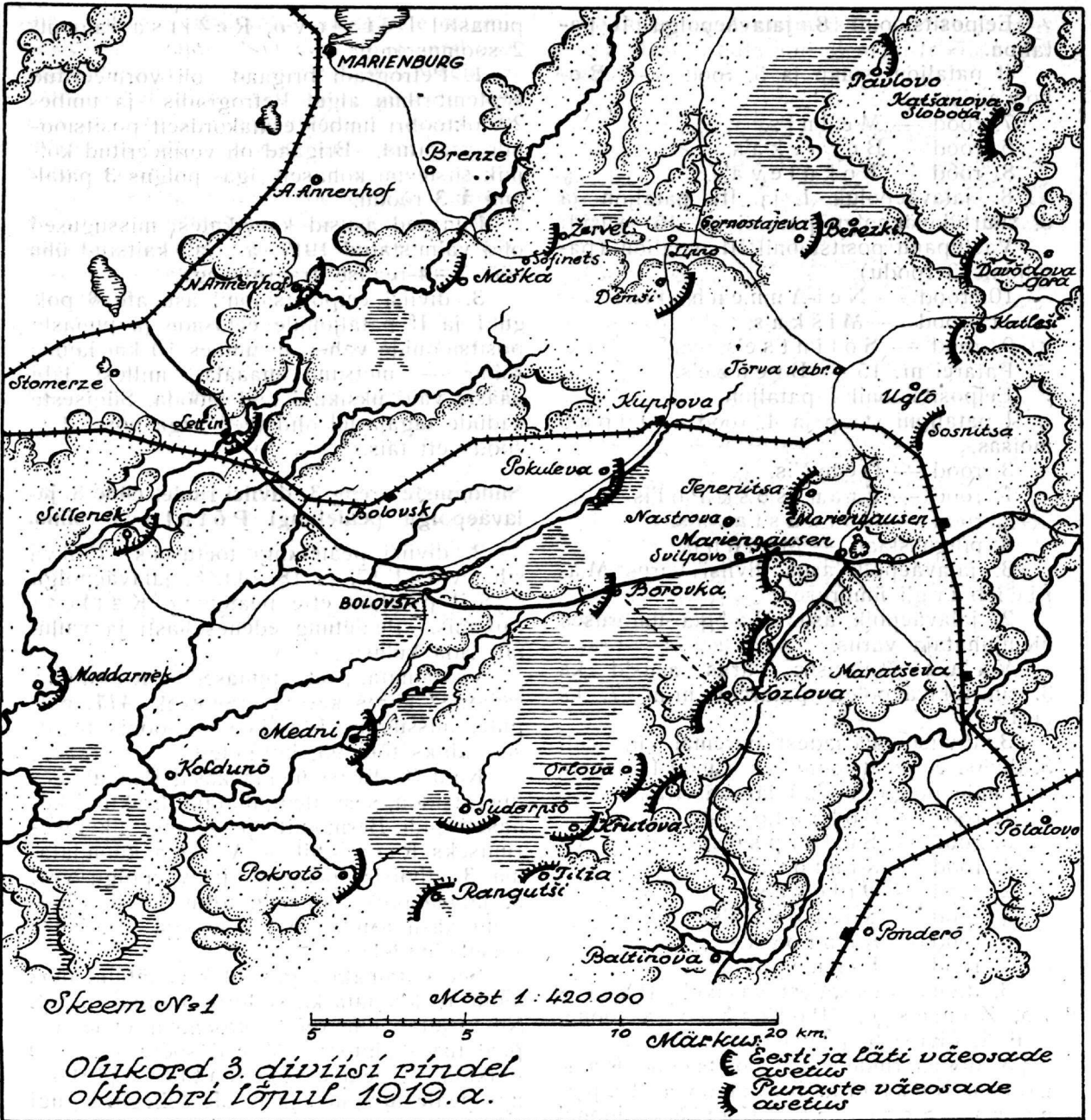
29. X — 6. XI 1919. a.

Kolonel R. Tomberg.

8. jalaväepolgu tegevusest Vabaduse sõjas pealetung Põtalova sihis on kahtlemata üks huvitavamaid ja õpetlikumaid operatsioone. Üheksa päeva jooksul polk terves koosseisus teostas lähenemise vaenlase kindlustatud positsioonile, murdis läbi sellest positsioonist, arendas edu ja jälitas vaenlast, pidas kaitselahingut, teostas taandumismanöövri ja võttis ette vastulööke vaenlase edu piiramiseks. Kõik see

tegevus sündis laiadel rinetel ja võrdlemisi piiratud vahenditega ilma suurtükiväe toetuseta.

Meie piiratud jõudude juures võib ka tulevikus analoogilisi olukordi ette tulla ja seetõttu selle operatsiooni uurimine ei paku mitte üksi huvi ajaloolisest seisukohast, vaid annab palju huvitavat materjali taktikalisteks õpisteks ja järeldusteks.

Olukord 3. diviisi rindel oktoobri lõpul 1919. a.

(Vaata skeem nr. 1.)

Oktoobri lõpul 1919. a. 3. diviis, koosseisus 2., 3., 8. jalaväepolk, 2. ratsapolk ja 3. suurtükiväepolk, asus Eesti vägede paremal tiival Põhja-Lätimaa kaitsel Marienburg-Katšanova Slobođa joonest lõuna poole kuni Evst'i jõeni.

Väeosade asetus oktoobri lõpul oli järgmine:

2. ratsapolk ühes tema juure antud 8. jalaväepolgu II pataljoniga ja 3. suurtükiväepolgu patarei nr. 6 asus kaitsel alljärgnevalt:

Vastupanu positsioonil Peddets'i jõe joonel:

1. eskadron — Moddarnek'is.
2. eskadron — Sillenek'is.
3. eskadron — Lettin'is.
- Patarei nr. 6 — Lettin'is.
4. eskadron — polgu reservis.
- Polgu staap — Stomerze's.

Eelpositsioonil 8. jalaväepolgu II pataljon.

II pataljoni staap ja 5. rood — Bolovsk'is.

7. rood — Medni's.

6. rood — Borovka's.

8. rood — Pokuleva's.

8. jalaväepolgu I ja III pataljon ja 3. suurtükiväepolgu patareid nr. 15 asusid: Vastupanu positsioonil III pataljon (pataljonis 3 roodu).

10. rood — Nei-Annenhof'is.

11. rood — Miška's.

9. rood — Sofintse's.

Patari nr. 15 — Brenze's.

Eelpositsioonil I pataljon.

I pataljoni staap ja 4. rood — Lipno mõisas.

3. rood — Demš'is.

1. rood — Frantsõsk Pol'is.

2. rood — Gornastava's.

8. polgu staap — Malup'is.

3. jalaväepolk asus diviisi varus Marienburg'i ümbruses.

2. jalaväepolk asus Valga ümbruses ülemjuhataja varus.

Valga ümbruses varus asusid ka

3. suurtükiväepolgu patareid nr. nr. 7, 17 ja 18.

3. diviisi väeosadest paremal ja osalt

3. diviisi eelpositsiooni ees asusid Läti partisaanide polgu roodud järgmiselt:

1. rood — Pokrotõ's.

3. rood — Suderpsõ's.

4. rood — Krutova's.

2. rood — Orlova's.

5. rood — Sosnovka's.

6. rood — Kuprova's.

7. rood — Lipno raionis.

3. diviisi väeosadest vasakul Pavlovo, Zamošje, Polzahnova joonel asus 2. diviisi 6. jalaväepolk.

3. diviisi rinde vastu positsioonil Ranguťši, Kozlova, Svilpova, Tepenitsa, Sosnitsa, Katleši joonel asus punaste 1. Petrogradi brigaad koosseisus 1., 2. ja 3. kütipolk.

Neist asusid:

3. polk — Ranguťši'ist kuni Svilpova'ni. Polgu staap — Škilbanõ's.

2. polk — Svilpova'st kuni Katleši'ni. Polgu staap — Indritsa's.

1. polk asus Põtalovo, Ver. Zahodõ raionis varus.

Paremal Davõdova gora raionis asusid 7. kütipolgu osad.

Punaste patareidest oli kindlaks tehtud üks Mariengauzen'i raionis ja üks Braslova raionis. Peale selle asus

punastel Põtalovo, Režitsa raionis 2 soomusrongi.

1. Petrogradi brigaad oli vormeeritud septembrikuu algul Petrogradis ja umbes 20. oktoobri ümber esmakordselt positsioonile asetatud. Brigaad oli vormeeritud kolmik süsteemi kohaselt, igas polgus 3 pataljoni à 3 roodu.

Punased asusid kaevikutes, missugused olid valmistatud 1917. a. ja kaitstud ühe vöö 3—4-realise traattõkkega.

3. diviisi eelpositsioonil asuvate 8. polgu I ja II pataljonide eelosade ja punaste positsioonide vahel oli umbes 10 km laiune soine — metsane maaala, millest läbi pääsis vaid üksikuid teid mööda. Sügiseste sadude tagajärjel olid teed väga porised ja sood vett täis.

Sündmuste areng 3. diviisi rindel enne 8. jalaväepolgu pealetungi Põtalovo sihis.

2. diviisi pealetungi toetuseks Pihkva sihis võtsid 17. ja 18. okt. 8. jalaväepolgu I ja II pataljon ette pealetungi Katleši raionis. Pealetung edenes hästi ja vallutati rida külasid.

Vaatamata, et punased Režitsa raionist kiires korras raudteel 477. polguile, missugune Katleši raionis tegutses, abiks töid 93. kütipolgu.

Kuid 3. diviisi ülema käsul lõpetati see operatsioon, sest ülemjuhataja direktiivi kohaselt pidi Bermondti pealetungi likvideerimiseks Riia sihil — Valka koondatama 3. diviisist peale 2. jalaväepolgu veel 3. jalaväepolk ja selle tõttu sai 8. rügement käsu asuda pataljonidega endistele seisukohtadele.

See ootamata tagasitulek ei jätnud oma mõju avaldamata ka sõdurite moraali peale. Nii kirjutab ühe roodu krooniker enne uue pealetungi algust: „Mõned sõdurid teavad rääkida, et peame jälle Katleši piirkonnas peale tungima, ja ei ole sellega sugugi rahul, et niisuguseid operatsioone ette võetakse, kus edasitungimise järele väed tagasi tõmmatakse ja vaenlasest puhastatud kohad maha jäetakse.“ Peale selle ei ole kellegi lusti ega tahtmist Venemaa piirist üle minna. Ka ei ole sõdurite meeleolu kuigi soodus lätlaste suhtes Bermondti affääri pärast. Nii kirjutab sama krooniker mõni päev hiljem: „Kõik on juba Lätimaa elust tüdinunud, kus nii palju enamluse elementidega*) võitlust on olnud. Üheksa kuud

*) Laialdastes metsades tuli tihti ette, et kohalikud punased tulistasid meie käskjalgu või üksikuid sidemehe. Telefoni liinide rikkumine aga oli igapäevane nähe.

oleme juba naabri rahva omajalale aitamiseks tööd teinud. Seniajani ei ole nad veel alguspunkti edasi jõudnud, mis laseb arvata, et neil kindel tahtmine puudub iseisvalt oma asju korraldada.“ Seega uue pealetungi ettevõtmiseks meeoleolu ei olnud kõige soodsam.

24. oktoobril ootamata löögiga vallutavad Läti partisaanid Ranguš'i küla, saades 2 kuulipildujat ja 57 vangi, kuid taanduvad samal päeval oma endistele positsioonidele.

26. oktoobril vallutavad Läti partisaanid uuesti suuremate jõududega (10., 4. ja 2. rood) eelnimetatud küla ja jätkates punaste tagaajamist 27. oktoobril vallutavad Baltinova alevi.

Samal päeval, 27. oktoobril, 8. polgu II pataljoni 6. roodu luurajad (1½ rühma) koos Läti partisaanide 5. rooduga vallutavad Kozlova küla.

Nende kõvendatud luursalkade edust ja seisukorrast Läti partisaanide rindel teatab kirjalikult Bolovsk'ist II pataljoni ülema kohustetäitja leitnant Mager 27. oktoobril kell 2340 — polgu ülemale kapten Sternbeck'ile Malup'i. See teadaanne saabub tõenäolikkult*) Malup'i 28. oktoobri õhtul.

Kohe teatab 8. polgu ülem sellest telefoni teel Valka 3. diviisi staabi ülemale polkovnik Reegile ja teeb ettepaneku ettevõtta pealetung 8. polguga Põtalovo sihis. Läbirääkides diviisi ülema kindral Põdderiga saadab polkovnik Reek 28. oktoobril kell 2000 järgmise telegrammi:

3. div. st. nr. 16354, 28. X. 20.
Rutuline. Salajane.

8. jalaväe ja 2. ratsapolgu ülematele.

Lätlased võtsid Baltinova jaama**) oma alla, divül käskis Ostrovi ja Põtalovo sihis pealetungimise ettevõtta selleks, et 1) 2. ratsapolgule kahe eskadroniga vahetada ära 8. polgu pataljon, mis Bolovskis on, 2) 8. polgule, polgu ülema plaani järele väljatungida Põtalovo sihis, nii kaugele kui saab, 3) lahingu käigust teadustada iga kahe tunni tagant. Nr. 16354. Polk. Reek.

8. jalaväepolgu ülema korraldused pealetungiks ja pataljonide koondamine.

Saades 28. oktoobril kell 2000 eelpooltoodud divüli käsu kell 2130 küsib 8. polgu ülem telegraafi teel II pataljoni ülemalt, kus asuvad 5., 6. ja 8. rood. Vastuse annab II pataljoni ülem kell 2135, millest selgub, et roodud asuvad nagu eelpool II pataljoni dislokatsioonis tähendatud. Seejuures tähendatud küldes asuvad roodude staabid ja varud, kuna aga üksikud rühmad on valvetõketes laiali roodude asukohtadest 4—6 km eemal.

Saades need andmed kell 2245, annab polgu ülem II pataljoni ülemale telefoni teel käsu.

Salajane.

Leitnant Mager, Bolovsk.

Divistabül telegrammi nr. 16354 põhjal jääb tänasest päevast II bataljon minu käsutada punkt. Divül käskis polguga edasitungimist algada Põtalovo ja Ostrovi poole punkt. Selleks käsin Teil 29. X. kell 8 ajaks kolm roodu koondada Nastrovo juure, läänepoole Peissy küla, Peissy ja Tjepeniza vahel vaenlase väerinnast läbi murda ja siis, Peissy juure kõva tiivakaitset jättes, piki fronti Tjepeniza, Krokļeva, Vjadina Gora, Pljeschova vaenlasele tiivapeale hoopisid andes see raioon vaenlasest puhastada punkt. Pljeschova juurest otsekohe teede peale ära pöörata, mis Marienhauseri seljataha välja viivad punkt. Põhjapool raudteed selsamal ajal 1. ja 3. bataljon punkt. Bolovskisse tuleb maks eskadroni, neist tõmmake üks oma seljataguse kaitseks võimalikult kaugele Marienhauseri tee peale välja, umbes Jegljevka juure punkt. Mina saan olema Tõrvavabriku juures Marienhauseri — Seidenezi — Katļeschi teederistil punkt. Ühendust pidada Kuprovo jaama kaudu, kuhu telefonil teated iga 2 tunni tagant anda. Kui traati on, Nastrovo ja Kuprovo vahel telefoni ühendus sisse seada.

28. X. 19 kell 2245. Nr. 317/498.

Sternbeck.

Kell 2350 annab polgu ülem I pataljoni ülema kohustetäitjale al.-kpt. Bachmannile käsu.

A.-kapten Bachmann, Lipno.

Lätlased on Põnderõ jaama ja Baltinova alevi ära võtnud. Divül käskis polgul sellega ühenduses edasi tungida Põtalovo ja Ostrovi poole. Selleks käsin 4. roodul 29.10. kell 9 ajal algada kõva demonstreerimist Katļeši juures, Katļeši mõis ja küla vaenlasest puhastada. Kolmel roodul I pataljonist ja kahel roodul III pataljonist koonduda kell 7½ ajaks 29.10. Tõrvavabriku juure, kust pealetungimist algada minu juhatusel järele Sosniza—Rjejevo peale. 2-se polgu staap on Rjabkovoš, Rjejevo taga, sellepärast hoolas luuramine Sosniza—Rjejevo sihis toimetada, et võimalik oleks selles sihis otsekohe staabi peale välja lüüa ja vaenlasel ühendus ja juhatus ära lõhkuda. Lõunapool raudteed murrab teine bataljon lõunapool Tjepenizat läbi ja surub vaenlase, piki fronti edasi tungides, põhja poole. Luuramise teated peavad kõige hiljem kell 8 Tõrvavabriku juures olema. Kell 0730 saan mina Tõrvavabriku juures

*) Dokumendi peal mingisuguseid väljasaatmise või vastuvõtmise märkusi ei leidu. Bolovsk'ist Malup'i on 42 km, arvatavasti pataljoni ülem seda teadet erikäskjalaga ei saanud, vaid hariliku igapäevase postiga.

**) Siin on tegu eksitusega. Lätlased võtsid ära Baltinova alevi. Baltinova jaama ei ole. Põnderõ (lätikeeles Punduri) jaam, missugune asub 7 km kirde pool Baltinova alevit, jäi kogu operatsiooni vältel punaste kätte.

olema. Tee peab selleks ajaks raskete suurtük-
kide läbiviimiseks ära olema puhastatud.

28. X 19. kell 2350. Sternbeck.

Mõlemist eelpooltoodud käsust pais-
tab silma polgu ülema suur rutt ülesande
täitmisele asumisel. Selle ruttamise juures
unustati isegi aja arvestus. Nõuti, et öö
jooksul 8 tunni vältel pataljoni ülemad pi-
did edasiandma laialiasuvatele roodudele
omad käsud. Roodude ülemad laialiasu-
vad rühmad kokku koondama, väljaastumi-
seks valmis seadma ja vaenlasele lähene-
mise rännakud koos luurega sooritama ras-
ketel poristel teedel. Seejuures üksikutel
roodudel, 5., 9., tuli rännata üle 20 km ja
11. isegi üle 25 km.

Tegelikult jõudsid roodud palju hiljem
kohale. Nii jõudsid II pataljoni roodud
Nastrovasse alles kell 1200 ilma padruni
tagavarata ja ainult 2 kuulipilduja ja kahe
automaatpüssiga; I ja III pataljoni osad
saabusid Tõrvavabriku juure kell 0900.

Pealetungi algus 29. oktoobril.

Alles kell 1500, 1½ tundi enne päikese
loojenemist, algab II pataljon pealetungi,
siin vallutab 6. rood Skotsk'ova küla,
võttes 14 vangi, kuid Tepenitsa vallu-
tamine 5. roodu poolt ei õnnestu. Roodul
läheb korda vallutada mõned kaevikud küla
ees, kuid punaste kuulipildujate ja 2. pata-
rei suurtüki tuli paneb edasitungi seisma.
Kuna sõdurid üle soode minnes on tublisti
märjaks saanud, öösel aga ilm külmaks lä-
heb, tõmmatakse 5. ja 8. rood Tseisõ
külla.

III pataljon algab kell 1400 3., 9. ja
11. rooduga pealetungi Uglõ küla val-
lutamiseks, minnes Tõrvavabriku juurest
otse üle soo.

Punaste tulega pannakse seisma peale-
tung ja kuna padruneid üle soo 5 km kau-
guselt tuleb käsitsi järele kanda ja sooja
toitu üldse pole võimalik järele saata, sõ-
durid aga märjaks saanud ja väsinud, tõm-
matakse õhtul kell 2000 ajal roodud Tõr-
vavabriku juure tagasi, kus nad metsas tu-
lede ääres öö mööda saavad.

Sellel pealetungil sai surmavalt haavata
III pataljoni ülem alamkapten Eller.

Vasakul tiival, kus 4. rood pealetungi
pidi demonstreerima, vallutab ta kell 1700
Katléši mõisa.

29. oktoobril viibisid 1. ja 2. rood Tõr-
vavabriku juures varus, 10. rood jõudis
Kuprov'sse ja 7. rood jäi Medni
oma endisse asupaika.

Esimene pealetungi päev ei annud seega
nimetamisväärt tagajärgi. Kuna pealetungiti
alati õhtu eel, siis ei läinud korda vaenlase

rindest läbi murda, kuid vaenlane oli kõik-
jal alarmeeritud — seega oli kadunud pea-
letungil ootamatus.

3. diviisi juhatus koondab 8. polgu peale- tungi toetuseks uusi jõude.

Tund aega peale pealetungi käsu and-
mist 8. polgule, 28. oktoobril kell 2100 saa-
bub diviisi staapi ülemjuhataja staabist
järgmine telegramm:

Divül 2. ja 3. Lepingu tegemisest lätlas-
tega ei tulnud midagi välja. Läti delegatsioon,
ilma et kokkuleppele oleks jõudnud, sõitis Riiga.
Ülemjuhataja annab väeosad, mis Riia operat-
siooniks olid määratud, vastavate diviisi ülemate
käsutusse tagasi. Divül 2. ja divül 3., mõlemil
üks polk Ülemjuhataja reservi määrata; mis-
sugused polgud määratud on, palun telegrafee-
rige.

28. X 19. kell 21. 50.24. Rink.

Seega jäävad 3. jalaväepolk ja Valga
ümbruses asuvad patareid nr. nr. 7, 17 ja 18
3. diviisi ülema täielikku käsutusse, kuna
aga Valgas asuv 2. jalaväepolk jääb üle-
juhataja varru.

Veel samal ööl 29. oktoobril kell 0235
annab divstabül edasi divüli käsu 3. pol-
gule, paigutada 8. polgu toetuseks 2 pata-
ljoni Lipno juure varru.

29. oktoobril kell 0925 annab divstabül
edasi divüli käsu, milles teatatakse, et pa-
tarei nr. 18 antakse 8. polgu ülema käsu-
tusse ja patareid nr. 17 — 3. polgu ülema
käsutusse. Kuna patareid nr. nr. 6 ja 15
kätatakse Valga raiooni varru saata.
Selle teate saab 8. polgu ülem kätte 29. ok-
toobril kell 1235 Tõrvavabriku juu-
res veidi enne III pataljoni pealetungi al-
gust. Kohe kell 1315 annab polgu ülem
telegrammi Valka, milles nõuab tühja
ešeloni saatmist Marienburgi patareid
nr. 15 äraviimiseks. Korraldus aga patareid
nr. 18 äratoomiseks, mis oli divüli käsu
põhjal jäetud polkude ülemate hooleks, jäi
andmata. Alles 30. oktoobril kell 1100 an-
nab polgu ülem uue korralduse Valka, et
tühi ešelon, mis pidi Marienburgi
sõitma, saaks Valka tagasi saadetud ja
enne sealt patareid nr. 18 äratoodud Ma-
rienburgi ja siis alles patareid nr. 15
Valka viidud.

Kuna 8. polgu pealetung üldse oota-
mata ette võeti ning pealetungi ajal veel
polgu käsutada olevad patareid teise-
ga vahetati, missugune asus 130 km kaugusel
pealetungi raioonist, siis saabus patareid
nr. 18 polgu staabi juure Mariengau-
zen'i alles 4. novembril, s. o. 7-mal peale-
tungi päeval, seega kogu pealetung viidi
läbi ilma suurtükiväe toetuseta.

8. jalaväepolgu pealetung 30. ja 31. okt.

29. oktoobri õhtul kell 2100 annab 8. polgu ülem II pataljoni ülemale käsu, et 30. 10. kell 0600 oleks eelmise päeva ülesanne täidetud ja lisab: „Põhjapool raudteed oli kõik tehtud, mis vaja, et aga Teie käsku ei täitnud, o'eme väljamineku seisukorras Tõrvavabriku juures.“ (!)

30. oktoobril kell 0600 annab polgu ülem III pataljoni ülema kohusetäitjale alkapten Bachmannile (kes peale al.-kapt. Elleri haavatasaamist I pataljoni ülema kohuste täitmiselt asus III pataljoni ülema kohuste täitmisele) käsu 9., 10., 11., 3. rooduga ja ½ rooduga 2. roodust (½ roodu 2. roodust oli Katleši juure 4. roodule abiks saadetud) kahel pool raudteed pealetungida, et haaramisega sundida punaseid maha jätma raudtee raiooni kindlustusi.

II pataljoni osad algasid 30. oktoobri hommikul kell 0800 pealetungi ja 5. rood, vallutades Tepenitsa, tungis edasi Vjadina Gora küla peale.

Läti partisaanide 6. ja 7. rood kuuldes, et 8. polk asub pealetungile, olid ka raudtee suunas edasi liikunud ja 30. oktoobri hommikul Vjadina Gora küla oma alla võtnud ning 5. roodu lähenemisel avasid tule 5. roodu peale. 5. rood, kes ei teadnud lätlaste edasilikumisest raudtee sihis, arvates, et tulistavad punased, peale lühikest tulevõitlust ründas küla ning sundis läti roodud taanduma. Külla jõudes alles küla elanike jutust selgus, et tegemist oli läti partisaanidega, mitte punastega. Vallutanud Vjadina Gora, rood jäi sinna ööseks.

8. rood Skotskova juures läbi tungides punaste joonest jõudis Indritsa külani, kus saagiks sai punaste 3" patareid 2 suurtükki. Üks suurtükk pöörati ümber ja lasti punaste hirmutamiseks Mariengauzeni jaama sihis 4 pauku.

6. rood liikudes pataljoni paremal tiival vallutas õhtuks Mariengauzeni alevi, jättes alevi kaitsmise läti partisaanide 6. ja 7. roodu hooleks, kes peale lahingut 5. rooduga Vjadina Gora'sse tagasi tulid ja sealt II pataljoni paremale tiivale saadeti. 6. rood ööbis Geinevo's.

Seega päeva jooksul oli II pataljon umbes 6 km laiusel ja 5 km sügavusel vaenlase rindesse sisse murdnud. Peale 2 suurtüki sai pataljon saagiks veel 2 kuulipildujat ja võttis 100 vangi.

III pataljonil 30. oktoobri jooksul läks korda raudtee piirkonnas umbes 2 km sügavusel punaste positsiooni sisse murda ja õhtuks vallutada Borovaja küla.

Vasakul tiival löi 4. rood Katleši raionis 30. okt. hommikul punaste vastukallaletungid tagasi ja vallutas õhtuks ka Katleši küla.

30. oktoobri õhtul kell 2220 annab polgu ülem käsu III pataljonil koidu ajal edasitungi jätkata Kozina sihis, et Katleši raionis tegutsevate punaste taandumise tee ära lõigata ning kell 2250 annab II pataljoni ülemale käsu koidu ajal pealetungi Mariengauzeni jaama sihis jätkata.

31. oktoobril jätkab pealetungi II pataljon ja õhtuks vallutab Mariengauzeni jaama. 5., 6. ja 8. rood öövivad Mariengauzeni jaama raionis.

Sama päeva õhtuks saabub ka Mariengauzeni alevisse 7. rood.

III pataljon jätkates pealetungi Kozina sihis jõudis õhtuks välja Kozina—Slobodka raiooni.

3. jalaväepolk ja 2. ratsapolk saavad käsu 8. polgu toetuseks pealetungi alata.

Nähes 8. polgu edu, käsib diviisi staabi ülem 31. oktoobril kell 1130 2. ratsapolgu ülemal kahe eskadroniga, mis Bolovsk, Mariengauzeni raionis seisavad, 8. polgu paremal tiival lõuna poole Mariengauzenit tungida.

Samal päeval saab ka Lipno raiooni koondunud 3. polk käsu, üle Katleši, Ostrovi sihis pealetungi alata.

2 ratsaeskadroni koonduvad Mariengauzeni raiooni 1. novembri õhtuks. Kuna need eskadronid asusid 60 km polgu staabist eemal, muutus nende juhtimine ratsapolgu staabi kaudu võimatuks ja telegrammiga 1. nov. kell 2345 annab divstabiül kapten Uritami ühes 2 eskadroniga 8. polgu ülema käsutusse, kuid ühtlasi teeb neile ülesandeks koos läti partisaanidega Baltinova alev ära võtta. (Baltinova alev, mis lätlaste poolt 27. okt. ära võeti, jäeti tõenäolikt nende poolt maha juba 28. okt.)

Selle käsu saab alamkapten Uritam alles 2. nov. hommikul, ning algab Mariengauzenist liikumist lõuna poole 2. nov. kell 0830.

3. polk saadud ülesande täitmiseks algab pealetungi Katleši raionist 1. nov. hommikul kell 0800, suunates III pataljoni kirde poole Davodova Gora ja Bostrova Gora raionide vallutamiseks ja II pataljoni itta Zahoneva kõrgustiku vallutamiseks ja ühenduse loomiseks 8. polgu vasaku tiivaga. I pataljon jääb Gornostaeva raiooni varru. (Järgneb.)

8-da Jalaväepolgu Vabadusesõjas langenud kangelaste nimekiri.

Vaba Eesti — kõrge püha kõla —
Saatus maksis oma eksivõla
Teie kaudu, vahvad võitlejad.

1.	Al.-kapten	Eller, Oskar	46.	Reamees	Kenk, Jaan
2.	Leitnant	Libene, Martin	47.	"	Ketto, August
3.	"	Novoschiloff, Nikolai	48.	"	Kider, Andreas
4.	"	Sass, Karl	49.	"	Kirsch, Jaan
5.	N.-leitnant	Mitt, Juhan	50.	"	Kits, Oskar
6.	"	Õunap, Mart	51.	"	Kivirähk, August
7.	Lipnik	Mirka, Jaan	52.	"	Kook, Aleksander
8.	Veltveebel	Kofkin, Boris	53.	"	Kokk, Arnold
9.	"	Schmidt, Karl	54.	"	Kotsar, Jüri
10.	V.-allohv.	Lass, Voldemar	55.	"	Kuusik, Voldemar
11.	N.-allohv.	Kaasan, August	56.	"	Kukulinsky, August
12.	Rüh.-van.	Lumi, Leonhard	57.	"	Kultmann, Bernhard
13.	"	Saar, Eduard	58.	"	Kuslap, Voldemar
14.	Jaoulem	Laar, Aleksander	59.	"	Kustavus, Karl
15.	"	Peetso, Eduard	60.	"	Köösel, Martin
16.	Kapral	Seeberg, Alfred	61.	"	Kõivsaar, Eduard
17.	Reamees	Ahas, Oskar	62.	"	Laane, Eduard
18.	"	Annus, Adolf	63.	"	Laur, Johannes
19.	"	Aremson, Hans	64.	"	Lemba, Aleksander
20.	"	Baranoff, Stepan	65.	"	Lender, Osvald
21.	"	Brauer, Voldemar	66.	"	Lentmann, Rudolf
22.	"	Brinkfeldt, Eduard	67.	"	Linde, Karl
23.	"	Detlof, Karl	68.	"	Linnas, August
24.	"	Detsov, Otto	69.	"	Lipsberg, August
25.	"	Eller, Arthur	70.	"	Lokk, Arthur
26.	"	Eller, Julius	71.	"	Lupkin, Siim
27.	"	Habermann, Oskar	72.	"	Maasik, Hermann
28.	"	Haller, Karl	73.	"	Malts, Otto
29.	"	Hanson, Gustav	74.	"	Matto, Voldemar
30.	"	Harak, Osvald	75.	"	Maurer, Harald
31.	"	Hargel, Anton	76.	"	Meil, August
32.	"	Herma, Aleksander	77.	"	Meindok, Johannes
33.	"	Hussar, August	78.	"	Minkovitsch, Oskar
34.	"	Int, Mihkel	79.	"	Metstak, Hans
35.	"	Jaakson, Ernst	80.	"	Morosof, Ivan
36.	"	Johanson, Jaan	81.	"	Muro, Arved
37.	"	Juust, August	82.	"	Muro, Karl
38.	"	Jürgenson, Gustav	83.	"	Mägi, Herbert
39.	"	Kaaramaa, Mihkel	84.	"	Mölder, Jakob
40.	"	Kalberg, Aleksander	85.	"	Möttus, Jaan
41.	"	Kangru, Johan	86.	Sanitar	Möttus, Robert
42.	"	Kangur, Eduard	87.	Reamees	Nieländer, Ernst
43.	"	Kass, Elmar	88.	"	Nigol, Arnold
44.	"	Kartsepp, Alfred	89.	"	Nichtig, August
45.	"	Karo, Nikolai	90.	"	Noovik, Julius

91.	Reamees	Nurja, Harald	125.	Reamees	Saumann, Karl
92.	"	Onni, Karl	126.	"	Schults, Gustav
93.	"	Osi, Johan	127.	"	Schüts, Alfred
94.	"	Ossip, Daniel	128.	"	Semper, Karl
95.	"	Paide, Julius	129.	"	Silm, Jaan
96.	"	Peeter, Karl	130.	"	Silm, Adolf
97.	"	Pehme, Karl	131.	"	Sova, Juhan
98.	"	Pelt, Oskar	132.	"	Stepanov, Aleksander
99.	"	Perlin, Heinrich	133.	"	Talvik, Oskar
100.	"	Pill, Aleksander	134.	"	Tennossaar, Joosep
101.	"	Pill, Juhan	135.	"	Terav, Oskar
102.	"	Pillai, Jaan	136.	"	Tüdeberg, Juhan
103.	"	Plakso, August	137.	"	Tüisler, Osvald
104.	"	Poots, Aksel	138.	"	Tihane, Aleksander
105.	"	Potter, Jaan	139.	"	Tikmann, Arnold
106.	"	Puusepp, Leonhard	140.	"	Timberg, Otto
107.	"	Pütt, Samuel	141.	"	Tuimann, Arnold
108.	"	Pähn, Jaan	142.	"	Vahimägi, Aleksander
109.	"	Pähn, Julius	143.	"	Valdmann, Juhann
110.	"	Raaven, Alfred	144.	"	Vassiljev, Simon
111.	"	Rattas, Villem	145.	"	Veri, Jaan
112.	"	Raudmets, Julius	146.	"	Veski, Jaan
113.	"	Raup, Kusta	147.	"	Viil, Hans
114.	"	Reilson, Märt	148.	"	Viin, August
115.	"	Reimann, Konstantin	149.	"	Värner, Osvald
116.	"	Reinhold, Juhan	150.	"	Vääri, Hugo
117.	"	Riigov, Juhan	151.	"	Vörk, Joosep
118.	"	Riis, Juhan	152.	"	Uibu, Aleksander
119.	"	Rimm, August	153.	"	Unt, Aleksander
120.	"	Ritsep, Samuel	154.	"	Uppin, August
121.	"	Rüitnik, Peeter	155.	"	Urm, Johannes
122.	"	Saabel, Rudolf	156.	"	Urm, Otto
123.	"	Saks, Eduard	157.	"	Urro, Hermann
124.	"	Sant, Jaan			

Sõjavägede ülemjuhataja päevakäsud.

SÕJAVÄGEDE ÜLEMJUHTAJA PÄEVAKÄSK

Nr. 2.

Tallinnas, 29. detsembril 1918. a.

§ 1.

Eesti maa ja rahvas on hädaohus. Idast ja lõunast sissetunginud vaenlased ähvardavad lämmatada meie noort riiki. Meie väed on sunnitud olnud ajutiselt taganema. Vabariigi praegune sõjaline seisukord nõuab, et väerind rutulist abi ja toetust saaks. Sunduslik mobilisatsioon on käimas, kuid nende väeosade lahingukorda seadmine tarvitab pikemaajalist õpetust ja harjutust. Selleks puudub aga aeg. Tõsi- seks ja mõjuvaks toetuseks meie väerindel on

vabatahtlikud salgad. Selleks tuleb korraldada igas maakonnas kaitsepataljonid. Uued väeosad peavad koos seisma kindlatest meestest, kes aru saavad, et võit vabadusesõjas on ainuke tee, mis Eesti rahvale ja maale parema tuleviku toob. Praeguses raskes heitluses toetavad meid tugevad demokraatlikud riigid, võidurikas Inglise laevastik seisab Tallinna reidil, ka maaväe abi on oodata. Seni aga kui see abi kohale pole jõudnud, peame meie ise oma maad kaitsma. Nädala jooksul tuleb igas linnas ja maakonnas üks vabatahtlik pataljon sõjavalmis seada ja lahinguväljale saata, seda nõuab meilt Eesti tulevik. Eesti Vabariigi kodanikud: Teie poole pöörab vägede ülemjuhataja riigi saatuslikul tunnil. Iga mees, kellel kallis on vabadus ja demokraatlik riigikord, rahva hea käekäik

ning maa parem tulevik, peab sõjariistad kätte võtma, et võimaldada vaenlase väljatõrjumist Eestimaa piiridest.

§ 2.

Iga maakond oma linnaga peab nädala jooksul väerinna abiks ja toetuseks ühe vabatahtliku pataljoni koondama ja organiseerima. Pataljonid peavad kiiresti sõjariistadega varustatud ja õpetatud saama, et võimalikult ruttu väerinna toetuseks välja astuda. Iga vabatahtlik pataljon peab oma tagavara roodu organiseerima. Tagavararoodu võivad mehed jääda, kes otsekohe väerinnale saatmiseks kõlvulikud ei ole. Tagavararoodusid võib sisemiseks kaitseks pruukida ja tulevad ainult hädakorral liinile saata.

Nimetatakse: Tallinna pataljoni ülemaks ül.-leitnant STERNBERG.*)

Paide pataljoni ülemaks leitnant KANEP. Tartu pataljoni ülemaks lipnik EINBAND.*)

Viljandis, Pärnus ja Haapsalus saavad pataljoni ülemad 2-se diviisi ülema poolt nimetatud.

Vägede Ülemjuhataja

Kindralstaabi polkovnik LAIDONER.

*) Sternbeck. Einbund.

SÕJAVÄGEDE ÜLEMJUHATAJA PÄEVAKÄSK.

Nr. 19.

Tallinnas, 13. jaanuaril 1919.

§ 1.

Täna, 13. jaanuaril, sain mina Tartu maakonnavalitsuse esimehe härra J. Jansi käest järgmise kirja:

„Sõjavägede Ülemjuhatajale

Oberst LAIDONERILE.

Homme hommikul või täna öösi saadetakse kaitseliidu I pataljon sõjaväljale. Luban enesele veel viimasel silmapilgul selle peale tähelepanu juhtida, et ajakirjanduse asemikud kaks korda sõjaministri tähelepanu selle peale juhtisid, et Eesti haritlastest koosseisvat pataljoni mitte ilma hädata väerinnale saata ei tohiks. Sõjaminister lubas, et seda mitte ei tehta. Nüüd ei näi mitte otsekohest hädaohtu enam olevat.

Meie haritlaste seisukord lahinguväljal on palju raskem, kui harilike rahvaväelaste oma. Hulluks läinud enamlaste juhid katsuvad tingimata, kui pataljoni kohalejõudmisest teada saavad, teda ärahävitada. Meie juhtiva jõu ärahävitamisega on nad ka Eesti riigi ärahävitatud. Pealegi ei ole pataljon küllalt väljaõpetatud ja tema hulgas on palju haigeid ja nõrku isikuid,

nagu tohter teab tõendada. Ta ei ole küllalt kaitsevõimeline. Ka on terves seltskonnas pahameel suur paljude tühipaljaste isikute varjulepugemise pärast, kuna haritlased surma saadetakse.

Julgen Teie tähelepanemist kõige selle peale juhtida, et mitte parandamata õnnetust ei juhtuks. Ka on pataljoni komandör Sternbeck meeleheitline sõjamees, kes oma pataljonist palju hoolima vististe ei saa, kui tarvis on tegusid teha. Tallinnas, 13. I 19. Aupaklikult J. Jans, Tartu maakonnavalitsuse esimees.”

Sellest kirjast saan aru, et Tartu maakonnavalitsuse esimees härra J. Jans tahab, et Eesti Vabadusesõjast ainult „harilikud rahvaväelased” osa võtaks ja „Eesti haritlased” koju jääks. Herra J. Jans mõtleb, et Eesti haritlaste kodujäämisega Eesti riik saab päästetud; mina aga mõtlen, et just need, kes praegusel silmapilgul väerinnal vaenlase vastu sõdivad — Eesti riiki loovad. Peale selle ei ole seniajani „hulluks läinud enamlasted” veel ühtegi Eesti väeosa ärahävitatud ja olen kindel, et nemad ka Tallinna kaitse (haritlaste) pataljoni ärahävitada ei jaks, vaid just ümberpöörduvad — haritlased saavad enamlasti ja enamlast ärahävitama. Pataljoni ülema, „meeleheitliku sõjamehe Sternbecki” isik just garanteerib seda, et pataljon mitte ära hävitatud ei saa, vaid tubli töö teeb.

Teisest küljest loen mina, et praegusel tõsisel silmapilgul iga maakonna valitsuse esitaja peaks kõike oma jõudu ja mõju kokku võtma, et sõjavägede ülemjuhatusale ligi aidata võimalikult ruttu vaenlast maalt välja ajada, Tartu maakonna valitsuse esimehe härra J. Jansi kirjast näen aga mina, et tema mitte üksnes ligi ei aita seda teha vaid oma moraalset jõudu pruugib, et seda takistada. Loen, et härra J. Jans kõrge ja vastutava maakonna valitsuse esimehe koha peal sugugi kohane ei ole ja seepärast tagandan teda sellest aemtist.

Sõjavägede ülemjuhataja:

Kindralstaabi polkovnik L a i d o n e r.

SÕJAVÄGEDE ÜLEMJUHATAJA PÄEVAKÄSK.

Nr. 152.

Tallinnas, 2. mail 1919. a.

§ 1.

Käsen Tallinna ja Tartu Kaitsepataljonidest vormeerida 8-da jalaväepolgu hariliku jalaväepolgu staati järele. 8-da jalaväepolgu ülemaks nimetan Tallinna Kaitsepataljoni ülema leitnant S t e r n b e c k'i. Mõlemate pataljonide majandus ühte liita 8-da polgu majanduseks.

Sõjavägede ülemjuhataja,

Kindralstaabi kindralmajor L a i d o n e r.

8-da jalaväepolgu VABADUSERISTI KAVALERID.

Tormi ees murduvad tammepuud:
Kindlad on mehed, aatele truud,
Välkugu teras ja raigu raud;
Mehi ei kohuta surm ega haud.

1. Kolonel	Sternbeck, Otto.	19. Reamees	Kuusmann, Jaan.
2. Kapten	Aks, Richard.	20. „	Kussal, Eduard.
3. Res.-al.-kapt.	Zolk, Karl.	21. „	Kollom, Gustav.
4. Res.-leitnant	Kerberg, Karl.	22. „	Lampson, Eduard.
5. Leitnant	Listakind, Paul.	23. „	Lips, Peeter.
6. N.-leitnant	Mitt, Juhan.	24. „	Mattus, Emilius.
7. Kapten	Mager, Rudolf.	25. „	Partland, Aleksander.
8. Res.-leitnant	Neumann, Emil.	26. „	Ploom, Jakob.
9. Res.-lipnik	Kruus, Hans.	27. „	Pukk, Johannes.
10. Ohv. aset.	Ahas, August.	28. „	Pärnpuu, Nikolai.
11. Van.-allohv.	Palmenstrauch, Peeter.	29. „	Reismann, Heinrich.
12. „	Pent, Mihkel.	30. „	Sarv, Jaan.
13. Noor.-allohv.	Sokolov, Vladimir.	31. „	Suur, Jaan.
14. Kapral	Meister, Kristjan.	32. „	Tammemägi, Arnold.
15. „	Treier, Hans.	33. „	Tiisfeld, Konstantin.
16. „	Vorst, Voldemar.	34. „	Tomberg, Aleksander.
17. Reamees	Jakobson, Gustav.	35. „	Urtin, Jaan.
18. „	Horn, Julius.		

8. üksik jalaväepataljon viis aastat iseseisva väeosana.

8. üksik jalaväepataljon sai iseseisvaks väeosaks 1928. aastal, mil meie kaitseväes mindi üle uuele organisatsioonile ja koosseisudele. Kuni 1928. aastani pataljon teotse 7. jalaväerügemendi koosseisus VIII pataljonina. Eraldumisel pataljon paigunes Võru linnas linnavalitsuse ja eramajades, kus ruumid oma korralikkuse mõttes jätsid paljugi soovida. Seega pataljon oli linnas laiali paisatud. Puudusid ka korralikud õppeplatsid rivi- ja taktikaliste õppuste korraldamiseks. Riviõppusi teostati kas tänaval või linna spordiväljal, kuna taktikalisi õppusi ja laskeharjutusi tuli pidada Võlsi laskeväljal, mis asus umbes 6 km väeosa asukohast eemal. Nii tuli väeosal oma algpäevad üle elada kaunis halbades tingimustes. Olukord hakkas paranema siis, kui Võru raudteejaama juures valmisid kasarmud, milliseid praegu tunneme Taara kasarmute nime all. Nimelt valmis 1929. aastal kolmas ehitatav kasarm, ja sellega avanes 2. diviisi juhatusel võimalus 8. üksikut jalaväepataljoni Võru linnast Taara kasarmutesse ümber paigutada. Samal aastal viidigi kasarmutesse üle kõik allüksused, välja arvatud pataljoni staap, töökomando, kraami- ja vori-ladu. 1931. a. sügisel viidi ka need kasarmutesse. Sellest ajast peale asub pataljon terves koosseisus Taara kasarmutes, välja arvatud mõned laod, mis veel seni linnas asuvad.

Siin on õppuste teostamiseks tingimused palju soodsamad, sest õppeplatsid asuvad kasarmute lähedal, mille tõttu ei ole tarvis asjata aega ega jõudu kulutada kaugele õppeplatsile ja sealt tagasi marssimiseks. Ka asuvad kasarmud tervisest seisukohast vaadatuna heas kohas, olles kõrgemal Võrusoo udust ja ümbritsetud männimetsast.

Laskmisi teostatakse pataljoni laskerajal, mis asub samuti kui õppeplatsidki kasarmute lähedal. Laskerada on ehitatud pataljoni oma tööjõuga. Isegi kaader, eesotsas pataljoniülema, kol.-lt. Rimmeliga, noorte-kursuse vaheajal töötab keskmiselt 4 tundi päevas laskeraja ehitamisel. Tulemuseks oli, et pataljon omab praegu korraliku laskeraja, mis võimaldab laskmist kuni 300 m distantsilt. Vk. püssidest ja püstolitest laskmisi teostatakse laskerajal, mis asub umbes 50 m kasarmust ja on samuti ehitatud pataljoni oma tööjõuga. Mainitud laskerada kättesaadavuse tõttu on alati leidnud suurt kasutamist peale harilikkude õppeharjutuste laskmistest ka vabal ajal nii kaadri kui ka sõdurite poolt. Möödunud sügisel pataljon muretseis omale kuus vk. täpsuspüssi. Nii on laskeala arenemiseks loodud küllalt soodsad tingimused. Ainult distantsidelt üle 300 m ei ole võimalust pataljonil oma laskerajal laskmisi teostada, vaid selleks tuleb kasutada naabri, 7. jalaväerüge-

mendi, laskeradasid. See küsimus muidugi noor-sõdureid ei riiva, vaid puudutab peajasjalikult kaadrit.

Üldse pataljon oma iseseisvuse esimesest päevast kuni seniajani on ikka ja alati pidanud end korraldama ja täiendama igal alal, sest neist majapidamise tarvetest ja varustusest, mis 7. jalaväerügement pataljonile lahkudes „kaasavarana“ andis, ei jätkunud veel kaugeltki selleks, et väeosa suudaks iseseisvalt elada. Juh-tide, iseäranis pataljoniuüleme ja majanduseuüleme, energilise, järjekindla ja hoolsa töö tagajärjeks on see, et praegu pataljon omab küllaldase arvu ajakohaseid õppevahendeid, mööblit ja va-jalikke majapidamise tarveid.

Ei või ka öelda, et ei oleks küllaldaselt hoo-litsetud sõdurite elu mugavuste eest. Ruumid on korralikult remonditud, ilustatud piltide ja maalidega. Peale selle omab pataljon nägusa lugemistoa, mille laudadel leidub kõiki meie loe-tavamaid ajalehti ja ajakirju. Siin on sõdurite kasutada ka mitmesuguseid mänge. Samas ruu-

mis asub ühtlasi pataljoni raamatukogu, kust sõdurid võivad lugemiseks raamatuid saada.

Mis puutub pataljoni sõdurite väljaõppe töö-sse, siis pataljon, nagu teisedki seda tüüpi väe-osad, teostab noorte väljaõpet. Pataljonis tee-nivad peajasjalikult Võru- ja Petserimaa koda-nikud, neist Petserimaalt umbes 60%, kuna Võ-rumaalt 40%. Nende hulgas on riigikeelt mitte-oskajaid igal kursusel keskmiselt 40% olnud. Petserimaa kodanikud oma madala haridusliku tasapinna ja arenematusse tõttu nõuavad juhti-delt — ohvitseridelt ja üleajateenijatelt — suu-remat tööd ja hoolt selleks, et neid viia teistega ühisele väljaõppe tasemele. Riigikeele oskuse arendamiseks on keelt mittevaldajatele korral-datud tunde vabal ajal.

Vaadeldes sõdurite väljaõppe taset pataljoni iseseisvuse algusest kuni seniajani, peame ära märkima järjekindlat tõusu igal alal, iseära-nis laskealal. Väljudes sellest tohiksime loota, et pataljon ka tulevikus sammub eduteed, kasva-tades ja ettevalmistades nii moraalselt kui ka oskusliselt tugevaid riigikaitsjaid.

8. jalaväerügemendiga maikuul 1919. a.

Major G. Utuste.

Siis oli juba maikuu. Sõitsin Võrust 8. jalaväerügementi, mitte enam küll kui oma väeossa, siiski kõige sõbralikumate ülesannetega — Lõunarinde kindlustamis-tööde korraldajana abistama rügementi kindlustamistöödel nõuga ja pioneride väe jõuga.

Kahel pool teed olid laskuripesade ahe-likud — pikad, pikad laskuripesade read üle küngaste, üle mägede, nurmede ja sõd-tide, rindega Võru poole. Ahelik aheliku taga. Palju pidi olema siin neid, pealetun-gijaid. Küll pidi rügement siin päivi nä-gema! Pidi taganema Võruni. Juba „Trotski limpsas keelt Võru järele“ — juba kukku-sid kahuri mürsud üle raudtee Võru poole. Ei olnud enam taganemise teed. Võru si-his murti vaenlase hoog tagurpidi ja ta jooksis ühe valuga Marienburgi (Aluksne) taha, meie mehed kannul. Siis polnud tal enam aega laskuripesade kaevamiseks.

Imelik valulik pakitsemine keerles rin-nas. Olin nagu süüdlane, et mina ei olnud noil pöörastel päevadel omastega.

*

Rügül — kol.-leitn. O. Sternbeck võttis mind vastu suurima lahkusega ja tuli ise kaasa eesliinile, et tutvustada olukorraga, nõu pidada, mis vaja teha, peamiselt siiski, mida on võimalik ära teha.

„Nüüd on lood hoopis teised, kui siis, kui sina siin olid. Ei ole enam mingit sõ-

dimist küüdimeestel ega magamist katuste all. Sõda on nagu välisõda — väljal ja kaitsekraavides 24 tundi öö-päeva jooksul lageda taeva all.“

Ja jah! Regedega küüdimeeste asemele on tulnud labidas. Seda nägin juba teel Võrust saadik. — „Oli teil siin vahepeal pigiseid päivi!“

„Mis ta n'd oli, oli ikka kah! Kui enam tagasi minna ei olnud kuhugile, siis läksi-me edasi.“

— „Kuidas su närvid suutsid vastu pi-dada?“

„Ei midagi — pidasid vastu, sest kuuu sa ikka pääsed.“

— „Nagu ukrainlase mesilane: pištšit, da vljuzet.“

„Umbes nii. Kuid nüüd oleme harju-nud juba kõigega.“

Tõustes mäeharjale, mis asub kõrtsist „Tere, tere, vana sõber“ Rõuge mõisa pool, avaneb järsku lai silmaring: — paremale loode poole, otse ette piki Parlijõe orgu kuni Vütinani ja Haanja-Munamäe poole — üle mäe küngaste. Siia paistis kätte rüge-mendi rinne.

Üldiselt valitses rindel vaikus, ainult Vana-Nursi poolt kostis tihe, lakkamata podin.

„Mis sul seal lahti on?“

„Luppe ajab tiblasid ees.“

„Kuidas tal läheb?“

„Pole viga. On täna neid juba 2 kilomeetrit eemale ajanud.“

Kapten Luppe oli kõvasti „kokku kuivanud“ — umbes 65 mehe peale.

Eks ta ole — need laskuripesade ahelikud, tants Võrust Marienburgini ja tagasi. Ega see kompanile mehi juure anna! Kuid „kokku kuivanud“ kapten Luppe ajab tiblasi ees, kaevikutest välja... Samuti kapten Reitel, leitn. Magger, kapten Klein, leitnant Mitt ja teised ja teised ja teised... Milline enesevalitsemine! Milline tahtejõud väeosa ülemast kuni reameheni!

Liikusime piki rinnet kagu suunas. Kaevikud olid lõigatud sügavalt ja järsult Rõuge savikasse pinda. Rügemendi oma töö. Selge tunnistus ohvitseride ja kogu meeskonna agarusest ja arusaamisest mitte üksi püssi ja kuulipilduja, vaid ka labida tarvitamisel võitluses vaenlasega. Halvem lugu oli traattõketege, kuid see polnud rügemendi süü. Traattõkkeid tuli asetada valvsusega, külma verega, vaprusena, julgusega.

*

Õhtu eel jõudsimel rügemendi rinde vasakule tiivale.

Positsioon läks üle metsatukkadega kaetud mäeharjade. Mäe veerud olid lagedad põllud, veerude all hargnesid ojakesed niidu ribakestega ja teisel pool jälle tõus lagedate põldudega kuni metsani mäeharjal. Seal metsas on vaenlase positsioon.

Loojenev päike kuldaski põlde, metsatukki ja salusid ning kesk põlde kahe positsiooni vahel asuva talu hooneid, ja sula kullana leegitsesid talutare aknaruudud.

Mäe veerul kahe positsiooni vahel ajas künnimees vagu kõrvale...

*

Kui kaks nädalat hiljem oma ringkäiguga jõudsin jälle Võru taha, oli 8. rügement jäljetult kadunud — ära läinud kõige rindega kaugemale — kaugemale salapärasesse Evsti-jõe (Aviekste) soistunud laantesse, otsaga välja Väina jõe kallasteni.

Mõningaid vabadusesõjaaegseid episoode 8-st jalaväepolgust.

Reservkapten R. Mager.

Oktoobrikuu viimane päev 1919. Taevas tinahall ja tuulitu. 8. polk teel täitmas ülesannet: sundida vaenlast osa oma Narva alla koondatud jõust paiskama Ostrov—Režitsa rindele. I ja III pataljon liiguvad Kuprovo—Põtalovo raudtee liini pidi Põtalovo peale. II pataljon tõmbab oma roodud kokku ja asub varahommikul teele Bolovski alevist Nastrovo külla, et sealt Tepenitsa külla ees maasse kaevunud ja kehvade traattõketege varustatud vaenlasele ootamatult kaela kukkuda. (Maha jääb ainult 7. rood omi positsioone Augustovo all läti partisaanidele üle andma.)

Selleks, et seda kallist ootamatuse trumpi oma käes hoida ja õigel hetkel välja mängida, olin sunnitud käsutuses olevad roodud viima teet teed pidi, läbi soode ja metsade, Stompakist Nastrovosse.

Meie pingutustele vaatamata kahanen see teosa tigussammul, sest soise maakamara kandepind oli nõrk inimestele ja hobustele. Kuid porivannidele vaatamata meestel meeoleolu hea — laseks kas või laulud lahti, kui vaikus nõutav ei oleks. Ainult teetee teele sajab sajatus küluse sarvest. Ka veidi tuska tekitab toetavate supipatareide mahajäämine — need ei jõua kuidagi järgi, ehk küll neid meeskond tugevasti toetab. „Noh, kui nüüd sellise mädase matka eest verevad meile midagi ei kingi, vai kas või pagedes mõnda kuulipritsi maha ei unusta, siis küll õigust selle taeva all es ole“ — naljatab üks lõbusaloomuline sõdur. — „No kui nii oll, siis

ma õkva ise võt tte verevä vai tolle naha endale pandiss,“ seletab vastu Madis Rebane, üks vahvamaid ja külmaverelisemaid sõdureid.

Alles õhtul, videvikul, jõuame Nastrovosse, külla, mis igast kandist piiratud metsaga. Kohe kiirluure enne pimedat tulekut Tepenitsa alla, mis meie peatuskohast, Nastrovost, umbes paar kilomeetrit metsa taga.

Meie luurajad on märganud punaseid ja tulistanud (1-õi osobõi Petrogradski polk. Kahju, et meie luurajad neile otsa sattusid. Kuid katki ei ole midagi — „verevate!“ on juba umbes nädalapäevad sarnaste luursalkadega tegemist olnud ja veendumusele jõudnud, et nende järel suuremaid osi ei ole. Sellega seni kõigi oletuste põhjal võimas ootamatuse jõud meie liitlane.

Selge, vaikne, rahulik õõ ühes esimese krõbeda öökülmaga. Ei tohi kuidagi häirida sarnase õõ vaikust sarnases olukorras. Kui nüüd punased õõ jooksul oma luuret siia välja ei saadaks! — see võiks hajutada meie „ootamatuse“. Olgu neile verevatele saatuse armuline, aga meie oleme talle tänulikud — nende luure jäi nähtavasti tulemata. Vastasel korral oleks meie ülesanne mitmevõrdselt raskemaks muutunud (kui mitte võimatuks), sest vaenlane omas häid kindlustatud positsioone mäenõlvakul, kuna maastik tema kaevikute ees oli tasane, vesine, lage ja osalt mädasoo. (Tulid meele kaks eelmist suuremat Marienhauseni operatsiooni juuli ja augusti kuudel, milledest osa võtsid suuremad jalaväe üksused ühes patarei ja ratsaväe toetu-

8. jalaväepolk lahingus Väski küla all.

sel ja mis ebaõnnestusid, kui ma ei eksi, vist selle tõttu, et 1) teed olid peaaegu läbipääsematud ja 2) „ootamatus” jäi erapooletuks.)

Õige varajane külm sügishommik. Pime. Kerge udu katab maad. Idataevas veel ei teki koidukuma.

Juba asub pataljon (ilma ühe rooduta, mis Augustovo alla oli sunnitud jääma) ööl valminud kava teostamisele. Rasked kuulipildujad, kered alustelt eraldatud, viiakse meeste seljas, kes kohati võõni porri vajuivad, oma kohtadele Tepenitsa ja Jaropoli(?) külade poolsele padriku servale, kust algab lage soo ja heinamaa. Roodude ahelikud hiilivad poolpimedas Tepenitsa ja Jaropoli külade vahelkoha poole, kus külade vaheline laiem org algab ja kus vaenlasel kaevikud puuduvad.

Leitnant L. askeldab kuulipilduja juures. Kuulipilduja laskevalmis. Kuid tule vaenlase kaevikutele ja küllale nad tohivad avada alles siis, kui vaenlane meid juba märganud.

Roodud juba jõudnud kõvale pinnale, külade vahelisse orgu. Laieneb hommikune valgus, hõreneb kerge udu.

Punased on meid märganud. — Hilja. Silmapilk kostavad nende poolt üksikud korratud paugud. Kohe kooris vastavad küllale ja kaevikute joonele, mille piirjooned udu hõrenedes küllalt selged, meie „Maksimid” oma naginaga. Samal ajal üks rood (5-es ltn. S. juhatusel) ründab hurraa saatel poolpõlki tiivaltp Tepenitsa küla ja selle ees asuvaid kaevikuid. Kõik läheb nii nagu kavatsatud oli. Umbes 5 või 10 minuti pärast on küla meie valdamisel. Hulk vange ja muud sõjavarustust. Ei ole nüüd neid aega lugeda ega üle vaadata. Silmapilk on kallid. Kiirus peab ootamatusega käsikäes käima. Auk on vaenlase rindesse löödud ja seda tuleb kõige kiiremas korras süvendada ja laiendada. Meie tugevaim trump — ootamatus — on lahingulauale löödud. Vaenlane aga pommitab raskest patareist Marienhauseni alevi kõrvalt, üle meie peade tühje kohti, kust meie juba läbi oleme tulnud. — Hiljaks jäänud...

Järgmiseks hüppe eesmärgiks kava järgi on Indritsa jaama suunas, ristteel asuv X. kõrts. Sealte edasi: pööre paremale, Marienhauseni alevi peale jne.

Vastupanuta jõuame X. kõrtsi juure. Kusagilt meie seljatagant taganeb salk punaseid,

keda kinni nabime. Kõrtsi läheduses märkan patarei asukohta, kust see vist alles natukese aja eest on ära viidud, ilma et sellest paukugi lasta oleks saadud (vesi veel rattarööbastes oli värskelt sogane ja külmamata). Rühmale lipnik V. juhatusel ülesanne kohe patarei jälgimisele asuda. Ülejäänud osad, peale reservi, alustavad pealetungi Marienhauseni alevile.

Seal kusagilt ilmub välja habemik talumees. Sõdur juhatatab ta minu juure. „Võ budžete zdes, gospodin načal'nik,” sõnab minu juure jõudes vanamees. — Jah. Mida soovite? Aga ruttu seletage, mul ei ole aega. „Vot, gospodin načal'nik, krasnojē

svoloči moju edinstvennuju lošad' ukrali... v pušku zaprjagli... prjamo-tak grabili... i samogo-to menja zastrelit' obeštšali, kogda ja suprotestoval.” Palub, et kui hobuse kätte peaksite saama, siis see temale tagasi antaks. Taippan ja mõtlen endamisi: See juhtum ja sinu äpardus on meile sama palju õnneks kui sulle õnnetuseks. — Kuhu poole suurtükkidega sõideti ja millal? — „Indritsa jaama poole, pole poolt tundigi kui ära läksid.” — Kuidas tee on ja palju maad saab jaamani? — „Versta kolmeigi vast ei saa; tee on kõverik, porine ja kohati pehme.” — Noh, vana, hobuse peate kätte saama, maksku mis maksab. Saadan kohe taga ajama. Kuid peate ise ka meile natuke abiks olema, kaasa minema ja kõige õigemate teed näitama, kust pidi neile enne ette jõuame kui nad kõvemale pinnale välja saavad. Vanamees nõustub rõõmsal meelel ja tänab lahkuse eest.

Nüüd rühm kergekuulipilduja ja vanamehega kiiresti teele — pooljookstes metsast läbi. Viimased hetkel, kui vaenlane juba Indritsa jaama lähedale, kuivale kõvale pinnale välja jõudmas, jõuab ka rühm päralt. Hurraa!.. Seis!.. Andke alla!.. Kahurid, laskemoon ja hobused ühes meeskonnaga käes. Ka talumehe hobune teiste hulgas. Ainult esimeselt kahurilt, mis ette jõudnud kõva teed mööda, puuduvad hobused. Punased on nendega edasi kihutanud. Vanamehe rõõm on kirjeldamatu.

Sanitar Otto Kähr, kes Maailmasõja aegu kerges kahuriväes teeninud, harutab: „Korras „suured püsad”... laskemoona on, — küll oleks kuradi tore verevatele kas või osagi laskemoonast tagasi saata.” Kohe hangitakse andmeid vanamehe käest, kus külas siin piirkonnas punaseid võiks olla. See nimetab küla (Borovaja, Pletovo?), mis otsejoones 3-versta kauguses; ananab kui kohalik elanik, kes ümbrust hästi tunneb, suuna, mis küla keskele pidavat välja viima. Lisab juure: „Tam raznago načal'stva mnogo bölo.” — Mingisugune staabi asukoht nähtavasti. — Et vaenlane sealt veel välja kolinud ei ole, on enam kui tõenäollik, sest küla asub Kuprovo-Pötalovo raudteeliini piirkonnas, kohal, mileni ei ole veel jõudnud Kuprovo poolt tulevad pataljonid. Lastakse tähendatud küla peale 7—8 pauku (milledest, nagu pärast räägiti, on mõned mürsud langenud küla piirkonda, ja seal

vaenlase paanikasse ajanud. Anti ju neile seljagant kahurituld. Vanamees rõõmustab iga paugu järgi. „I po delu, i po delu im! — ne ukrainide edinstvennuju lošad' bednago čeloveka.” — ikka arvamis es olles, et kõik need toimingud tema vaese hobuse pärast.

Vahepeal, kui Marienhauseni alev ühes rea küladega juba vallutatud, saadud kätte osa 1-se Petrogradi polgu staabist ühes kotitäite punastele palga maksmiseks määratud rahadega, vang 3 pataljoniülema, polgu adjutant, komissar, arst jne., jõuab tagasi eriülesandeks välja saadetud rühm. Ka talumees on kohal. Ta otsib minu üles, võtab mütsi kaenlasse ja raputab mul tugevasti kätt, kogeledes: „Gospodin načal'nik, g-n n-k, ne v silah vas noblagodarit' za lošad', kotoruju vō spasli ot krasnōh grabitelei. Dai Bog vam zdorov'ja i vsego lučšago!” — Hüva, olge nüüd rahul, vana, teie hobune on käes ja „krasnōe grabiteli!” said ka tarviliselt karistatud oma teo eest.

Õhtul seletab lõbusaloomuline sõdur: „Kae nüüd, Madis, soise matka eest verevad unetid maha paremaidki asju kui nod kuulipriksid.” — „Noh, egas' tuu parhōllade painu ei oleki — kae omad supi patariid viil tulemata, vist rabeleva säääl Nasrova man sois.” — vastab see.

Punased viivad kiiresti omad osad Karilatsi mägede joonelt Võru poole, Tilleorg—Erastvere joonele. Kiirkäigul järgneb neile Tallinna Kaitsepataljon. Liiva kõrtsi juurest matkab punastele järgi 2. rood ja jõuab Kanepi alevisse õhtul, peale päeva loojenemist, videviku ajal. Siin peatus. Luure andmed kõnelevad, et vaenlane peatunud Mahari ja selle ümbruses asuvates külades, suures Erastvere külas ja Loko kõrtsis.

Pime, külm, tähti täis veebruarikuu öö. Kanepist väljaläinud rühm hiilib pikimaanteed kahe piiluri saatel Loko kõrtsi peale. Juba kõrtsile lähemale jõudes, teatab üks piilureist, et maanteel, eelpool kõrtsi, kõnnivad kaks inimest aeglasel sammul. See on vaenlase liikuv valvepost. Rühm ahelikus hiilib edasi piilurite joonele. Kõrtsini jääb veel umbes 300 sammu. Veel natuke maad edasi, ja juba märkab meie liikumist vaenlase valvepost. Hüüab eemalt: „Stoi! Kto idjot?” — Svoii! — vastan, kiiremini edasi liikudes. Vaenlase valvepost taipab kohe, et vastus ei vasta tõe, annab omadele hädahust märku püssipaukudega ja kaks sõdurit jooksevad kiiresti kõrtsi poole. Nüüd — rühm tuld, tuld kõrtsi pihta! — Mõne minuti pärast asendab sügavat öövaikust ragin ja mulin: vasakul, Mahari küla all, äge püssituli, nagisevad „Maksimid”, kergetest kahuritest pillutakse pomme meie seljataga asuvasse metsaäärde. Erastvere külast, mis Loko kõrtsi taga, kostab korratu püssituli. Meist paremal, kaunis kaugel asuvate külade ees, vahetpidamatult nagistavad 3—4 rasketkuulipildujat, — kuhu ja keda nad tulistavad, jääb arusaamatuks. Meie omad seal vastas neil ei

ole. Seda parem meile: punased tekitavad vastastikku ise niimoodi oma naaberosade vahel paanikat ja segadust, — neil võib tekkida mulje, et kogu laial rindel neile ägedalt peale tungitakse. Kamandan paanika täienduseks olemaid pataljone. Pea on kõrts oma kõrvahoonetega meie käes. Kõrtsi hoovil punaste poolt „maha unustatud” kaarikule ülesseatult „Maksim”, mille vastuvõtjas padrunilindi ots. Kuulipilduja toru suunatud pikiteed, kust lähenes rühm. Oleks vaja vaid õigel ajal vajutada „nupule”... Kaariku kõrval maas rida kaste padrunilintidega. Kõrtsi eluruumidesse astudes avaneb pilt: selle päriselanikud põrandal kõhuli maas, vigastamata, kuid valged kui kasetohud; kõrtsi lõunapoolsed aknad katkiste ruutude ja raamidega väljapoole ripakil; ruumides kõik korratult segi paisatud — püssid, seljakotid, sinelid, papahad, mõni paar vilte ja saapaid, ahju ja pliidi ääred kuivama pandud määrinud jalarätte täis; laual segamini partii rasvaseid, määrinud, kõvasti kulunud mängukaarte. Siit on sooritanud oma kiirpögenemist 60—70 meheline osa 8-st läti punaste polgust.

Pealelõunasel ajal kõrtsi asudes olevat punased omavahel arutanud: „No nüüd me valgeid vist enne homset päeva küll ei näe” — mille peale mõned seletanud: „Ega neid kuradisi uskuda — nad saatanad ei ole kunagi öösel rahu annud.”

Umbrus raksub ja muliseb edasi, kuid nõrgemini. Järgmine eesmärk: Erastvere küla ära võtta ja siis — Mahari peale. Vaatamata kõvale külmale, söömata olule ja meie väsimusele peale pikka rännakut — on punased, oma ridades paanikat tekitades, meile olukorra väga sobivaks loonud väikse osaga tegutsemiseks. (Mida täna vaenlaselt kergel käel võib kätte saada — ei saa homme kogu jõuga kangutateski.) Seekordne edaspidine tegutsemine sai siiski katkestatud. Tulid ootamatused ja üllatused seljatagant... omalt ülemuselt: juba teine käskjalg kategoorilise käsuga — viibimata rühmaga Kanepisse tagasi tulla. „Mispärast? Mis lahti?” — Ei tea, põhjust ei öeldud. Kahju! vist on seal midagi, mis üldolukorrasse puutub ja tagasiminekku tingimata tarvilikuks teeb. Peab minema.

Peale öist lärmi olid punased Erastvere, Mahari ja teised külad maha jätnud, kuid nad olid sinna vähe „unustanud”. Ainult Erastvere vallamajja jätsid maha 1000 puuda ümber vilja (rukkist, kaeru, otri, tangu), mida nad umbruskon-nast rekvireerinud olid.

Õöle järgneval päeval töötas meie punaste „Maksim” (meil omal neid ei olnud) punaste vastu Põlgaste mõisa all.

Erastvere vallast saadeti veel mitme päeva jooksul 2-le roodule hobustega järgi leiba, liha, piima, tangu, võid jne., kui see juba Võrust läbi oli jõudnud ja Kasaritsa mõisas peatas.

Sähelpanu!

Möödunud aastate „Sõduri” aastakäike müüakse järgmise hinnaga „Sõduri” talituses (Tallinnas, Toomkooli 7):

— Aastakäigud kuni 1930. a. (s. a.)	à	60 senti;
— 1931. aastakäik	à	200 „
— 1932. „	à	400 „
— Üksik number kuni 1931. a. (s. a.)	à	10 „
— „ „ 1932. a. eest	à	15 „

Aastakäigud posti kaudu saadetakse välja tellija kulul.

8. üksiku jalaväepataljoni tegelaste karikatuure kirjas.

Kolonelleitnant Johannes Remmel.

Johani poeg ja temagi poja nimi Johann(es). Praegu tehakse veel vahet nimetustega: „vana“ ja „noor“, aga kuidas siis, kui neid „Johanisi“ veel sünnib?!

Juhib isiklikult pataljoni, Võru Lennuasjanduse Ühingu ja skoutlust; abikaasa arstib terveks kõik Võru linna ja maa naised; poeg, veel nooruke, õpib abid-ed, joob ainult piima (mitte tilkagi viina), kuid sõjamehe veri temalgi sees.

„Vana“ on üldiselt tuntud tubli laskurina, kõva laulu- ja spordimehena ning ajalooliste raamatute tuhnijana. Suur töö ja distsipliini nõudja, kuid ise ka suur distsipliini- ja töömees.

Major Herman Stockeby.

Enda sõnade järele sugulane kiirpältnik Keppnikuga, nimedest seda aga otsustada ei või; ehk siiski?! Vanasti, kui oli veel kapten, talitas naistega, võttis napsu ja laulis majoritehümi: „Majorid ja lõnna, lõnna...“ Nüüd aga, saades päris majoriks, on nagu ümberlõigatud: ei enam kuule ühtegi „kõnna-kõnna“, ei enam hooli naistest veel vähem napsust, hommikustõhtuni ainult uurib üksiku väeosajärgi kohuseid ja ootab koloneli kraadi. 1. kompani ülem, pataljoniülema abi, noorte väljaõppe üldjuht, meelelahutuse-komisjoni esimees, ohvitseridekogu juhatuse esimees ja paljude muude ametite pidaja, kuid palka saab ainult ühe ameti eest; ühesõnaga riigile kasulik, aga tööpuuduse levitaja.

Kapten Johannes Buer.

Muidu tark mees, ainuke vaid viga tal see, et abiellus ja sellepärast pidi ta teinepool ohverdama oma õpetaja-kutse töötähta tööliste.

Juhib pataljoni staabi rivi jaoskonna tööd adjutantina; õpib esperantot; ootab Kotkaristi, ja kirjutab alla teise isikuna pataljoni väljaandevatele „paberitele“. Ühe sõnaga kõva kirjanik. Rahvuselt pärnakas. Napsu ei võta ega nalja ei tee, kuid kellelegi selga elama ka ei kipu.

Major Edgar Sarnits.

Majanduseülem. Pühitses hiljuti 40-dat sünnipäeva, mispärast loodab tulevastel valimistel kandideerida presidendiks. Lubab sellepärast lahkuda kaitseväest pensionile ja hakata poliitikat tegema. Kasvult väike, kuid suurte tuleviku unistustega. Eraelus Võrumaa mees, endine panga-ametnik ja kahe lapse isa.

Kapten Erich Schönhardt.

2. kompani ülem. Kujult annab välja pataljoni, häälelt — rügemendiülema, kuid... puudub ainult vastav ametikoht ja vastavad „kupud“. Armastab vabal ajal kanda erariideid lipsuga, tugitoolis lamades lugeda „Die Wochet“ ja „Kaja“.

Üldiselt tuntud „kapten Ghandi“ nime all.

Kapten Johannes Soobik.

3. kompani ülem. Jällegi kõva Johannes. Viimasel ajal praktiseerib majanduse alal. Ootab „majanduseülemaks“ nimetamist ja — „troonipärijat“. Kõrvalametina harrastab ümbrikkude lugemist hääletusejaoskonna juhina, kuid ise poliitikat ei tee.

Vanem-allohvitser Dominikus Leib.

Side rühmavanem ja üleajateenijatepere juhatuse esimees ning „Vahitorniklubi“ juhatuse abiesimees. Nendele rasketele ametitele vastava kehakaaluga. Peale numbri „13“ ei karda vana-sarvikutki! Eraelus suupõllumees ja potikivi vabrikant omas „Savi“ talus.

Noorem-allohvitser Martin Murro.

Pataljoni staabi majanduse jaoskonna kirjutaja, üleajateenijate kogu juhatuse abiesimees, „Vahitorniklubi“ diplomeeritud pankiir, pataljoni staabi varahoidja ja „vanajobu“, kaitseväelastele kino korraldaja ja malemängija. Elav asjaajaja leierkast ja paragrahviraamat majanduse alal. Eraelus koostab „Kaitseväelastele tarvilikke juhiseid majanduslistes küsimustes“ ja „üleajateenijate teenistusekäigu seaduse kava“. Kavatses käesoleval aastal pühitseda „tähenärimise ja tindisolkimise“ 10-dat aastapäeva.

Vanem-allohvitser Osvald Sikk.

Toitlus-allohvitser, garnisoni leivatehase „ülemjuhataja“ ja kangesti diplomaadi-moodi mees. „Kriminaal- ja tsiviilkohtupidamise seaduste“ elav leksikon. Üleajateenijate pere revisjonikomisjoni esimees ja „Vahitorniklubi“ revisent. Üldiselt tuntud „vallavanema“ nime all. Eraelus seltskonnategelane, jäme mees ja äiapapa majavalitseja.

—no.

Paar „tõesti“ sündinud lookest.

1) Pataljoni staabis on käsil ohvitseride kõrgendus-ettepanekute tegemine. Kõnnib ühe laua juurest teise juure leitnant N., kuni temalt viimaks küsib pataljoni adjutant:

„Noh, härra leitnant, mis siis teil on tarvis?“
„Ei midagi, härra kapten!“ vastab küsitav, väga viisakas, ammugi „kapteni“ kupud välja-teeninud leitnant ja kaob.

Varsti pärast seda kohtab ta aga allohvitser M-i ja küsib sellelt:

„Härra allohvitser, kas mind ka tahetasse üledada. Õelge seda mulle täiesti erapooletult.“

Allohvitser taibates, et midagi pole korras, vastab:

„Just nii, härra leitnant, seal nad arutasid seda. Praegu on ettepanekud patüüli allakirjutamiseks.“

„Tänan!“ vastab leitnant N. ja läheb — otsekohe patüüli juure:

„Härra kolonel, palun mind mitte kapteni ülendamiseks ette panna, sest siis tuleb väga suur vastutus!“

Nii siis jäigi pataljonis üks leitnant kapteni ülendamata. Kas see aga ka tõsi, seda vastutada ei tea, kuid jutud niisugused on.

2) Noortele, eriti venelastele, on väga raske pähe tuupida otsekoheste ülemate nimesid. Iseäranis vaeva nähti läinud sügise noorte-kutsega sellel alal. Ometi kord jõuti nii kaugemale, et noored vastasid: „teame!“

Küsiti siis ettejuhtuvalt venelaselt: „Kes on diviisiülem?“

Ja vastus saadi: „Härra aalohvitsiir diviisijülem on kapten Mjerbach!“

„Kes rühmaülem?“

„Rjuhmajülem aalohvitsiir Vanakeiv!“

„Jaoülem?“

„Jaojülem aalohvitsiir Noorkeiv!“

(Kapten Merbach oli küsitava rühmaülem, vanem-allohvitser Kõiv rühmavanem ja noorem-allohvitser Noorkõiv — jaoülem.)

Küsiti: „Kes on garnisoniülem?“

Siis saadi vastus: „Kaarnisjoni jülem major Sorkhont.“

(Noorte kompaniülem — kapten Schönhardt.)

Kõige hullem lugu juhtus aga, kui küsiti: „Mis mees see on, keda kutsutakse veltveebliks?“

Siis vastati, et kompani veltveebel olevat üks niisugune mees, kes muud ei tee midagi, kui peab õhtust loendit ja seal „praalib“ kõigeaga.

Taktika alalt.

Taktikaline ülesanne nr. 2.

Kõvendatud pataljoni tegevus kohtamislahingu tingimustes. *)

(LE §§ 247—262.)

III/9. luursalga ülema otsus Raudna jõe maantesilla juures ja tegevus kuni 05.07. kell 0650.

Luursalga ülemale, kes k. 0500 ühes piirühmaga Viljandi—Loodi mnt. asuva Raudna jõe silla juure jõudis, selgus poole tunni jooksul, et sild olemasoleva tööjõuga alles k. 0930 autode ja suurtükiväe ülesõiduks korda seada suudetakse. Sillal leiduv purustis takistab seega luursalga südamikü edasipääsu määratud liikumisteed mööda ja edaspidi kutsub välja peatuse ka pataljoni eelsalga ja peajõudude liikumises. Sellest välja minnes luursalga ülem otsustas:

- liikuda edasi Viljandist luursalga südamikuga Heimtali ms. kaudu ja selgitada võimalused ülepääsuks Sini alliku ojast Sini alliku jaama juures;
- nõuda Viljandi linna komandandilt lisatööjõudu ja auto Raudna maantesilla parandusmaterjali juureveo kiirustamiseks;
- informeerida patül III/9. luursalga südamikü uuest liikumisteed ja Raudna maantesilla seisukorrast.

K. 0535 luursalga ülem sõidab kaasasoleval mototsiklil Raudna maantesilla juurest Viljandisse, tehes enne seda piirühmälile korralduse juhtida kõik silla juure luursalga ülema nimele saabuvad käsud ja teatised Sini alliku jaama juure. Teel

Viljandisse ta kohtab patrulle nr. 1 ja 2, informeerib nende ülemaid salga südamikü uuest liikumisteed ja annab neile käsu saata teatiseid Raudsepa, Jakopi talude joonest möödumisest Sini alliku jaama.

Viljandis luursalga ülem, läbi rääkides telefoni teel linna komandandiga, saab viimasele lubaduse saata piirühmäl käsutusse Viljandi saeveskisse k. 0615/ks ühe veoauto ja 10 töölist. K. 0555 salga ülem saadab patül III/9-le ratturiga teatise Raudna silla seisukorrast, silla parandamiseks tehtud korraldustest, salga südamikü liikumisest Viljandist Heimtali ms. suunas ja oma kavatsusist liikuda üle Sini alliku oja Sini alliku jaama juures. Pärast seda salga südamikü liigub salga ülema juhatusel Heimtali as. kaudu Ramsi talu juure, kuhu pärrale jõuab k. 0630.

Siin salga ülem annab käsu ühe s.-auto ülemale sõita ette mootorrattal ja teha kindlaks, kas sild külavaheteel Sini alliku jaama juures on kõlvulik ülepääsuks autodele ja kas s.-autod saavad liikuda Sini alliku jaamast Metsapere ja Raudsepa peale viivaid teid.

K. 0632 luursalga ülem saab Ramsil I s.-auto rühmälilt järgmise kirjaliku teatise:

Vanakubja, 05.07. k. 0620.

Puutusin kokku k. 0555 Vanakubja, Loodi as. vahel 2 vastase s.-autoga ja umbes 2 rühma suuruse ratsaosaga, kes Loodist Vanakubja suunas edasi tungisid. Surusin vastase s.-autod tagasi Loodi as. ja toetan 6. rüg. 2 ratturijao tegevust Vanakubja juures. Ühe

*) Vt. „Sõdur“ nr. nr. 1—17.

s.-auto saatsin Vanakubja, Loodi kõrtsi kaudu Viljandi—Paistu suunas teotsevate 6. rüg. ratturite toetamiseks.

Paistust teatas k. 0540 6. rüg. ratturikompl, et vastane Paistule peale tungib 1 eskadroniga s.-autorühma toetusel, ja et ta vastase üleolevate jõudude tõttu on sunnitud Paistu maha jätma ja tagasi tõmbuma Loodi kõrtsi, Hendriku as., Varu juonele.

Päidre juures teotsenud ratturipoolrühm on k. 0500 taandunud Laatre talu juure.

Vastase ratsanikud püüavad haarata Vanakubjat läänest.

Sarühmül I.

K. 0635 salga ülem saab teatise luurpatrull nr. 1 ülemalt patrulli möödumisest k. 0612 Raudsepast ilma vastast kohtamata.

K. 0650 saabub luurpatrull nr. 2 ülemalt järgmine teatis:

Jakopi, 05.07. k. 0618.

Liigun edasi patrulliga Varu suunas, kust kostab suurtükkipauke ja ägedat klp. laskmist.

Ratruhmul III.

Samal ajal jõuab tagasi teedeluurele saadetud s.-auto ülem ja teatab, et Sinialliku sild ja teed Metsapere ja Raudsepa peale on autodele läbipääsetavad.

Vanakubja suunast on kuulda püssi- ja klp. laskmist, Hendriku as. poolt — suurtükkipauke.

L a h e n d a d a.

Luursalga ülema otsus ja korraldused.

Lembitu ühisköök Tartus.

Sõdurite toitmise ruumide küsimus on lahendatud suuremas osas väeosadest rahuldavalt; eriti võib seda toonitada väeosade suhtes, kes on paigutatud iseseisvuse ajal ehitatud uutesse kasarmutesse, sest nendes kasarmutes on ettenähtud võrdlemisi lähedad ruumid toidu valmistamiseks ja söömiseks. Teistes väeosades, kes on paigutatud hoonetesse, mis pole ehitatud kasarmuteks, vaid on võimaluste piirides ümberehitamise teel selleks otstarbeks kohandatud pärastpoole, ei ole aga tihti olukord toitmise ruumide suhtes kuigi hiilgav. Sedasama võib toonitada ka endiste, Vene ajast pärit kasarmute suhtes, sest praegune sõduri toitmise viis erineb tunduvalt tolaeagsest toitmise viisist. Pea igalpool aga on käesolevaks ajaks toitmise ruumide küsimus juba lahenenud enam-vähem rahuldavalt, s. o. on sisseseadud korralikud köögid ja söögiruumid, osalt ehitus-korteriosakonna, osalt väeosade eneste poolt. Kuni viimase ajani oli olukord aga ebarahuldav Tartus, Lembitu platsi kasarmutes asetsevatel väeosadel. Kasarmute piirkonnas oli olemas küll kolm kööki (varem koguni viis kööki, millede juures puudusid täielikult tarvilised kõrvalruumid) väheldaste söögiruumidega, kuid need ei suutnud kuigi rahuldavalt täita oma ülesannet. Kasarmud Lembitu platsil olid kõik Kaitseministeeriumi kasutada, kuid osa nendest üürilepingu korras Tartu linnalt. Nendes üüritud kasarmutes pidi tegema parandamise ja korrashoiutööd Tartu linn, kuid rahaliselt käis see linnal üle jõu. Kaks nimetatud köökidest asusid linna-kasarmutes. Ratsarügemendi köök, mis asus riigihoones, omal ajal oli võrdlemisi hästi sisseseadud (väljaarvatud väike söögiruum), kuid kuue aastase vahetpidamata kasutamise järele sisseseadet oli korrast ära. Suurim puudus oli aga söögisaalidest: köökide juures ehk läheduses puudusid suuremad kõrvalruumid, mida oleks võinud kasutada korralikude söögisaalidena. 1932. a. suveks oli olukord järgmine: kahes köögis, mida kasutasid ratsarügement ja 2. üksik pataljon, olid katlakolded ja pliidid nii läbipõlenud, et ilma põhjaliku remondita neid enam ei võidud kasutada; kolmas köök (väikeses linnahoones) oli juba varem töövoimetu ja seisis kasutamata; ka oli selle juu-

res asuv söögiruum koguni väike. Kahe köögi kapitaalremondi kulud oleks tõusnud 3800 kuni 4000 kroonini, kuid nende köökide kordaseadmisega endistes kohtades juuresolevate väikeste söögiruumide tõttu oleks jäänud püsima täitsa ebamäärane olukord, mille juures ratsarügemendi tuli söömas käia nelja- ja 2. üks. pataljonil ühes lennudiivisjoniga kahe ja poole vahetusega. Suure toimkonna vähendamiseks mitme köögi ja söögiruumi teenimisel, samuti olukorra kõrvaldamiseks, mille juures sõdurid kulutasid aja mitte õppetööle, vaid toitmise järjekorda ootamisele, oli tarvilik mõlemad köögid ja lahusolevad söögiruumid paigutada koondatult, soetades söögisaalide jaoks suuremad ruumid. Vastavate ruumide küsimus lahenes 1931. a. suvel, mil maade ja hoonete vahetamisel Tartu linna ja riigi vahel endised linna kasarmud tulid Kaitseministeeriumi valdamisele. Sellised ruumid leidsid suures kivikasarmus, mille alumine kord meeskonna ümberpaigutuse tõttu võimaldas laheda köögi- ja peasaalikult ruumikamate söögisaalide paigutuse.

Köögi ehitamise tööd algasid möödäläinud aasta teisel poolel ja lõppesid detsembris. Projekti ja eelarve valmistas nende ridade kirjutaja, kes ka juhtis ehitusetöid. Tööde tegelikudeks läbiviijateks olid ratsarügemendi majanduse ülem ja eriti tööeskadroni ülem.

Köök ühes kõrvalruumidega asub kivikasarmu alumisel korral hoone keskpaigas; sellest kahelepoole on paigutatud sümmeetriliselt söögisaalid. Köögi kõrvalruumid on: toiduait, nõudepesemise-, leivalõikamise- ja masinateruumid. Köögis asuvad katlakolded kahes grupis à kolm katelt (kumbagi grupi juures on veel eriline katel tee ja kohvi keetmiseks), kaks pliiti nelja praeahjuga ja kahe sooja kapiga (valmis toitude hoidmiseks), kaks nõudekuivatuse kappi ja boiler 1000 liitri mahuga. Kateldest on viis hariikku ja kaks teekatelt alalisel kasutamisel, kuna kuues hariik katel on ettenähtud reserv katlana. Katlagrupid ja pliidid on suuruselt arvestatavastavalt praeguste Lembitu platsil asuvate väeosade koosseisudele.

Köögipõrand on tehtud värvilistest tsementparkett platedest, osa põrandast, umbes meetri

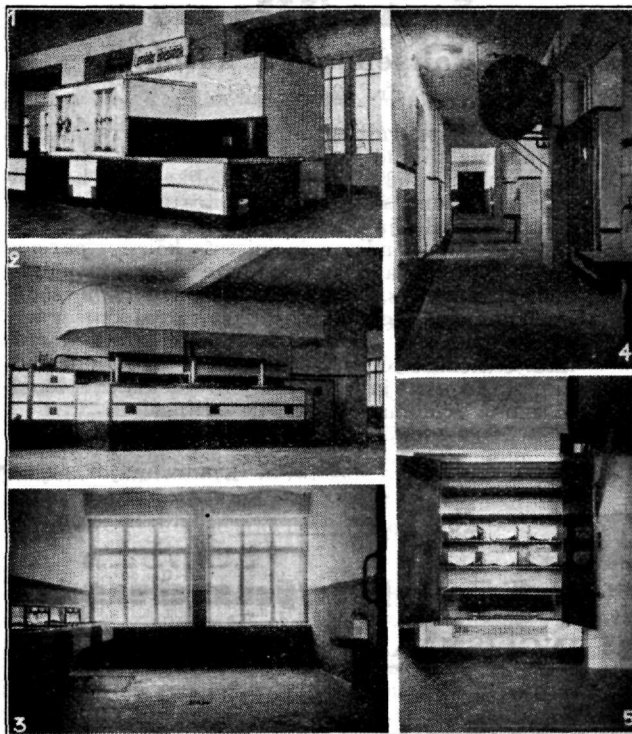
laiuse ribana katla kollete ja pliitide ümber, samuti uste alused, kus kulumine harilikult suurem, on metlach-platedest. Köögi seintele on tehtud 1,5 m kõrgune paneel valgetest klasuuritud platedest, katla kolded, pliidid, soojad kapid ja nõudekuivatuse kapid on vooderdatud valgete pottidega. Selle tõttu on puhtusehoid kerge ja köök vastab täielikult tervishoiu nõuetele.

Kütteinete kokkuhoidmiseks on pliitide ja katlagruppide soojus ärakasutatud võimaluste piires: pliitide kütmisel soojendatakse vastava torustiku sisseseade abil vesi boileris nõudepesemiseks ja tagavaraks, ühtlasi soojendatakse ka nõudekuivatuse kapid keskkütte ribitorudega. Peale selle soojendab pliidiküte veel nõudekuivatuse kappide tagumisi seinu, millest lõõrid läbi ehitatud. Katlakolletest lahkuvad gaasid juhatakse korstnatesse läbi soojade seinte, mis soojendavad osalt kööki ja teiselt küljelt söögisaale. Pliidi boileri soe vesi, kui seda nõudepesemisest üle jääb, juhatakse eraldi torustiku kaudu katelde juure, millega on loodud võimalus täita katlaid tarbekorral juba soojaks aetud veega. Väljast kööki on juhitud katlakollete taha paigutatud kanaali kaudu värske õhk, mis soojendatakse kollete soojusega enne ruumi peasemist. Öhupuhastamiseks on elektriventilaatorid lõõridesse ja harilikud ventilatsioonilõõrid, suletavad zaluusidega ja klappidega.

Köögi veega varustamiseks on pööningul kaks reservuaari kokku 21 kantmeetri mahuga. Vett annab kasarmu lähedal olev puurkaev. Köögi raiskveed on juhitud kasarmute raiooni kanalisatsiooni üldvõrku. Nõudepesu vesi enne kanalisatsiooni torustikku saabumist läheb läbi rasvapüüdjast, mille läbi hoitakse ära kanalisatsiooni ummistumine. Veepaagid on tuntavalt suuremad, kui nõuab köögi tarvidus, kuid kuna edaspidi on kavatsus varustada veega kõik Lembitu platsi eluhooned, siis kahekordse töö vältimiseks asetati kohale veepaagid tuleviku tarviduse kohaselt.

Köögipõranda pinna suurus on 180 ruutmeetrit, sellest umbes kolmandik kollete, pliitide, postide jne. all. Kõrvalruumide põr. pinna suurus on umbes 125 r.-m., kumbagi söögisaali põrandapinna suurus on 250 r.-m.

Tehniline eelarve oli koostatud ümarguselt 13.000 krooni suuruses. Tegelikud kulud köögi ja söögisaalide ehitamisel tõusid 15.000 kroonini (tehniline aruanne — ümarguselt 19.000 kroonini). Kulude suurenemine tekkis söögisaalide kordaseadmisest, milliseid töid polnud eelarves ettenähtud, peale selle nõudis täiendavaid kulusid suuremate paakide ülesseadmine, veevarustuse sisseseadmine laiendatud kujul, veetorustiku põranda alla asetamine, teekatelde kollete ehitamine ja muud tööd, mille tarvidus selgus peale vajalikkude lammutamise tööde tegemist

1. Pliidid, soojad kapid ja nõudekuivatamise kapid.
2. Üldine katelde grupp, kolm katelt toidu keetmiseks, vasakul otsas tee keetmise katel.
3. Nõudepesemise ruum.
4. Boiler. Otse edasi söögisaali uks, vasakul ukсед köögi kõrvalruumidesse.
5. Nõude kuivatamise kapp.

(vundamentide suurendamine, lagede tõstmine, uute raudtalade panemine jne.). Teekatlad olid väeosadel juba varemalt olemas; nende ülesseadmine oli tingitud soovist saada tee- ja kohvi tegemiseks puhtast keenud vett.

Kuna Kaitseministeeriumi korraline eelarve ei võimaldanud köögi ja söögisaalide sisseseadmise töid läbiviia ja lähemate aastate jooksul ei paistnud vähimatki lootust saada vajalikke summasid eelarve korras isegi endiste köökide hädatarvilise remondi jaoks, siis väeosad viisid tööd läbi majanduslikul teel säästsummade arvel. Kulud kandis peaaesjalikult ratsarügement, 2. üksik pataljoni võis ainult väikesest toetusega kaasaadata oma säästsummade vähesuse tõttu.

Endise olukorraga võrreldes võib toonitada, et Lembitu kasarmute väeosade toitmine uue köögi ja söögisaalide sisseseadmisega on lahendatud täitsa rahuldavalt.

— K.

Tähelepanuks väeosadele ja asutistele!

„Sõduri“ tellimise raha tasumise hõlbustamiseks palume raha sissemaksta kohalikku Eesti Panga osakonda ülekandmiseks „Sõduri“ jooksvale arvele

Eesti Panga Tallinna osakonnas nr. 643

Ameelik osa.

Kaitseministri käsukiri

nr. 124 — 1933. a.

Olen korduvalt etteteatamata korras Jõhvi garnisonis käinud ja iga kord seal 4. üksiku jalaväepataljoni sõdureid väga hoolikalt ja korralikult riietatuna näinud. Ette teatamata viibisin Jõhvis ka eile ja ka seekord sain sõdurite riietusest ning nende esinemisest kõige parema mulje. Jõhvi garnisoni sõdurite riided on kõigiti heas seisukorras, on hästi selga passitud ja sõdurid kannavad neid eeskujuliku korralikkusega.

Sõdurite hea riietuse ja silmapaistvalt korraliku esinemise eest väljaspool kasarmuid, avaldan 4. üksiku jalaväepataljoni ülemale kolonel-leitnant Voldemar Koch'ile kiitust.

A. TÖNISSON,
Kindralmajor,
Kaitseminister.

Sõjakirjandust.

INGLISMAA.

THE ARMY QUARTERLY.

Aprill 1933. a.

1. Toimetuselt. Puudutades Hiina-Jaapani tülküsimust toimetus avaldab sooja poolehoidu Jaapanile. Arenenud tööstusega ning kaubandust harrastav rahvas nagu seda on inglased, näeksid meeleldi, et nende tööstusesaaduste uuesti avaneks täiel määral niisuguse suure mahtuvusega turg kui seda on Hiina. See osutuks võimalikuks ainult siis, kui Hiinas seatakse jalule kord ja julgeolek. Seda ei suuda hiinlased teha oma jõul ilma välisabita. Abiks võiks olla ainult Jaapan, kui Hiina lähem naaber. Kui nüüd Jaapan asus selle ülesande täitmisele, siis kutsus see Rahvasteliidus esile pahameele tormi ning jaapanlaste tegevuse hukkamõistmise. Autor ei poolda niisugust silmakirjalisust ja arvab, et korra jaluleseadmine, ükskõik kelle poolt see ka tuleks, on igale hiinlasele kindlasti soovitam, kui kindralite („War Lords“) hirmuallatus. — 2. Brig.-kindral J. Edmonds. Feldmarssal sir Villiam Robertson. Kadunud marssali töö ja elu hinnang. — 3. Div.-kindral Baratier. Prantsusmaa ja desarmeerimine. Prantslaste seisukohti desarmeerimisküsimuses — marssal Foch'i viimase staabiülemal div.-kindral Baratier'i väljenduses. — 4. Marssal Joffre'i sõjamälestused. Huvitavaid üksikasju Maailmasõja Läänerinde ülemjuhatusel teigitagustest. Marssal kiidab kindralid Langle de Caryl ja Dubail'i, kuid on väga tagasihoidlik kindral Sarrail'i suhtes, kellel oli mõjurikkaid eestkostjaid sotsialistide hulgas. Esimene neist oli külmavereline, tasakaalukas, meetoodiline tegevuses, viisakas alluvate vastu ja lojaalne ülemuse suhtes. Teine oli julge, tasakaalukas ja selge mõistusega. Sarraili määrämist Salonikasse Joffre ei pooldanud, lugesid, et see kindral „mõistab teha ainult korraldusi, kuid mitte juhtida vägesid“. Venelaste ja serblaste liitumise 1915. a., Dardanellide ja Salonika operatsioonide ebaõnnestumise kirjutab marssal ühise ülemjuha-

tuse puudumise arvele liitlasil. Kindral Pétain'iga ei ole Joffre rahul seepärast, et ta alata nõudis uusi abivägesid Verduni alla, olles arvamusel, et nimelt siin otsustatakse sõjasaaus. Marssal oli seepärast sunnitud Pétaini Verdunist ümberpaigutama heas lootuses, et mõne „laiema rindeosa juhtimisele asudes tema vaated asjade üldisele seisukorrale samuti laienevad“. Somme'i lahingu kohta öeldakse, et siin prantsuse politikamehed M. Clemaceau eestvedamisel „päästsid Saksamaa, kuna nad ei lubanud viia lahingut võiduka lõpuni“. Nagu kõik ülemjuhatajad, nii ka Joffre'il tuli võidelda mitte üksi vaenlasega, vaid ka ministritega ja erakonnajuhtidega ja, nagu me teame, marssal kaotas selle lahingu. Ei puudunud palju, et ka teine lahing — sakslastega oleks kaotatud — tänu M. Briand'i intriigidele ja kombinatsioonidele. Pole imestada, et see mees (Briand) pärast niisugust sissekukkumist muutus igavese rahu apostliks, nagu me teda tunneme pärast sõja lõppu. — 5. Kapt. G. C. Wynne. Sakslaste pealetung Chemin-des-Dames'ile 27. mail 1918. a. Selle lahingu kirjeldus. — 6. Kapt. Liddell Hart. Mõistus ja masin. Mõtisklusi briti sõjaväe seniste taktikaliste õppuste kohta Salisbury Plain'i laagris, Inglismaal. — 7. A. G. Bradley. Johnson of the Mohawk. Selle väejuhi tegevuse kirjeldus ja hinne Inglis-Prantsuse vahelistes võitlustes Põhja-Ameerikas 1754.—1761. a. — 8. Kapt. H. J. Cooper. Mõtteid sõjapidamise kohta Idamaal. Praktilise iseloomuga näpunäiteid ja kaalutlusi sõjaliste operatsioonide organiseerimise ja nende läbiviimise kohta India oludes. — 9. Kol. E. B. Maunsell. Delhi kaitsmine oktoobris 1804. a. Sõjaajaloo andmeid selle küsimuse kohta, eriti mis puutub major Ochterlony ja Burni tegevusse. — 10. Iseõppimise käsiraamat. Kui tungiv tarvidus on hästi koostatud käsiraamatus iseõppimiseks, seda autor selgitab järgmise näite abil. 1914. a. sõja puhul värskest sõjaväkke rekruteeritud noor ohvitser tellib omale raamatukauplusest kõik sõjaministeeriumilt väljaantud eeskirjad ja käsiraamatud. Kui need temale korterisse saadetakse, jääb ta nõutult seisma suure raamatuvirna ees, mitte teades, kust otsast neale hakata sõjateaduse uurimisega. Nüüd jookseb ta raamatukaupmehe juure ja palub anda endale raamatu, mis sisaldaks kõike ohvitserile tarvisemaid teadmisi. Niisugust aga tol ajal ei leidunud. Nüüd aga juba leiduvat: autor toob paremate nimetused, eriti soovitades Saksa Reichsheeri teenistuse eeskirja („Service Instruction in the Reichsheer“). — 11. Major J. K. Dunlop. Territoriaalarmee komplekteerimine ohvitseridega. Autori mõtteid ja ettepanekuid sel alal. — 12. A. F. Fremantle. Üks Napoleonisõdade kangelanna. Andmeid ühe vakra sõdurinaise Juana Maria de los Dolores de Leon'i elust. — 13. Episood Cambrai lahingust 1917. a. Huvitav vestlus. — 14. Kol.-lt. H. de Vatteville. Perekonnakorterid. Vanasti kui teenistuseaeg oli pikem, sõdurite perekonnad elasid kasarmutes, kusjuures tihti mitu perekonda elutsesid ühes toas. Autor toob näite, kus Aldershoti laagris, Veedonis 10 sõduriperekonda asusid ühes ruumis, mis oli vahariietega jaotatud vastavalt perekondade arvule nurgakesteks. Läbisaamine sealjuures olevat olnud hea, ainult perenaised olevat sõnelenud vahetevahel söögivalmistamise

juures, kuna selleks oli kasutada üksainus pliit kogu ruumi elanikkonnale. Nüüd olevat olud suuresti muutunud. Sõdurite naiste elamist kasarmutes tulevat harva ette, kuna sõdureid-naisemehi on vähe. Rohkem perekonnainimesi leiduvat allohvitseride hulgas, kuid need elavat nüüd kasarmute läheduses omaette majakestes, milliste välimus ja sisustus ei jätvat palju soovida. XV. Kirjanduse ülevaade.

POOLA.

PRZEGLAD VOJSKOVO TECHNICZNY.

See Poola sõjaväe kuukiri ilmub Varssvis. Ta on mõeldud kolme sõjatehnilise haru eriajakirjaks.

I osa käsitab sapööri (pioneri), II osa — side ja III osa — soomusosade tehnilisi ja taktikalisi alasisid.

Kuukirja lisas on ülevaade ilmunud sõjakirjanduse ja raamatute üle peamiselt eelnimetatud erialadel. Nimekad kaastöölised ja sisukad artiklid teevad selle kuukirja väärtuslikuks neil erialadel. Tänavuaasta veebruarikuu kaustikus leiduvad järgmised huvitavad artiklid:

Pioneri alal: „Väliehitised suurtükiväele“, „Arutus silla ehitusviisi valiku kohta“, „Raudbetooni vastupanu suurtüki mürskude ja lennupommide purustumõjule“.

Side alal: Artikkel telefoniside korraldamisest, Raadiogoniomeetria ajalugu.

Soomusosade alal: Taktikaline ülesanne ja lahendus motomehhaniseeritud osale, „Soomusevastane võitlus“, „Tankide rühm tegevuses“.

Kuukiri ilmub heal paberil. Kahjuks poolakeele tundjate vähene arv meie kaitseväs takistab ajakirja laiemat kasutamist. R.

Sport kaitseväs.

Poksivõistlused Tallinna garnisonis.

29. ja 30. aprillil s. a. peeti „Sõdurite Kodu“ ruumes garnisoni spordikomisjoni korraldusel äsja lõppenud poksikursuste puhul teised 1933. aasta poksivõistlused.

Võistlustest võttis osa:

Sidepataljonist — 12 võistlejat, Mereväest — 10 võistlejat, Merekindlustest — 7 võistlejat, Ohukaitse srtv. grupist — 3 võistlejat, Kalevi üksik. pataljonist — 2 võistlejat, Pioneripataljonist — 1 võistleja, Vahipataljonist — 1 võistleja, Lennubaasist — 1 võistleja.

Kohtadele tulid ja omandasid auhindu järgmised kaitsevälased:

Sulgkaalus.

1. Rms. H. Miideberg — Lennubaas.
2. Noor J. Poska — Merevägi.
3. Rms. H. Pihel — Sidepataljon.

Kergekaalus.

1. II j. mdr. E. Seeberg — Merevägi.
2. Noor V. Traks — Sidepataljon.
3. Noor R. Gutmann — Kalevi ü. jal. pat.

Kergekeskkkaalus.

1. Noor S. Villemson — Merevägi.
2. Noor H. Lipp — Merevägi.

Keskkaalus.

1. Rms. A. Reino — Pioneripataljon.

2. Noor V. Juttau — Kalevi üks. jal. pat.
3. Rms. J. Miller — Merekindlused.

Poolraskekaalus.

1. Noor K. Männik — Sidepataljon.
2. Noor L. Ots — Merekindlused.
3. Rms. M. Vinnal — Ohukaitse srtv. grupp.

Raskekaalus.

1. Noor E. Kandimaa — Sidepataljon.

M.

Ümberlinna jooks Tallinnas.

Läinud aasta eeskujul korraldati sportlike organisatsioonide poolt invaliidide päeva puhul, 7. mail, ümberlinna jooks.

Jooks algas Veneturult ja lõppes s. s. „Kalevi“ aias. Jooksumaa pikkus oli 4,5 km ümber. Jooksust võtsid osa garnisoni väeosad, Kaitseliidu Tallinna maleva, politsei ja kohalikud spordiseltsid üle sajamehelse jooksjaga.

Jooksu võitis A. Klemmer — ÜENÜ — ajaga — 13,51 min.

Kaitseväest tuli üldvõitjate järjekorras 5-dale kohale — reamees R. Viik — Auto-tankide rügemendist — ajaga 14,28 min.

Kaitsevälaste omavahelises järjekorras tulid kohtadele ja omandasid spordikomisjonilt väljapandud auhindu:

1. Rms. R. Viik — Auto-tankide rügement — üldjärjekorras 5-es.
2. Noor A. Saar — Pioneripataljon — üldjärjekorras 6-es.
3. N.-allohv. R. Suuban — Sidepataljon — üldjärjekorras 7-es.

Sportlikust tegevusest Scouts pataljonis.

Eelmiste aastate eeskujul korraldas Scouts pataljoni spordi- ja meelelahutuse komisjon ka käesoleval aastal jüriööil rakmetes teatejooksu. Jooksu teeks valiti Haapsalu-Tallinna maantee Uuemõisast alates kuni Haapsaluni ja sea!t edasi mööda Posti ja Karja tänavaid turuplat-sil asetseva Vabadusesõjas langenud läänlaste mälestussambani ja tagasi. Tee pikkus edasitagasi 7,5 km, milline jaotatud 250 m osadesse — seega meeskonnas 30 jooksjat.

Jooks korraldati 22. aprilli õhtul pimedas. Vahetuskohad olid valgustatud tõrvikutega. Võistlesid 1. ja 2. kompani meeskonnad. Kompanid panid välja oma parima koosseisu, et võita ohvitseridekogu poolt väljapandud rändauhinna — „võitja kuju tõrvikuga“. Meeskondades oli ohvitserisi, allohvitserisi ja ajateenijaid sõdureid. 2. kompanil oli kuju kaitsta.

Jooksu algades asus vedama 1. kompani meeskond, kes ka lõpetas jooksu esimesena, ajaga 20.45,6 sek. Järgnes 2. kompani meeskond umbes 75 m vahemaaga.

Säärane omapärane teatejooks oli Haapsalus esmakordne, mispärast oli ilmunud jooksu vaatama kogukas vaatajaskond.

29. aprillil korraldati kevadine üksustevaheline murdmaajooks pataljoni ülema rändauhinna-nale. Maa pikkus 5 km. Jooksust võttis osa

30% alalolevast koosseisust, kokku 56 kaitsevaelast. Punkte andis iga jooksja vastavalt saavutatud kohale — esimene 56 punkti ja viimane 1 punkti. Võisteldi ühes klassis. Välja oli pandud 10 auhinda; 7 auhinda ajateenijaile ja 3 auhinda alalisele kaadrile. Juhul, kui alalisest kaadrist ei oleks tulnud 3 meest esimese 10-ne hulka, oleksid auhinnad langenud ajateenijaile.

Kohtadele tulid:

1. n.a.o. Männik, ajaga 20.40,0 — 1. komp.;
2. „ Tuisk, ajaga 20.47,1 — 1. komp.;
3. noor Pokrovsky, ajaga 20.54,2 — 1. komp.;
4. „ Matsberg — 1. komp.;
5. „ Paat — 1. komp.;
6. „ v.a.o. Ahven — 2. komp.

Seega võitsid alalisele kaadrile väljapandud auhinnad n.a.o. Männik, n.a.o. Tuisk ja v.a.o. Ahven, kuna ajateenijate 1. auhinna noor Pokrovsky, 2. noor Matsberg jne.

Üldpunktidega võitis jooksu 1. kompani 3445 punktiga 2. kompani 2112 punkti vastu. 1. kompani võitis ja omandas nüüd jäädavalt pataljoni ülema rändauhinna — „kladiaatori kuju“.

A. —ing.

Bridsh.

Bridshiülesanne nr. 7.

Toome alljärgneva ülesande „La Revue du Bridge“ järele. See võrratu probleem eeldab järgmist kaartide jaotust:

	♠	5					
	♥	6,3					
B	♦	Ä,K,10,9,5,4,2					
	♣	Ä,K,7					
4,6,K	♠	9,8,7,3,2	Y	Z	♥	E,9,7,2	
8	♥	E,9,7,2			♦	3,	
6,7,8,s,E	♦	E,8,3			♣	E,8,3	
5,9,10,S	♣						
	♠	Ä,E,S,10					
A	♥	Ä,K,S,10,5,4					
	♦	—					
	♣	6,4,2					

Härtu on trump. Y alustab mängu ruutu emandaga. A—B võtavad kõik tihid ka kõige tublima kaitse vastu!

Lahendus ülesandele nr. 5.

(Kaardid olid jaotatud järgmiselt: A — pada E, 6; härtu Ä; ruutu Ä, E, 8, 6, 2. Y — pada 8, 7; ruutu 7, 5; risti K, 10, 8, 5. B — pada K; härtu K, 3, 2; ruutu S; risti Ä, E, S. Z — pada 5, 3; härtu E, 10; ruutu K, 10, 9, 4. Pada on trump, A on mängul ja vajab veel seitse võtet). Selle probleemi juures juhitakse lahendaja nii-öelda sunniviisil lahendusele. A ei saa teisiti, ta peab esimese käiguga „laua“ pada-kuningale sisse mängima, et sooritada edukalt

nii vajalikku ruutu allakäimist. Kui A kasutaks esimeseks käiguks pada 6, siis jääks ta hiljem kestvalt mängule ning peaks lõpuks andma kaks ruutu-võtet Z-ile, kes „laualt“ välja mängitud ruutu-sõduri võib ju sama hästi lüüa kui löömata jätta. A on sellepärast sunnitud mängu alustama trump-emandaga, et peale mõlema ruutu mahatõmbamist mängu pada-kaheksaga sundida Y-le kätte. Siis on Y juba omakorda sunnitud mängima sisse „laua“ risti-kahvlisse, kusjuures A—B võivad kaks tempot. Ning nendest piisab, et viia Z heitesundusesse.

Mängu käik on seega järgmine:

1. A pada-emand!, 7, kuningas, 3
2. B ruutu-sõdur, 4, emand, 5
3. A ruutu-äss, 7, risti-sõdur, ruutu-9
4. A pada-6, 8, härtu-2, pada-5
5. Y risti-5, emand, ruutu-10, ruutu-2
6. B risti-äss, härtu-10 (a) või ruutu-kuningas (b), härtu-äss või ruutu-6, risti-8. Z kaotab võttevõimaluse kas härtus või ruutus. A viskab vastavalt Z-i heitele ning on mõlemil juhul mängu võidukas lõpetaja.

—a—

7. B härtu-kuningas, emand, ruutu-6, risti-10
8. B härtu-3, ruutu-kuningas, ruutu-8, risti-kuningas.

—b—

7. B härtu-3, 10, äss, risti-10
8. A ruutu-8, risti-kuningas, härtu-kuningas, härtu-emand.

Hää kuulmine.

„Härre leitnant Mänd, teid palutakse telefoni juure — hääle järele otsustades on seal keegi eraisik!“

A.-S. A. Le Coq'i õlleladu ja limonaadi tehase

K. RIIK VÖRUS, Vabaduse 12.
Telefon 1-05.

SOOVITAN

A. Le Coq'i õlut: Pilseni, Dombräu ja porterit, seltersi ja keedetud mõdu.

Samuti oma tehase limonaadi ja sidronisoodat, kirsi, vabarna, apelsiini ja sidronimõdusid.

S. JUDEIKIN & POJAD

Võrus, Türi tän. nr. 16. Telefon 1-87.

Suur valik meeste- ning naiste valmisriideid, valmiskleite, kaabusid, kraesid, sokke, kindaid j. n. e.

Kaitseväelastele vormiriiet vabriku hinnaga!

Kohale jõudnud suures maitserikkas valikus

pruudi, leeri, peo ja teisi kleite, kevade-, suvekübaraid.

Võetakse vastu kleitide ja kübarate tellimisi. Töö kiire ja korralik. Tööhinnad tuntuvalt alandatud. Trikoopesu, sukad ja sokid vabriku hinna eest! Suures valikus mänguasju, käsitöötarbeid j. m. Lilled osakonnast **elavaid lilli ja metall-pärgi.**

A. STEINMANN moe- ja puduäri VÖRUS, Kreutzvaldi 26. Tel. 149.

Võõrastemaja „ESPERANTO“

VÖRUS, Kreutzvaldi ja Vabaduse tän. nurgal nr. 34/16. Telef. 116.

Saadaval soodsate hindadega korralikud toad. Alkoholsed- ja alkoholita karastavad joogid. Soojad ja külmad suupisted. Hobustele ja autodele korralik sissesõiduhoov.

Võõrastemaja juures Saku õlleladu, kus müügil ladu hinnaga võistlemata headuses Saku õlu.

G. Zopp'i fotograafia

VÖRUS, KREUTZVALDI T. 34-a. TEL. 94

Valmistab igasuguseid pilte kunj elusuuruseni. Pildistamine igal ajal, tarbekorral ka õhtul elektriga. Kriisi aega arvessevõttes hinnad 1/3 odavamad. Lubapilte tarbekorral 1/2 tunni jooksul.

Väljasõidud tellimise peale igal ajal.

Kaitsevälased, kaitseliitlased ja eraisikud!

Kõige kasulikumalt ja odavamini lasete valmistada oma vormi- ja erariideid

R. KORNEL'i rätsepa tööstuses,

Võrus, Jüri tänav 23-b.

19.50 / 103-2

Parim

ÕLU „Livonia“

Tehas Tartu, Kalda tän. nr. 5/6.

VÕRU LADU

Võrus, Katarina tän. nr. 6.

PAUL EBBER,

VÕRU, telefon nr. 106.

Koloniaal ja veinikauplus

Jüri tänav nr. 16-a.

Karastavate jookide tehas

ja „Livonia“ õlleladu

Katarina tänav nr. 6.

O.-Ü. „VÕRU LINATÖÖSTUSE ÜHISUS“

Võrus, Kreutzvaldi tän. 59. Telefon 37.

Suurem ja täielikum

Villatööstus.

Villa kraasimine, ketramine, kaltsude lõhkumine ja lõngaks ketramine ning lõnga korrutamine.

Riide värvimistööstus.

Värvitakse riidet ja lõnga, vanutatakse, pressitakse, aurutakse, pügatakse ja pestakse kangaid ja vaipu. Värvitakse ja trükitakse vooditekke. — Riiete keemiline puhastus.

R. & A. TELG.

Laudu hõõveldatud ja hõõveldamata, kõiki sorte prusse, lenge, latte, plastiinasid, kleidungeid, põrandaja laeliiste, trepikäsipuid ja karniise alati saadaval ajakohaste hindadega.

Võetakse vastu metsamaterjali saagimiseks ja hõõveldamiseks.

Meier Judeikin

Metsatööstus ja -kaubandus Võrus, Vabriku t. 6.

Kõnetraat 89.

Osakonnad:

TALLINNAS, Uus Sadama 11. Kõnetr. 428-09. TAPAL raudteejaamas. Kõnetraat 6.
MUSTVEES, Petrograadi tän. 15. PÕLVAS raudteejaamas. 4-e

Omad saeveskid ja ehitusmaterjalide ladud.

Ostan igasuguseid kariloomi ja maksan kõrgemat päevahinda

H. Ziehr

Võrus, Kreutzvaldi tänav. 41. Telefon 62